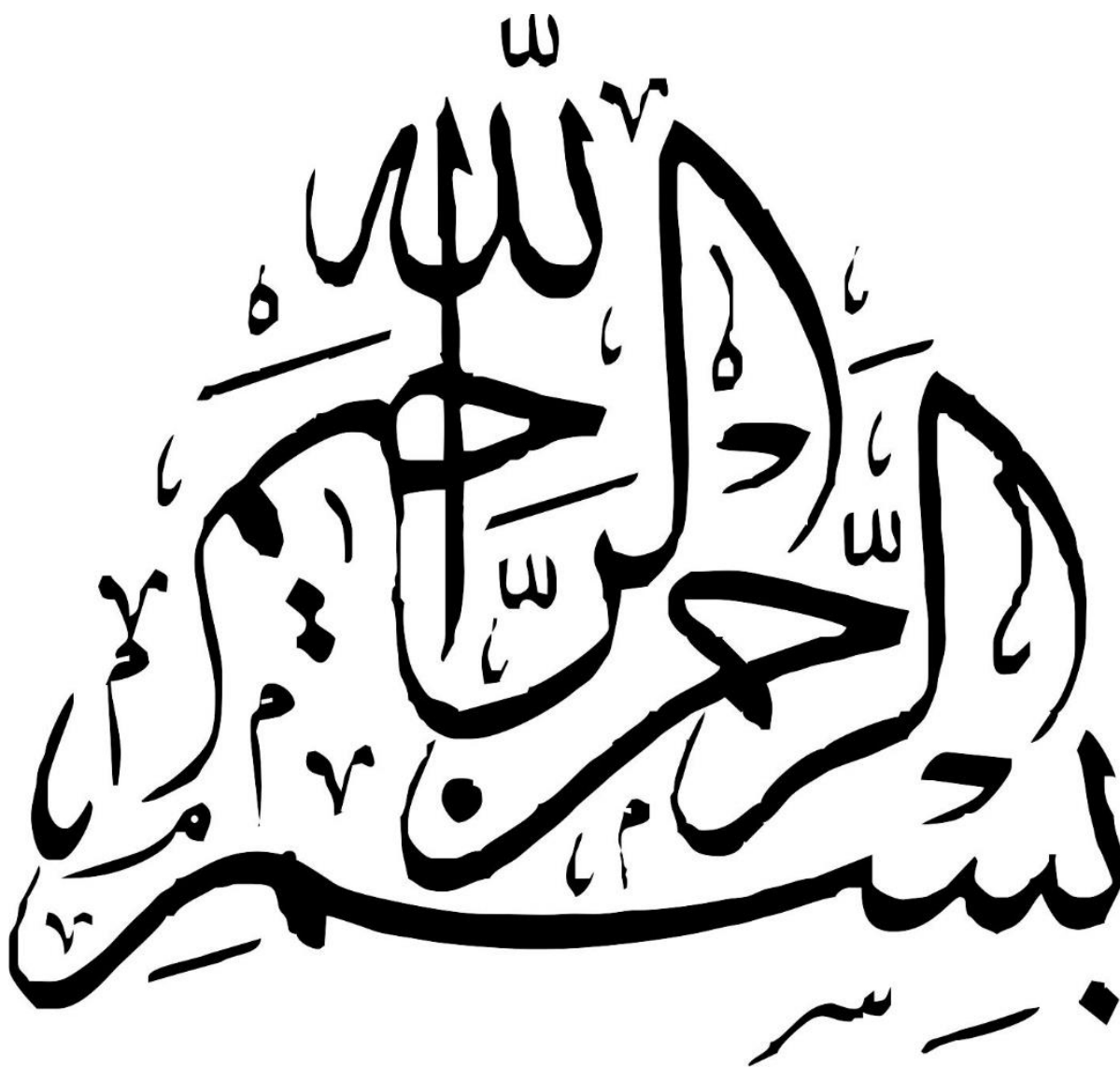

د کتاب پېژندنه

||||||||||||||||||||

کتاب :: پښتو قدوري

ليکوال :: شيخ احمد بن حسين رح

ژباړن :: جان محمد کاکړ

بسم الله الرحمن الرحيم

وماتوفیقی الالبالله ط علیه توکلت والیه انیب

نه دی توقیق زمامگر په مرسته دالله پرهمدغه الله می توکل کړیدی اوهم دده ولوری ته رجوع کوم له ډیروخت نه می په زړه کښی آرزودرلوده چه وگرانوپښتنو پلرونو، میندو، ورونو، خویندو، زامنواولونیو ته داسلام دمقدس اودحضرت سرورکائنات فخرالموجودات محمد رسول الله (ص) د شریعت په دننه کښی څه ناڅه خدمت وکړم مگرله یوی خوادعلم دکمښت له کبله اوله بلی خوادهجرت دژوندکړاوونه د آرزوگانواوامیدونوپه پوره کولوکښی راته لوی خنډ وو، کلونه تیر شوه مگرخندونه لاپرخای وه، اوس چه دصبراوحوصیلی کاسه ډکه شوه نودلوی اومهربان خدای (ج) څخه می د مرستی په غوښتلو دهمت ملاوتړل چه دقدوری مشهورکتاب په خوږه پښتوژبه ترجمه اوله همدی لاری نه خوږې پښتواوگرانوپښتنوته مصدرخدمت وگرځم څوهغه وړونه اوخویندی چه دپښتوژبی لیک اولوست کولای شی اوداسلام دمقدس دین اومحمدی (ص) شریعت له حکمونو او رکنونونه بی برخې پاتی دی پوره گټه واخلي. علماصاحبانودیر کوښښونه کړیدی، هغه وخت چه کامپیوتر نه وواودچاپولواسانتیا ډیره لږوه دقدوری مشهورکتاب ئې لاپخواپه پښتواودری تحت اللفظ ترجمه کړیدی اولدی لاری نه ئې مسلمه امت ته لوی خدمت کړیدی، الله سبحانه وتعالی دی اجرعظیم ددوی ورپه برخه کړی آمین یارب العلمین .

که په رښتینه ورته ځیرشونودابه ومنوچه ډیرلږلوستونکوله تحت اللفظی ترجمی نه گټه اخستیده اوزیات شمیرلاوس هم بی گټی پاتی دی. دخوښی اوخوشحالی نه ډک پیغام خودادی چه شیخ الاسلام الحاج مولاناصاحب محمد عبیدالله ایوبی قندهاری سلیمانخیل دگرانوپښتنو درداحساس کړی اووپښتنوته خدمت په هکله ئې دقدوری مشهورکتاب د(عروس نوبهار) ترعنوان لاندی په ساده اوآسانه خوږه پښتوترجمه کړیدی، زه دده دترجمه شوی کتاب په خبریدو دومره خوشحاله شوم چه خپل دخوشحالی اظهاردقلم په څوکه نشم بیانولای، نوله زړه له کومی ومحترم شیخ الاسلام الحاج مولانامحمدعبیداله ایوبی قندهاری سلیمان خیل ته دده خدمت په بدل کښی له لوی خدای (ج) له لوی دربارنه اجرعظیم اودکتاب دهرتوری په بدل کښی دجنت ښادی غواړم اوالله (ج) دی ورڅه راضی شی آمین .

دمحترم شیخ الاسلام مولاناصاحب محمدعبیداله ایوبی دپښتو شوی قدوری (عروس نوبهار) لیکونکی گرانه خوږه پښتودیره ترتلی ده وامله، انشاء اوجمله بندی ته یی هیڅ توجه نده کړی چه لوستونکی بیا هم له مشکل سره مخامخ دی لکه څنگه چه ښایی هغسی گټه نشی ورته اخستلای، نورنه غواړم چه دلیکونکی په باب څه ولیکم، ځکه دنوموړی کتاب لوستونکی دصحیح اوغلط ثبوت دکتاب له لوست نه کولای شی، خدای مه کړه چه لیکونکی زماپه رشتیاویلو راڅه ناراضه شی .

وخت اوزمان تیریری انسانان، پیریانان، حیوانان اونباتات زیری بیالوژییری بیازیرییری اوبیامره کییری بعضی لویوالی یازوروالی ته هم نه رسییری مړه شی مگر کتاب مرگ نلری ترآبده ژوندی پاته وی، خومره چه کتاب فصیح وی اودملغروپشان پاک اوصفالیکل شویوی نه یواخی په آسانی دافهام اومفهوم وړوی بلکه دراتلونکی دپاره دمثال نمونه هم وی، امیدلرم چه تاسودهمدغه کتاب لوستونکی دحق په ویاړ زماندنظرموافق اوسی، نوراشی چه وهدف ته درسیدلوپه هکله خپلی هلی خلی پری نړدو، خپل وړونه اوخویندی دجهل له توری کندي نه دعلم په رښانکلی کړو اوددغه میلی اواسلامی مقدس خدمت دپیاوړتیا دپاره دخپلواخادمانو وړونوملابند شو، خو په گډه سره په ډیره آسانه اوپسته خوږه پښتو دغه دقدوری کتاب ترجمه او وخپلوگرانوپښتنو وړونواوخویندوته ئې دسوغات په توگه وړاندی کړو.

الله وایی ته ئې غواړه زه بې درکړم

طلب وکړه جهد وکړه بیایې درکړم

که څه هم زماسره دعلم ذخیره نشته توکل پرعلی الله اودلوی او مهربان خدای (ص) په مرسته اوتوفیق سره دقدوری دمشهورکتاب دپښتوپه ترجمه اولیکنه پیل کوم څولدی لاری نه وگرانوپښتنو او گرانی خوږې پښتوته خالصانه خدمت وکولای شم.

ولاړشه وگرځه دریاب نه گوهر راوړه

مایوس مشه د عطاء دریاب ئې لوی دی

مهمه یادونه:

کله چه لومړی ځل پښتوقدوری دکمپیوټر په ذریعه ولیکل شوه دکتاب دچاپ په هکله می دکتاب ټول متن دکمپیوټر پر فلاپی ډسکیت (Computer Floppy Diskette) باندی له ځان سره له امریکانه په پاکستان کښی کویتی بلوچستان ته یووړ، مخکی دکتاب دچاپ نه می یوځل بیاتول متن ولوست چه دلوست په لړکښی څه ناڅه نیمگړتیاوی دپښتوپه املاء کښی ولیدل شوی، څرنگه چه زما د رصختی ورځی لږ وې نودچټکی اصلاح په هکله می داعتما د وړ یوه افغان ورورته وظیفه وسپارل نوموړی په څلور ورځوکښی املائی اصلاح وکړل، له بده مرغه دنه وخت په لرو سره می ونکړای شوای چه یوځل ئې بیاملاحظه کړم، زما آشنا حمداله (صحاف) ته می وویل زما وخت نور پاته ندی زه بیرته امریکاته روان یم ته دکتاب دچاپولودنده سرته ورسوه خوکله چه کتاب چاپ شی څوجلده امریکاته راواستوه حمداله خان همداسی وکړل کله چه ماکتاب ولید دکتاب چاپ او صحافت ډیردقدراوستاینی وړ وو زه له حمداله (صحاف) نه خوش شوم او دده دپاره دخدای (ج) له لوی دربارنه رضائت اوبښنه غواړم آمین یارب العلمین .

کتابونه چه امریکاته راورسیدل د کتاب په لوست می پیل وکړ ومی موندل چه د اعتماد وړ افغان ورور د املایي اصلاح په لړ کښی ډیری نوری سهوی کړیوی لکه تکرارد جملو، دلغاتو تر مابین ډیره فاصله اوداسی نور، زه دغه افغان ته دخدای (ج) له لوی دربارنه د هدایت غوښتنه کوم.

د کتاب د اصلاح، د کتاب سره د علاقمندانو د علاقې، و خوړی پښتو او گرانو پښتنو ته خدمت او محمدی (ص) امت ته خدمت په اړوند د قادر مطلق (ج) په مرسته او توفیق د کتاب په دوهم چاپ می پیل وکړ، خوسوال می دادی چه ته؛ هو داغه ته د دغه کتاب لوستو نکې یازده کونکې به په پاک زړه او پاک وجدان څه مرسته وکړې؟ خواست درته کوم چه د کتاب له لوست نه وروسته دامید په ډک زړه او د اوبښکوپه ډکوترگو د پرودگار عالم (ج) په لوی دربار کښی د حضرت سرور کائنات فخر الموجدات محمد رسول الله (ص) د مرحومه امت په حق کښی د زړه له کومی دیووالی اوبښنی دعا وکړې ایجاب او قبول ئې حتمی دی.

یوځل بیایادونه کوم که موکومه سهوه یا غلطی په کتاب کښی لیدلی وی خپله اسلامی دنده پرځای کړې د محبت نه په ډکه خوله د اصلاح په هکله ښوونه راته وکړې

فسهل یا الهی کل صعب بحرمت سیدالابرار سهل

جان محمد (کا کړ) Jaan Mohammad

۲۷۱۲ گورنیاک ډایو Gorniak Dr. 2712

پارلین، نیوجرسی ۰۵۵۸۹. آمریکا Parlin, NJ 08859 USA

ومن الله توفیق

بسم الله الرحمن الرحيم

ټوله ثنا و صفت ثابت دی خدای (ج) ته چه دده پاک ذات ته سیال په دنیا و آخرت کښی نشته اورب د ټولو مخلوقاتو دی، ثواب د آخرت چه جنتونه او نعمتونه دی خاص د پرهیزگارانو د پاره دی، او درود او سلامتیا (رحمت د خدای) دی وی پر را استول شوی د خدای (ج) چه محمد (ص) دی، دغه رنگه دی درود او سلامتیا وی پر اهل بیت (د کور پر غړو) د دغه محمد (ص)، داغه رنگه دی درود او سلامتیا وی پر هغه کسانو چه د محمد (ص) سره ئی صحبت کړیوی او درود او سلامتیا دی وی پر ټولو ذکر شوو باندی .

قدوری معتبر کتاب شیخ احمد (رح) د حسین پلار د محمود زوی د جعفر لمسی د عراق د مملکت د بغداد په ښار کښی د قدوری د کلی اوسیدونکی چه پر هیز گاره، خدای پرسته او لوی عالم وو د خپل کلی په نوم (قدوری) سره مشهور وو تصنیف کړیدی.

پاکۍ بیان

دطهارة (اودس) دواجب کیدلودلیل قول دالله (ج) دی چه دقرآن شریف د المائدة دسورت په شپږم آیت کښی فرمایي :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾
یعنی ای هغو کسانوچه ایمان موراوړیدی کله چه تاسی هڅه وکړی ولمانځه ته نووینځی مخونه خپل اولاسونه خپل دڅنگولو سره اومسح وکړی پرخپلو سروباندي اوهمدارنگه ووینځی پښی خپلی دبجولکو(پرکیو) سره.

دیادونی ورده چه دمخ دوينځلواندازه دتندی دلوری برخی څه تر زنی لاندی پوری اوږدوالی اودیوه غوړ دنرمۍ څه دبل غوړ تر نرمۍ پوری ئې پسوردی.

اودس (طهارة) فرض دی ولی مصنف (رح) واجب ذکرکړیدی، که څه هم دفرضمنکرکافراودواجب منکرنه کافرکړی خودعمل په میدان کښی دواړه یودی، که څوک عمل دفرض یادواجب ونه کړی نوددوړځ سزابه وینی .
په اوداسه کښی ددرو(۳) اندامونوپریمنځل اودسرمسح کول فرض دی، که څه هم داودس فرضونه څلوردی ولی مصنف (رح) دواړه لاسونه پریوه اندام اودوی پښی پریوه اندام شمیرلی دی.

پریمنځل دڅنگلواوبجلکو(پرکیو) زموږدمذهب ددرو (۳) علماوو په نیز داوداسه په فرضوکښی داخل دی یعنی که ونه وینځل شی نو اودس نه صحیح کیږی، علماء کرام زموږ دمذهب امام اعظم ابوحنیفه (رح) چه اصل نوم ئې نعمان دی، دوهم دامام صاحب شاگردقاضی القضاة اولوی مجتهد ابویوسف (رح)، دریم دامام اعظم ابوحنیفه (رح) بل شاگردچه په مذهب کښی ئې ډیرلوی کتابونه تصنیف کړیدی لکه مبسوط، جامع صغیر، جامع کبیر، زیادات، هارونیات اوداسی نور، محمد (رح) دشیبانی (رح) زوی دی. امام زفر (رح) په پورته موضوع کښی زموږ ددرو(۳) علماوو دحکم مخالف دی، دده په نیز په اوداسه کښی دڅنگلو او بجلکو پریمنځل فرض نه دی. دسرپه مسح کولوکښی اندازه دنزلی فرض ده چه دغه نزه څلورمه دسرکیري لکه څنگه چه روایت دی له المغیره بن شعبه (رض) نه چه په تحقیق سره نبی (ص) دیوقوم د حاجت رفع کولوځای ته راغی اوهلته ئې خپل حاجت رفع کړ (بولي ئې وکړی) بیائې اودس تازه کړاومسح ئې پرمبارکه نزه او پرهغوموزوباندی وکړه چه په پښوئې وی.

د اودس سنتونه

ویمنځل ددواړولاسودی مخکی له هغه نه چه په کوم لوبنی کبني لاسونه غوټه کړی لکه څنگه چه نبی (ص) فرمایلی دی هرڅوک چه ستاسونه له خوب نه راویښ شی ترڅوچه دری (۳) ځلی ئې خپل لاسونه وینځلی نه وی لاس دی په لوبنی کبني نه غوټه کوی ځکه چه دغه انسان خبرنه دی چه دخوب په حال کبني ئې لاس دبدن دکومی حصی سره پروت وو.

بل سنت په شروع کبني داوداسه د بسم الله الرحمن الرحيم ویل دی، بل سنت دمساواک استعمالول دی، بل سنت په خوله اوپه پوزه اوبه لغړول دی، بل سنت دغوړومسح کول دی، بل سنت دپیری خلا لول دی، بل سنت خللول د لاسونواودپښودگوتو دی، بل سنت دری (۳) ځله وینځل داندامودی.

یادونه : سنت هغه عمل دی چه رسول (ص) همیشه توب پرکړی وی مگریویادوه ځلی ئې پری ایښی هم وی، دسنت کول ثواب دی اوپرنه کولو ئې جزاشته.

داودس مستحبات

داودس په شروع کبني نیت کول مستحب دی، بل مستحب دتول سرمسح کول دی، بل مستحب په ترتیب سره اودس کول دی پس شروع دی کوی په هغه اندام چه خدای پاک ئې په ذکرشروع کړیده او په ښی طرف، یعنی اول دمخ وینځل بیادښی لاس وینځل بیا دکین لاس وینځل بیادسرمسح کول بیا راسته پښه وینځل اوبیا چپه پښه وینځل مستحب دی.

داودس ماتونکو بیان

هرهغه شی چه د انسان د هری یوی لاری څه ددوو لارو راووزی (د مخ یادشالار) لکه باد (گوز یا پسکی)، بولی، غول وینه، منی، ودی چنجی، همدارنگه که دبدن دهرځای نه وینه زوی یاژپری اوبه راووزی اودراوتلی ځای نه تجاوزوکړی اوداسی حصی ته ورسپړی چه پرهغه باندی حکم دپاکیدو وی اودس ئې مات شو بل لمانځه ته به اودس نوی کوی، په بل عبارت که دغه وینه یازوی یاژپری اوبه دبدن له هرځای نه راووزی اوله راوتلی ځای نه بلی خواته تیری ونکړی نواودس نه ماتپړی، په ډکه خوله قی وهل هم اودس ماتوی، په خوب سره هم اودس ماتپړی یعنی که چاپریوه شی څنگ اچولی وو یا ئې شا ویوشی ته تکیه کړیوه اوویده وو که د څنگ یادشاتکیه ورنه لیری شی اودغه شخص غوزارشى نواودس ئې مات دی بل لمانځه ته به اودس نوی کوی، که ویده نه وو محضی ئې

سترگی پتی کړیوی چورت ئې وهی نو اودس ئې مات ندی، که دغه شخص په پتوسترگو یارونوسترگوله خوب سره عادت درلودی اوویده شوی وو نویائې هم اودس مات دی بل لمانځه ته به اودس نوی کوی همدارنگه غلبه پر عقل په سبب دبیهوبنی اولیونتوب اودس ماتوی یعنی که څوک دنیشی یا کومی ضربی په وجه داسی بیهوبنه شی چه دنراوښځی توپیرنشی کولای یالیونی وی دنراوښځی توپیرنشی کولای نویی اودسه دی داغه رنگه په هرغه لمانځه کښی چه رکوع اوسجده ولری قهقه خندا(په لورآوازخندا) کول اودس په ماتپړی.

د غسل بیان

غسل پردری قسمه دی فرض غسل، واجب غسل او سنت غسل. فرض غسل هم دری (۳) ډوله دی دجنابت غسل، حیض غسل اودنفاس غسل، په غسل کښی دخولی، پوزی اوتول بدن ویمنځل فرض دی.

یادونه : په غسل کښی ډیراحتاط پکاردی د بدن هر هغه ځای چه بی تکلیفه اوبه وررسيږی وینځل ئې فرض دی لکه دغور و شپیلی دنو غار، دورځواو بریتوپوست، ډږری مابین، دښځی دباندی فرج . لازم ندی چه ښځه گوته په فرج دننه کړی، همدارنگه که دښځی سراودلی نه وو نو د ټولو وینښتانو پریمنځل ئې فرض دی که ئې کوڅی اودلی وی نودکوڅیو دبیخ لندول کفایت کوی ځکه دغسل دپاره دکوڅیوسپنل حرج اوتکلیف دی، کومی ښځی چه دسرټول وینښتان په کنډورولړلی وی اودغسل په وخت کښی محضی اوبه پرتویوی اوبه دویښتانووبیخ ته نه رسيږی غسل ئې صحت نه مومی نوبیا دغسل دصحت دپاره دکوڅیوسپنل فرض دی، دغسل په وخت کښی که دچاغوروالی په غوروی یائې گوتمی په گوته وی ښورول ئې ضروردی خودغوروالیوسوری اودگوتمی لاندی پوست ته اوبه ورسيږی اوغسل صحت ومومی.

دغسل سنتونه : ددواړولاسونو وینځل تربندوپوری، استنجاو هل که څه هم نجاست موجودنه وی، که نجاست موجودوی هغه به له بدن څه لیری کوی، بیادی داسی اودس تازه کړی لکه دلمانځه دپاره چه ئې تازه کوی مگرپښی دی نه وینځی، بیادی دری ځله پرسراوتول بدن باندی اوبه توی کړی دغسل له ځای نه دگوبښه شی اوخپلی پښی دی وویځی، که په غسل کښی دښځی د وینښتانووبیخ ته اوبه رسیدلی نوخپلی کوڅی دی نه سپنی .

فرض غسل : له آلت څخه دنریاله فرج څخه دښځی په اثر د شهوت په غورځنگ سره دمنی راوتل که په خوب کښی وی که په وینښه که په بی هوښی سره وی که دهوښ په حال کښی وی که دجماع په ذریعه وی اوکه دغیرجماع، که دتصویراچرت په ذریعه وی یاپه کوم بله ذریعه وی فرض دی چه غسل به کوی، په بل عبارت سره که یوڅوک درند شی پورته کړی اومنی ورنه راووزی نوغسل پری نشته ځکه چه اثر د شهوت نشته، همدارنگه که دنراو ښځی دسنتی ځایونه سره یوځای شی اودنردآلت سرترسنت شوی ځای پوری دښځی په آلت کښی پټ شی یادنارینه دخاص اندام سردژوندی بنی آدم که نروی که ښځه دلویو بولوپه ځای کښی ننوزی که منی ورڅه راووزی اوکه راونوزی، که دوی دواړه بالغ وی نوپردواړوغسل فرض دی که یوبالغ وی نوپربالغ باندی غسل فرض اوپرنابالغه غسل فرض نه دی، دغه رنگه دحیض اونفاس ترختمیدلو وروسته هم غسل فرض دی چه دحیض کمه موده دری ورځی اوشپی اوزیاته موده ئې لس ورځی اوشپی ده، که د ښځی نه دوینو تویدل تردرو ورځواوشپوکم وه یاترلسو ورځواوشپو زیاده نو داحیض نه دی بلکه استحاضه (مریضی) ده، دحیض په ورځواوشپو کښی ښځی ته حکم دی چه لمونځ به نه کوی، روژه به نه نیسی، قرأت دقرآن کریم به نه کوی اودمیره سره به جماع نکوی مگرمستحاضه (مریضی) ښځی ته ددی هرڅه اجازت شته خواودس به تازه کوی.

واجب غسل : کوم کافرچه مسلمان شی اودکفرپه وخت کښی داسی حالت ورباندی راغلی وی لکه پرمسلمان چه غسل فرض کیږی هغه لمبیدلی نه وی یالمبیدلی وی خوپه شرعی طریقه نه وی لمبیدلی نوغسل ورباندی فرض دی .

هغه غسلونه چه رسول الله (ص) سنت گڼلی دی

دجمعی دورځی غسل دجمعی دلمانځه دپاره، ددوو(۲) اختر و د لمونځونودپاره، دعرفات دورځی غسل چه څوک په عربستان کښی دعرفات پرځمکه وی اودحج اودعمری داحرام دپاره.

دمذی او ودی پراوتلوغسل نشته بلکه ددواړوپه راوتلوسره اودس ماتیري، مذی هغه سربښناکه سپینی اونرمی اوبه دی چه دنراوښځی دساعت تیری په وخت کښی دذکرڅخه دنراوله فرج څه دښځی راووزی شهوت نه په مرکپری اوغسل نه دی پرواجب . ودی هغه خټه اوبه دی چه دنریابښځی نه تربولو وروسته بيله شهوت نه راووزی.

په کومواوبواودس غسل اودجامووينځل روادی

دآسمان په اوبو(دباران په اوبو) دشیلی په اوبو، دچینی په اوبو د څاهانوپه اوبو، دسند په اوبو، دویالې په اوبو .

طهارت (پاکي) په هغه اوبوسره نده رواچه په نښتځلو سره له ونی یامیوی څه راووزی لکه د انگورو یا انارواو داسی نورومیوڅه چه را ووزی، پرکومواوبوچه بل جنس غلبه وکړی (بل جنس ډیرپه گډ شی) لکه خاوری، ریگ، شربت، شیدی، دباغلی اوبه، دزردکو اوبه، ښوروا، دگللباوبه چه اصل اوبه له خپل طبیعت نه واوړی پاکي په روانه ده .

پاکي اوطهارت روادی په هغه اوبوچه یوپاک شی په گډ شی او یو صفت له صفتوڅه داوبووربدل کړی لکه دسیل اوبه، د گردماجو اوبه اوهغه اوبه چه زمی، زعفران اوصابون په گډ شویوی .

که په ولاړواوبوکښی نجاست ولویږی اوبه که لږوی اوکه ډیری وی اودس یاغسل په کول روانه دی ځکه چه نبی علیه السلام امر کړیدی چه ولاړی اوبه دی له نجاست نه وساتلی شی اوفرمایلی دی چه څوک دی په ولاړواوبوکښی بولی نه کوی، د جنابت غسل دی نه پکښی کوی، همدارنگه رسول الله (ص) فرمایلی دی هرڅوک چه له خوب نه وینښ شی ترڅوچه خپل لاس ئې دری ځلی وینځلی نه وی د اوبوپه لوبښی کښی دی نه غوټه کوی ځکه چه دغه شخص خبرنه دی چه زمالاس له بدن نه چیرته ویده وو. که په روانواوبو کښی مرداری (نجاست) ولویږی په هغه سره اودس تازه کول غسل کول اونوره پاکي په رواده ترڅوچه اثردمرداری په دغه اوبوکښی معلوم نشی، خوپه روانواوبوکښی تاثیر د مرداری نه پاتیږی.

د حوض او څاه د اوبو بيان

یودومره لوی حوض چه په یوه څنډه کښی ئې مرداری ولویږی اودمقابلی څنډی اوبه پلاس سره وښورول شی که مرداری ونه ښوریدل نودمرداری په مقابله څنډه کښی اودس اوپاکي رواده ځکه چه معلومه شوه چه دمرداری تاثیرومقابلی څنډی ته نه دی رسیدلی، داغه رنگه مرگ دهرغه خزنده یالوتونکی چه وینه نه لری اوبه اوبوکښی ژوندکوی اوبه نه په مرداریږی لکه غوماشه ، مچ، مچی، لږم، چونگښه اوداسی نور، اوهم مرگ دهغه خزند گانوچه په اوبوکښی ژوندکوی اوبه نه په فاسدیږی لکه ماهی، مار، چونگښه، چونگانس اوداسی نور.

استعمال شوی اوبه : هغه اوبه چه یوځل استعمال شویوی دوهم ځل دبی اودسی دلیری کولو د پاره ئې استعمال روانه دی مستعمل شوی اوبه هغه دی چه یوځل اودس په تازه شویوی یاغسل په شویوی که څه هم دغه اودس یاغسل ثوابی وی .

د حیوان د پوستکی بیان

هرهغه پوست که دحلال حیوان وی لکه پسه، غویی، اوبس اوکه د مردارحیوان وی لکه گیدړه، شغال، لیوه اوداسی نور، چه پوخ شی نوحلال شی اولمونځ پرروادی، ځکه انسانان له دغو پوستکو نه پوستین، پوستینچه، بوتونه، کمربندونه اونورډیرشیان جوړوی که دغه حیوانات مړه شی نو ویښتان، هډوکی، ښکرونه، نوکان اوپلې ئې چه غوړنه وی پاک دی مگردانسان اوخنزیرپرپوست لمونځ روانه دی اودخنزیر(سرکوزی) هیڅ شی حلال ندی نواستفاده هم نه ورڅه کیږی .

د څاه داوبوتفصیل

که په څاه کښی مرداری ولویږی نوضروردی چه ټوله اوبه له څانه راوکښل شی اوڅاه وچ شی چه حلال شی، کله چه نوری اوبه له چینونه وڅاته راشی نومعمومه خبره ده چه پاکي اوحلالی دی. که په څاه کښی موړک یاچوڅکه یاوړوکی سورسری چوڅکه یا توردلی (کوچنی تورمرغه) یا کربوړی مړشی وروسته دمړه شی له راایستلونه به له شلو(۲۰) نه تردیرش (۳۰) سلوغوپوری اوبه له دغه څاه نه راکاږی، تفاوت په تعدادکښی دسلوغوپه ظرفیت د سلوغوتعلق لری یعنی که سلوغه لویه وی نوحکم دشلو(۲۰) سلوغودی که سلوغه وړه وی نوحکم ددیرش(۳۰) سلوغودی. همدارنگه تفاوت په تعدادکښی دسلوغوحکم دواجب اومستحب هم قبلوی یعنی شل(۲۰) سلوغی اوبه راکښل واجب اونوری لس (۱۰) سلوغی اوبه راکښل ئې مستحب دی.

که هریوله پورته ذکرشوی حیواناتویا الوتونکونه له څاه نه ژوندی راوايستل شی نوڅاه مردارنه دی بلکه حلال دی داو بورا ایستلوته ضرورت هم نشته، لیکن که موړک زخمی وونوپه وینوئې ټول څاه مردارپرې، دغه رنگه که موړک دپیشوله ویری نه په ځفاسته وو اوڅاته ولویدی نوواضح خبره ده چه موړک بولی کوی نویاداڅاه اوبه ټوله مرداری شوی.

که په څاه کښی کوتره مړه شوه یاچرگه مړه شوه یاپیشومړه شوه له څلویښت (۴۰) نه ترشپيته (۶۰) سلوغوپوری دی اوبه راوايستل شی، که په څاه کښی سپی یاخنزیر ولویدی وروسته له هغه نه چه له څاه نه مړپاژوندی راوايستل شوټوله اوبه دی له څاه نه را وایستل شی، که انسان په اوداسه وو په څاه کښی ولویدی او له څاه نه ژوندی راوايستل شونودڅاه اوبه پاکي دی مگرکه بی اودسه وو نو څلو یښت سلوغی اوبه دی له څاه نه راوايستل شی، که دغه انسان جنب وونوبیادی ټوله اوبه له څاه نه را و ایستل شی او څاه دی وچ شی، نورحیوانات لکه پسه، هوسی، شغال، گیدره اوداسی نورکه وڅاه ته ولویدل اوله څاه نه ژوندی راوايستل شوه نوحکونه ئې په لاندی ډول دی:

۱. که ددغه حیوان پسخورده پاکه وه لکه دانسان نوڅاه پاک دی ۲. که ددغه حیوان پسخورده مرداره وه لکه دشغال، گیدرې او داسی نورنودڅاه اوبه مرداری دی ټوله اوبه دی راوايستل شی، که پسخور ده دحیوان مکروه وه لکه دپیشونودڅاه اوبه هم مکروه دی مستحب ده چه لس سلوغی اوبه دی له څاه نه راوايستل شی، که پسخورده دحیوان مشکوکه وه لکه دخره نودڅاه اوبه هم په شک کښی دی ټوله اوبه دی راوايستل شی اوڅاه دی وچ شی .

له څاه نه داو بورا ایستل دمیانه سلوغی په شمارسره اعتبارلری یعنی سلوغه به نه غټه وی اونه به وړه وی، که دچټکوالی په خاطرغټه سلوغه استعمال شی نولومړی دی په میانه سلواغه سره اندازه شی چه څومره میانه سلوغی په یوه غټه سلوغه کښی ځایپرې، دمثال په توگه که د دوو (۲) میانه سلوغو اوبه په یوه غټه سلوغه کښی ځای شی نودشل (۲۰) سلوغوپه عوض کښی دی په غټه سلوغه سره لس (۱۰) سلوغې اوبه راوايستل شی.

که په څاه کښی مړحیوان پیداشو، حیوان دی له څاه نه راوايستل شی اوودی کتل شی که دغه حیوان پرسیدلی وویاشوپیدلی وو نو ټوله اوبه دی له څاه نه راوايستل شی، دلته دلوی او واره حیوان توپیر نشته خوڅاه دی وچ شی، اوکه وڅاه ته ډیری چینی (چشمی) ورخلاصی وی امکان دوچیدوئې نه در لودی اودڅاه وچیدل هم واجب وه نوهغه اندازه اوبه دی راوايستل شی چه دمرداریدوپه وخت کښی په څاه کښی موجوده وی چه تعین اواندازه ئې پر دری (۳) ډوله کیدلای شی اول دڅاه اوبه دی په یوه لکړه سره اندازه کړی (ژوروالی داوودی معلوم کړی) اودڅاه پسوراووردوالی دی هم معلوم کړی بیادی په دغه اندازه سره بل ځای نژدی غار کړی له لومړی څاه نه دی اوبه راباسی پدغه غارشوی ځای کښی دی اچوی کله چه دغه غارشوی ځای ډک شونوڅاه پاک شو .

دوهم په یوه لکړه سره دی دڅاه اوبه اندازه کړی (ژوروالی داوودی معلوم کړی) بیادی چابک لس (۱۰) سلوغی اوبه له څاه نه راوکاږی په همغه لکړه دی دڅاه اوبه اندازه کړی چه معلومه شی چه په لس (۱۰) سلوغوسره دلکړی په

اندازه خومره کموالی کیږی، لکړه دی دهرلسو(۱۰) سلوغوپه اندازه نښانی کړی کله چه دآخری نښانی لس سلوغی اوبه راوايستل شوی نوڅاه پاک شو، په بل عبارت سره وروسته دڅاه داوبوله اندازه کولونه په راايستلو سره داول لس (۱۰) سلوغودلکړی په اندازه نیم گز تفاوت دی نو د لکړی له اولی نښانی نه بیادلکړی ترڅوکی پوری پهرنیم گز یوه نښانه اوټولی شل (۲۰) نښانی وی نوتعداددسلوغودوه سوه ته رسیږی یعنی چه دوه سوه (۲۰۰) سلوغی اوبه را و ایستل شی د څاه زړی اوبه ټولی ختم شوی او څاه حلال شو. دریم موجودوالی دداسی دووکسانودی چه دنوی اوزړواوبوبښه توپیرکولای شی اوبه دی په دوامداره توگه له څاه نه راايستل کیږی هرکله چه دغو دووکسانو وویل چه زړی اوبه خلاصی شوی نوڅاه حلال شو .

له محمدنه چه دحسن(رح) زوی دی روایت دی چه له څانه دی له دوه (۲۰۰) سلوغونه تردری (۳۰۰) سلوغوپوری اوبه راوايستل شی نوڅاه حلال دی یعنی دوه سوه سلوغی واجب اونوری سل سلوغی مستحب دی، مگرعلماء (رح) وایی چه امام محمد(رح) فیصله پرغالبه څاهانودبغدادکړیده چه د بغداد په څاهانوکښی تردوه سوه سلوغی بالااوبه نه وې، پس په هغوڅاهانوکښی چه اوبه ئې تردری سوه سلوغی ډیری وی څوک دی دامام محمد(رح) پرقول فتوی نه ورکوی، ولی مقادیرپه عقل نه معلومیږی، شک نشته چه دامام محمد(رح) قول وعواموته ډیره آسانی ده نولدی کبله په خزانه المفتین کښی ذکرشویدی چه فتوی پرقول دامام محمد (رح) ده، دغه رنگه بحررائق اوشرح الوقایه وایی چه په قول ددوو کسانوچه دنوی اوزړواوبوتوپیرکولای شی عمل وکړل شی، په هدایه کښی هم وایی چه دغه مذهب وفاقه ته نژدی دی.

که په څاه کښی مړ حیوان پیدا شو

که په څاه کښی مړمورک یا مړه چرکه یاداسی بل حیوان پیدا شو اوڅوک خبرنه ووچه کله دغه حیوان وڅاه ته لویدلی دی اودغه حیوان نه پر سیدلی وواونه شوړیدلی وو، هغه کسانوچه ددغه څاه په اوبو ئې اودس یاغسل کړیوی په پاکواوبودی خپل اودس یا غسل نوی کړی اودیوی ورځی اویوی شپي لمونځونه دی بیرته را وگرځوی اوهرهغه شی چه ددغه څاه اوبه وررسیدلی وی بیرته په حاللواوبو ومینځی اوڅاه دی پاک کړی، امام اعظم اوبوحنیفه (رح) وایی که حیوان پرسیدلی وویاشوړیدلی وونووروسته له اودس یاغسل نوی کیدونه دی د درو(۳) ورځواودرو(۳) شپولمونځونه را وگرځوی مگرامام ابویوسف (رح) اوامام محمد(رح) وایی که دغه حیوان پرسیدلی یا شوړیدلی وی یانه وی ترڅوچه ثابته شوی نه وی چه کله دغه حیوان څاه ته لویدلی وودلمونځونوراگرځول نشته

د انسان او حيوان پسخورده

پسخورده دانسان اوداس اودهغه حيوان چه دغوښوڅول ئې روا وي پاكه ده، پسخورده دسپي او دخنزيراوخيرونكوچارپايانو لكه ليوه، زمري، شغال، پرانگ اوداسي نورومرداره ده، پسخورده دپيشو، دكوڅه گنبتي چرگي ياچرگ، دهغه خيرونكومرغانوچه غوښي ئې نه خوړل كيږي لكه تپوس، كارگه پكه بښه اوداسي نوراودهغه حيوانانواوخزندگانوچه په كوروكښي ژوندكوي لكه موږك او مار مكروه ده، پسخورده دخره اودغاتري مشكوكه (په شك) ده، كه څوك دلمانځه پروخت داودس كولودپاره اوبه پيدا نه كړي دخره ياغاتري په پسخورده اوبودي اودس وكړي بيادي تيمم ووهي او لمونځ دي وكړي، كه اول تيمم ووهي بياپه دغه پس خورده اوبواودس وكړي صحيح دي .

د تیمم بیان او احکام

تیمم د پاکۍ او طهارت لوی رکن دی چه په آیت او حدیث سره ثابت دی دقرآن کریم دسورت المائدة په شپږم آیت مبارك كنبی الله (ج) فرمایي ﴿فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيدا طيبا﴾ یعنی که مو اوبه پیدانه کړی نو پرپاکه ځمکه تیمم وکړی، رسول الله (ص) فرمایي ﴿التيمم طهورا لمسلم مالم يجد الماء﴾ یعنی تیمم مسلمان لره پاکي ده ترڅوچه اوبه ئې نه وي پيدا کړی، که یوڅوک مسافروو یا دښار اوکلی نه دباندی وتلی وو داودس تازه کولودپاره ئې اوبه پیدانه کړی اومسافه په مابین کنبی دده او دښار (مسافه په ما بین کنبی دده اوداوبو) یو (۱) میل یا تریومیل هم اضافه وه یائې اوبه وموندلی خودغه شخص ناروغه وو ویریدی چه استعمال د اوبوبه ناروغی ورزیاده کړی یاویریدی که دجنابت غسل په اوبو وکړی یخنی به ئې مړکړی یابه ئې ناروغی ورزیاده کړی نوپه پاکه خاوره دی تیمم وکړی، په تیمم کنبی نیت فرض دی اوپه اوداسه کنبی نیت مستحب دی، په خوله نیت کول داسی دی (نیت کوم له زړه داخلصه تیمم وهم په پاکه خاوره چه بی اودسی رانه لیری شی اولمونځ راته رواشی) که تیمم دقرآن دتلاوت دپاره وی نو داسی دی ووائی (نیت کوم له زړه داخلصه تیمم وهم په پاکه خاوره چه بی اودسی رانه لیری شی اولتلاوت دقرآنکریم راته رواشی)، تیمم دوه واری د دواړو لاسونوڅپړی اوگوتی پرپاکه خاوره وهل دی چه په اول ځل به په دواړولاسونومخ مسح کوی اوپه دوهم ځل به ښی لاس دکن لاس په څپره اوگوتو اوکین لاس دښی لاس په څپره اوگوتوسره مسح کوی خو د دواړولاسوڅنگلی په مسح کنبی شامل دی، تیمم که دباودسی دلیری کولودپاره وی اوکه دجنابت دلیری کولودپاره وی فرق ئې نشته ددواړودپاره دغه تیمم دی، په نظردامام اعظم ابوحنیفه (رح) اوامام محمد(رح) تیمم په هرهنه شی سره روادی چه دځمکی له جنس نه وی لکه خاوره، ریگ، ډبره، گچ، اهاک رانجه، زرنیخ او داسی نور، مگر امام ابی یوسف (رح) وایی چه تیمم بيله خاوری اوریگ نه په بل شی روانه دی، همدارنگه امام شافعی(رح) وایی چه یواځی او یواځی په خاوره روا دی ځکه چه الله (ج) فرمایلی دی ﴿صعيدا طيبا﴾ دطیب معنی پاکه اوامام شافعی(رح) وایی چه د صعيد معنی شنه کونکی دوشو نوپرښرنه اوترخه ځمکه تیمم روانه دی.

د تیمم ماتونکی : ټول هغه څه چه اودس په ماتیري تیمم هم په ماتیري، برسیره پرهنه که چااوبه ولیدلی اوپراستعمال داوبو ئې قدرت ومونده تیمم ئې مات (ضایع) شو.

هغه څوک چه دلمانځه په اول وخت کنبی داودس اوبه نشی موند لای اوامیدکوی چه تراخروخت پوری به اوبه پیداکړم نومستحب ده چه لمونځ تراخروخت پوری وځنډوی، که ئې اوبه وموندلی نو اودس دی وکړی اولمونځ دی وکړی که ئې اوبه ونه موندلی نو تیمم دی وکړی، ترڅو چه اوبه ئې نه وی موندلی ټول لمونځونه دی په دغه تیمم وکړی که فرضی وی اوکه نفلی وی، مگرامام شافعی(رح) وایی چه هرفرضی لمونځ ته به علیحده تیمم کوی . تیمم روادی وجوړاوروغ ته که څه هم مقیم اوپه ښارکنبی وی، که یوه جنازه دلمانځه دپاره حاضره شی اومتصرف دجنازی بل څوک وی که لمونځ کونکی ویریدی که دجنازی دلمونځ دپاره داودس په کولومشغول شی دجنازی لمونځ ورنه تیریري نودتیمم کول ورته روادی، همدارنگه که څوک داخرونوولمانځه ته حاضرشوباودسه وو او ویریدی که په

اودس کولومشغول شی ټول لمونځ ورته تیر پیری نوتیمم دی وکړی اوپه لمونځ کښی دی شریک شی، هر هغه لمونځ چه عوض نلری اوپر پاته کیدوئې ویره وی تیمم ورته روادی لکه د جنازی اواخترونولمونځ، هر هغه لمونځ چه عوض لری که څه هم قضاء کیږی تیمم ورته روانه دی، همدارنگه که څوک د جمعی لمانځه ته حاضر شو او ویریدی که په اودس کولومشغول شی لمونځ ورته تیر پیری، تیمم دی نه کوی خپل اودس دی تازه کړی که ئې دجمعی په لمانځه کښی گډون کولی شوپه لمانځه کښی دی گډون وکړی که ئې گډون نشوای کولای نودما پښین څلوررکته فرض دی وکړی، همدارنگه که دوخت تنگی وه او د اودس په مشغول د لمانځه وخت تیریدی نوتیمم دی نه کوی بلکه اودس دی وکړی اود لمانځه قضاء دی راوړی .

دامام ابوحنیفه (رح) او امام محمد (رح) په نظر مسافر چه په بار کښی ئې اوبه هیږی شویوی تیمم ئې وکړ او لمونځ ئې په وکړ د لمانځه وخت لانه وو تیر شوی چه اوبه ورپید شوی نولمونځ دی نه راگر ځوی مگرامام ابی یوسف (رح) وایی چه لمونځ دی راوگر ځوی پرتیمم کونکی غوښتنه داوونشته ترڅو غالب گمان ئې نه وی چه اوبه وده ته نژدی دی بلکه تیمم دی وکړی او لمونځ دی وکړی که څه هم ورو سته له لمانځه نه په وخت کښی اوبه پیدا کړی دلما نځه راگر ځیده ورباندی نشته، داحکم په صحرا کښی دی ولی چه غالبه په صحرا کښی اوبه نه وی مگر په آبادو ځایو کښی طلب داووبو واجب دی، که ئې گمان غالب شوچه دلته اوبه شته یعنی په یوه علامه سره لکه شنی ونی نوتیمم ورته روانه دی، تر څوچه طلب د اوبوبه کوی.

پر موزو باندی د مسح بیان

درسول الله (ص) په قول اوفعل (سنت) سره مسح پرموزو باندی روا ده، له هر هغه بی اودسی نه چه اودس کول پرواجب وی یعنی که پرچاغسل واجب وی نومسح پرموزو ورته روانه ده، له حضرت امام حسن بصری (رح) نه روایت دی چه ما اویا (۷۰) کسان اصحابان (رض) لیدلی دی چه ټولو پرموزو مسح روابللله او عمل ئې په کوی، حضرت امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی ماهغه وخت جواز دمسح پرموزو باندی ورکړ چه ماته دورځی درنپاشان حدیث ورسید همدارنگه امام اعظم صاحب (رح) وایی زه ویره دکفر پر هغه چالرم چه پرموزو باندی له مسح نه وی منکروی، دموزواغوستل او مسح پرکول یواځی د اودس دتکمیل نه وروسته شرط نه دی بلکه داودس دتکمیل نه مخکی ئې هم اغوستلای شی او ورپسی دی نوراودس وکړی، داچه قدوری (رح) کامل طهارت لیکلی دی مقصد ئې جنابت دی یعنی که څوک جنوب وو لازم به اول اودس بیا غسل کوی، وروسته دموزواغوستل اومسح کول ورته روادی دمسح شروع له بی اودسی نه وروسته ده، دمسح مدت پرموزو د مقیم دپاره یوه شپه اویوه ورځ ده، که په دغه یوه شپه اویوه ورځ کښی ئې اودس مات شونوداودس نوی کولوسره بیادپښو وینځل نشته بلکه پرموزو مسح کول شته، همدارنگه دمسح مدت ومسا فرته وروسته له بی اودسی نه دری ورځی اودری شپی دی، د مسح کولو ترتیب دلاس

په لوندوگوتو او ورغوی سره دموزو پر ښکاره حصه له پښی له گوتونه ولورخواه تر پښی پوری دلاس کشول دی چه دگوتوخطونه پرموزه ولویږی خودلاس گوتی به سره موبستی نه وی بلکه خلاصی به وی نوپه دغه ترتیب به دښی پښی موزه په ښی لاس سره اودکینی پښی موزه په کینی لاس سره مسح کوی، پرموزوباندی مسح کول لږترلږه د لاس په مابینی دروگوتوسره فرض ده یعنی که دغه مسح په دووگوتووشی نو فرض ئې پرینوده اومسح صحیح نه شوه . هغه بوټ چه دپښی بجلکی پټوی دموزی حکم لری، یعنی غاړه لرونکی بوټ اوموزه یوشان دی، که دیوی پښی موزه ډیره خیری وی چه دپښی دری وږی گوتی یا د درو وړوگوتوپه اندازه پښه ورڅه معلومیږی نو د دواړوپښوپرموزومسح نه صحیح کیږی، که لږ خیری وی بیا مسح پررواده . لکه څنگه چه مخ کښی هم ذکرشوه پرچاچه غسل واجب وی (جنوب وی) مسح پرموزو ورته روانده، په یوه حدیث شریف کښی چه روایت یی نسائی اوترمذی کړیدی ذکرشویدی چه صفوان دعسال (رض) زوی وایی رسول الله (ص) موږ ته امروکړ چه تاسی مسافریاست دری (۳) ورځی اوشپی خپلی موزی مه کاږی بلکه مسح پرکوی، مگرکه څوک جنوب شی هغه به موزی کاږی اول به اودس اویابه غسل کوی وروسته به موزی په پښوکوی او مسح به پرکوی .

دمسح ماتیدونکی : هر هغه عمل چه اودس په ماتیرې مسح هم په ماتیرې، برسیره پردغواعمالوکه دمسح مدت پوره شی یا موزه له پښی نه وایستل شی مسح ماتیرې، کله چه مدت دمسح پوره شو او شخص په اوداسه وونوموزی دی له پښووباسی پښی دی ووینځی نوراودس تازه کول نشته بیرته دی موزی واغوندی مسح دی ورباندی وکړی اولمونځ دی اداکړی، که څوک مقیم وو موزی ئې په پښو کړی اومسح ئې پروکړه دمسحمدت یوه ورځ اویوه شپه پوره شوی نه وه په سفر ولاړی نودغه مسح هم مسافرشول مدت ئې دری ورځی اودری شپی دی، امام شافعی (رح) وایی چه دغه مسح مسافر کیدلی نشی بلکه دمقیم مسح دی ختم کړی بیا دی دسفرمسح په سفرکښی وکړی .

که څوک مسافرواومسح ئې کړیوه یوه ورځ اویوه شپه یااضافه ترشپی اوورځی ورباندی تیره شوه مقیم شونومسح ئې هم مقیم شول اومدت ئې هم پوره شولازم ده چه موزی له پښونه وباسی که ورځ اوشپه نه وه ورباندی تیره شوی نوموزی دی نه وباسی مدت دمسح دی پوره کړی بیادی موزی وباسی

که چاموزی په پښوکړی اوبرسیره ئې جرموقی په پښوکړی مسح پرجرموقو رواده (جرموق هغه لوی بوټ دی چه دموزودساتلو د پاره برسیره پرموزواغوستل کیږی) . مسح پرجرابوهغه وخت رواده چه دجراپوشااوخواخرمن گنډلی وی یائې تلی له څرمنی وی، امام اعظم اوبوحنیفه (رح) وایی هغه جرابی چه نه ئې تلی له څرمنی وی اونه ئې شااوخواخرمن گنډل شویوی مسح پرروانه ده مگر یاران (رح) وایی چه مسح پرجرابورواده چه جنسیت ئې داسی سخت وی چه پښه تر معلومه نه شی اوبه جذب نه کړی اوبیله کشک اوتناب نه پریندیوموبستی وی . مسح پرلنگوته، پرخولی ، پر بقره (بوغره) اودستکلوباندی روانه ده، که دبدن کوم ځای زخمی یامات وی اوټرل شوی وی داوداسه په وقت کښی دهغه خلاصول یازخم ته داوبورسیدل تاوان ولری نومسح لازم اوپررواده، که زخم جوړنه وو او پښکی ورڅه ولویده بیرته دی پښکی پرکښیږ دی که ئې ټرل غوښتل بیرته دی وټږی بلی مسح ته ضرورت نشته هغه

مخکنی مسح کافی ده، مگرکه زخم جوړشوی وو اودغه شخص په اوداسه وو مسح باطله شوه یواځی هغه ځای دی ومینځی نوی اودس تازه کول نشته.

د حیض بیان

که څه هم بیان دحیض دی دنفاس احکام ورسره مل دی، مصنف (رح) ځکه عنوان دحیض ورکړچه حیض ډیرواقع کیږی، ډیری میندی اوخوندی دپښتو او دری لیک او لوست نشی کولای دحیض نفاس اواستحاض له احکامونه بی برخی پاته دی، که څه هم بعضو په وړکتوب کښی سه پاره، قرآنکریم، پنج کتاب او شروط الصلوة لوستی دی چه په هغوی کښی ددغه احکاموبیان نشته اوس چه لوی ښځی شویدی له یوی خوامحرم ښوونکی نه لری او له بلی خواښونکی دشرم اوحیاپه سبب تفصیلی ښوونه نشی کولای اونه هم زده کونکې دشرم او حیا په سبب تفصیلی پوښتنه کولای شی، له نیکه مرغه نننۍ میندو او خوندود پښتو او دری سواد ترلاسه کړیدی کولای شی په ډیره آسانی سره دغه پښتو قدوري نه یواځی د ځان ښوونکی وگرځوی بلکه بی خبرو میندو او خوندوته دی هم ښوونه وکړی .

حیض هغه وینه ده چه دبالغی ښځی داوولاد دجوړیدوله ځای (رحیم) نه راوژی، دحیض کمه مده دری ورځی او دری شپي ده که دوینی راوتل تردرو (۳) ورځو او درو (۳) شپو لږ وه نو دا حیض نه دی بلکه استحاضه (مریضی) ده، ډیره مده د حیض لس (۱۰) ورځی اولس (۱۰) شپي ده، که له لسو (۱۰) ورځو او شپو وروسته هم وینه را وتل نو دا هم حیض نه دی بلکه استحاضه (مریضی) ده، ښځه چه دحیض په مدت کښی له رحیم نه سری، ژړی اوسپیږی اوبه راوتل ووینی هغه ټول حیض دی، کله چه خاص سپینی اوبه را ووتلی نو حیض خلاص شو، حیض له حایضی ښځی نه لمونځ ساقطوی یعنی ښځه به دحیض په مدت کښی لمونځ نه کوی کله چه له حیض نه پاکه شوه نو د لمونځونو قضاء هم ور باندی نشته همدارنگه ښځی ته دحیض په مدت کښی روژه نیول حرام دی خو کله چه له حیض نه پاکه شوه او د روژی میاشت هم تیره شوه نو بیا به د روژو قضاء راوړی، که د ښځی روژه وه حیض ورته راگی روژه ئې ماته شوه ترروژه مات پوری روژه ساتل حرام دی، کله چه له حیض نه پاکه شی ددغی ورځی دروژی قضاء به راوړی همدارنگه که دروژی په میاشت کښی ښځه په حیض کښی وه دورځی په مابین کښی له حیض نه پاکه شوه تر روژه مات پوری دی امساك وکړی او هم دی ددغی روژی قضاء راوړی، کومه ښځه چه په حیض کښی وی مسجد ته دی نه داخلېږی او د خدای پر کور (بیت الله) دی طواف نکوی، د میره سره دی یو ځایوالی نه کوی حایضه ښځه او نفاسه ښځه یا کوم څوک چه جنب وی د قرآن کریم لوست دی نه کوی، هر هغه څوک چه بی اودسه وی قرآن شریف ته دی لاس نه وروړی (جنوب، حایضه، نفاسه) دری واړه بی اودسه دی قرآن شریف ته لاس وروړل ناروادی، مگرپه یوه پاک ټکری یا کوم بل پاک شی سره ئې نیول روادی، که د حائضی ښځی د وینو بهیدل د لس (۱۰) ورځو او شپو نه مخکی ودریدل ترڅو چه غسل ئې نه وی کړی یا پوره دیوه لمانځه وخت نه وی تیرشوی دمیره سره وطی (یوځایتوب) کول ناروادی، ځکه چه دحیض وینه کله کله ودریږی او بیا بیرته جاری شی نو باید د وینی کامل دریدل

په غسل يا د لمانځه په يوه مڪمل وخت تيريدلو سره وپيژندل شي، امام محمد (رح) فرمايلي دي چه ښځي ته دلمانځه ديوه وخت تيريدلو نه مخ كښي دتيمم په وهلو سره د ميره سره يوځای كيدل روادى مگر په دغه تيمم سره لمونځ ورته روانه دي له ښځي سره دحيض په وخت كښي دنارينه يوځای كيدل لويه (كبیره) گناه ده چه علاج ئې په توبه او خيرات سره كيږي، همدارنگه كه دښځي د ويني بهيدل پرلسمه ورځ ودریدل نو له غسل نه مخكې د ميره سره يو ځايوالى ورته روادى ځكه چه حيض له لس ورځونه زيادنشته مگر غسل ته انتظاركول مستحب دي.

پاكي د دوو وینوچه په مابین كښي د دوو وینوراشي هغه لكه جاري وینه يعنى ټوله حيض گڼل كيږي چه په عربى (طهرمتخلل) ورته ويل كيږي، دطهرمتخلل په باب ډيرقولونه اواختلافات شته چه د فتاواوو په كتابوكښي ئې په تفصيل سره ذكرشويدي، په ټولو كښي دحضرت امام ابى يوسف (رح) قول آسانه دي چه فرمايي كه ميانگړي پنځلس ورځي ووافضل گڼل كيږي يعنى مخكې او وروستني وینه سره گډيږي، كه ترپنځلس ورځوكم ووهغه فاضل نه دي، كه تردرو ورځوكم ووهغه په اتفاق سره فاضل نه دي بلكه ټوله پرله پسي وینه گڼل كيږي، مگرامام اعظم ابوحنيفه (رح) وايكه طهر(پاكي) درى ورځي يااضافه تردروورځووي هغه فاضل دي، ولي امام ابى يوسف (رح) ئې فاضل نه گڼي كه څه هم لس ورځي وي، په كتابوكښي ذكرشويدي چه امام اعظم (رح) وقول ته دامام ابى يوسف (رح) رجوع كړيده اوډيرفقه(رح) هم دامام ابى يوسف (رح) قول تائيدوي . كم مدت دپاكي پنځلس ورځي دي ډيرمدت ئې پاى نه لري ځكه چه دښځوطبيعتونه مختلف دي بعضي ښځي له عيال زيږولونه وروسته په مياشتومياشتو پاكي وي، ترڅوچه وینه ښكاره كيږي ښځه به هم لمونځ كوي اوهم به روژه نيسي كه څه هم كال يادوه كاله يابالاتيرشي، كله چه د ښځي دبولوله ځاى نه وینه په بهيدلو شروع وكړي كه دغه دوينو بهيدل له درو(۳) ورځواوشپونه كمه وه ياله لسو(۱۰) ورځواوشپو نه زياته وه استحاض (مريضى) بلل كيږي پس داستحاض دوينو حكم دپوزي دوينوحكم دي يعنى نه دلمونځ پريښودل شته نه د روژي خوړل شته اونه له خاوندسره ديوځايوالى پرهيزشته وليكن هرلمانځه ته به اودس نوى كوي، كه اميدواري ښځي درى ورځي يالس ورځي له بولوله ځاى نه دوينوبهيدل وليدل نومريضى يا استحاضه بلل كيږي، همدارنگه كه كومى ښځي شپږورځنى د حيض عادت درلودى اوپه يوه مياشت كښي دوينوبهيدل ترشپږ ورځوبالاشونوترلسوورځوپوري دي نه لمونځ كوي اونه دي روژه نيسي، كه پرلسمه ورځ دويني بهيدل قطع شوه نوټولى لس ورځي دحيض دي كه دويني بهيدل ترلس ورځوبالاشوه د اوو(۷) ورځونه وروسته ټول استحاضت دي، دانښځه به له اوو(۷) ورځونه وروسته دلمونځونواوروزو قضاء راوړي، همدارنگه كه دښځي نفاس ترڅلويښت (۴۰) ورځوتيرشي هغه مرض دي، كه ځوانى نجلكي ته دحيض سره سم دويني دبهيديلوناروغى ورپيښه شوه نودامام اعظم ابوحنيفه (رح) په مذهب اودامام محمد (رح) په مذهب اولي لس (۱۰) ورځي ئې دحيض اوپاتي شل (۲۰) ورځي ئې د استحاضت (مريضى) دي، كه دغه نجلكي لنگه شي نفاس ئې څلويښت ورځي اوشپي دي متباقي ورځي اوشپي ئې مريضى (استحاضت) دي، مگرامام ابى يوسف (رح) وايي چه حيض ددغى نجلكي دلمونځ اودروژي په حق كښي درى ورځي اوشپي دي چه كمه مده دحيض ده اودطلاق دعدى په حق كښي دحيض مدت لس ورځي اوشپي دي، مستحاضه ښځه يا هغه څوك چه بولى ئې هميشه بى اختياره څڅيږي يائې له پوزي نه هميشه

وینی خاخی یائی همیشه بی اختیاره گیده بهییری یائی همیشه بی اختیاره بادجاری وی یا کوم زخم وی چه وینه ئی نه درییری د هروخت لمانخه ته دی اودس نوی کوی اوپه دغه اودس دی دهغه وخت ټول لمونځونه چه خوښ ئی وی که فرض وی که سنت وی که نفل وی ادا کړی، ددغومعذورکسانوجامی که دلمانخه په وخت کښی مرداری شی باک ئی نشته مگردبل اودس نوی کولوپه وخت کښی به هغه مرداری جامی وینځی، امام شافعی (رح) وایی چه دهر لمانخه دپاره به جدا اودس نوی کوی یعنی دوه فرض لمونځونه په یوه اودس نشی ادا کولای، کله چه دلمانخه وخت تیرشونوددوی اودسونه هم باطل شوه، دبل وخت د لمانخه دپاره به اودسونه نوی کوی.

د نفاس بیان

نفاس هغه وینه ده چه وروسته دکوچنی له زیریدلونه دښځی له رحیم نه رابهیږی، کومی وینی چه له امیدواری ښځی نه راوړی او هغه وینی چه دکوچنی دزیریدلوپه وخت مخکی دکوچنی ترراو تلوله ښځی له رحیم نه راوړی استحاض (مريضی) ده، هم به لمونځ کوی اوهم به روژه نیسی، که له ښځی نه دلمانځه پروخت مخکی دکوچنی ترراوتلووینه جاری شوه دغه لمونځ به کوی که ئې اودس کولای شو اودس دی وکړی کنه تیمم دی وکړی لمونځ دی په ولاړه یاپه ناسته یاپه پروتی یاپه اشاره سره اداکړی که دلمانځه وخت ورنه تیرشوددغه لمونځ قضاء به راوړی، کم مدت دنفاس حد (اندازه) نلری ولی ډیر مدت ئې څلویښت ورځی دی که له څلو یښت ورځونه زیادشی نواستحاضه ده، بعضی ښځی که څه هم له نفاس نه پاکی شی بیا هم دوی د نفاس څلویښت ورځی پوره کوی نه دالله (ج) لمونځ کوی اونه ئې روژی نیسی چه دبی علمی اوبی خبری نتیجه ده، څرنگه چه دنفاس کم مدت معلوم نه دی نو هر کله چه دوینی جریان وړک شو ښځه به غسل کوی اودخپل پروردگار عالم عبادت به په ښه شوق اوزوق سره کوی. که دښځی دلنگون نه وروسته دوینی بهیدل ترڅلویښت ورځوبالاشوه اوپخواهم دانښځه لنگه شویوه دنفاس عادت ئې شل یاپنځه ویشت یا دیرش ورځی وو نواوس به هم دپخوادعادت سره دنفاس ورځی حسابوی، غسل به کوی له عادت وروسته چه هرڅوورځی تیری شویوی دهغوورځو دلمونځونو او روژو قضاء به راوړی متباقی ورځی استحاض دی، که ددغی ښځی عادت دنفاس نه وو نونفاس ئې څلویښت ورځی دی، حضرت امام ابوحنیفه (رح) او امام ابی یوسف (رح) وایی که ښځی دوه بچیان وزیږول نفاس ئې له لومړی بچی دراوتلووروسته شروع کیږی، امام محمد(رح) اوامام زفر(رح) وایی چه ددغی ښځی نفاس له دوهم بچی له را وتلووروسته شروع کیږی، څلورواړه امامان موافق دی چه ددغی ښځی نفاس دعدت دتیریدوپه باب ددوهم بچی دراوتلو وروسته شروع کیږی

له نجاست نه د پاکی بیان

نجاست دوه قسمه دی یونجاست حکمی دی بل نجاست حقیقی دی، حکمی نجاست لکه بی اودسی یا جنابت چه تر حقیقی نجاست قوی او ډیر د لمانځه مانع دی ځکه مصنف (رح) اول د حکمی نجاست بیان وکړ، اوس د حقیقی نجاست لکه بولی شراب، گنگی او داسی نور و بیان کوی. حقیقی نجاست پر دوه قسمه دی اول مرئی نجاست چه وچ شی په سترگولیدل کیږی لکه گنگی، خوشایي اوداسی نور دوهم غیر مرئی هغه نجاست دی چه وچ شی په سترگونه لیدل کیږی که څه هم رنگ ئې معلو میږی لکه شراب بولی، منی اوداسی نور. پر لمونځ کونکی واجب دی چه نجاست له خپل بدن اوله خپلوجامو اوله هغه ځای نه چه لمونځ پر کوی لیری کړی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) او امام ابی یوسف (رح) وایی چه د نجاست لیری کول په اوبو او په هر هغه بهیدونکی مائع سره چه امکان دلیری کولو د نجاست ولری روا دی لکه سرکه، د گلگللاب اوبه (عرق گلاب)، د صابون اوبه او داسی نور، مگر په شیدوسره د نجاست لیری کول روانه دی، یاران رحمة الله تعالی عنهما وایی که موزه یا غاړه لرونکی بوټ په حقیقی مرئی نجاست سره ولړل شی وروسته له نجاست له وچیدلونه دی دغه موزه یا بوټ په ځمکه پوری ومېنل شی چه نجاست ورنه لیری شی لمونځ دی ورسره ادا کړی، منی چه حقیقی غیر مرئی نجاست دی که موزه په ولړل شی اودغه منی لاندې وه موزه دی ومنځل شی چه منی ورنه لیری شی، که منی پر موزه باندی وچ شوه نومنی دی له موزی نه وگرول شی کله چه منی له موزی نه لیری شوه لمونځ ورسره روادی، مگر امام شافعی (رح) وایی منی پاک دی که لاندې وی او که وچ وی پرې منځل دموزی واجب ندی، که هنداره یا توره یا بل نورانی جنس په نجاست ولړل شی د پاکیدو دپاره په ځمکه سره مسح کول کفایت کوی ځکه چه نجاست نه په ننوزی او د باندنی نجاست په مسح سره لیری شو که ځمکه په نجاست ولړل شی اودغه نجاست په لمر سره وچ شی نېبان (اثر) د نجاست وړک شی نو پر هغه ځمکه لمونځ روادی، مگر تیمم پر روانه دی ځکه چه د تیمم دپاره پاکه ځمکه په قرآن سره ثابتې ده چه قول د خدای (ج) دی ﴿فَتِيمُو صَعِيدًا طَيِّبًا﴾، د ځمکی پاکی وروسته له وچیدونه په حدیث سره ثابت ده قول د علیه السلام دی ﴿زَكَاةُ الْأَرْضِ يَبْسُهَا﴾، که بدن یا جامی په غلیظ (قوی) نجاست سره ولړل شی لکه وینه، گنگی، بولی شراب اوداسی نور او مقدار د نجاست یو درهم یا تر یوه درهم لیر وی اولمونځ کونکی دغه نجاست نه وی لیدلی لمونځ وکړی لمونځ ئې صحیح دی، که مخ کښی له لمانځه دغه نجاست ووینی بیالمونځ وکړی نولمونځ ئې مکروه دی، که مقدار د نجاست تر یوه درهم بالاو که څه هم لمونځ کونکی له نجاست نه بی خبره وی لمونځ ورسره روانه دی، که ئې لمونځ ورسره کړیو بیرته به ئې راگرځوی، که د چا جامی په خفیف نجاست ولړل شوی لکه دهغه حیوان بولی چه غوښی ئې خوړل کیږی لکه دپسه بولی یا دوزگری بولی یا دغویی بولی اوداسی نور، تر څوچه څلورمه حصه دهغه جامی نه وی لړل شوی لمونځ ورسره روادی، که څلورمه حصه یا اضافه تر څلورمی حصی دهغه جامی لړل شویو نو بیالمونځ ورسره روانه دی.

پاکوالی له هغه نجاست څخه چې وینځل ئې واجب دی پر دوه (۲) قسمه دی، اول له جامی څخه لیری کول دهغه نجاست چې په سترگوئې جنسیت معلومیږي لکه گنگی، خوشایی اوداسی نور په اوبو سره پاکول دی ترڅوچه جنسیت، رنگ او بوی ئې پر جامه پاتی نه شی، مگرکه دپاکۍ دپاره تودی اوبه او صابون استعمال شواودنجاست اثرورک نه شونوږک ئې نشته جامه پاکه شوه او لمونځ ورسره روا دی، دوهم له جامی څخه لیری کول دهغه نجاست چې وروسته له وچیدونه ئې جنسیت په سترگونه معلومیږي په اوبو سره پاکول دی ترڅوچه دویځونکی یقین شی چې نجاست ورک شو .

د استنجاء بیان

استنجاء په تیگه (ډبره) یالوټه یا په داسی شی سره چې دتیگی یا دلوتی له جنس نه وی سنت ده، کوم عدد دتیگی یادلوتی نشته که داستنجاء ځای په یوه لوټه پاک شی یا په دوولوتوپاک شی اصل مقصد پاکوالی دی، خو وروسته دلوتی له استعمال نه په اوبوسره استنجاء افضلیت لری، کله چې دقرآن شریف دسورت توبی یوسل اواتم (۱۰۸) آیت مبارک ﴿فیه رجال یحبون ان یتطهروا﴾ یعنی په قباہ کښی خلگ دی چې دځان دښه پاکولو سره مینه لری، د سعودی عربستان دمدينی شریفی دقباہ د اوسیدونکوپه توصیف نازل شونورسول الله (ص) وقباہ ته ورغی او هغوخلگوته ئې وویل چې خدای پاک ستاسی دنظافت اوپاکۍ توصیف کړیدی، ستاسی پاکي څه شی ده؟ هغوی په ځواب کښی ورته وویل چې موږ دډبری تراستنجاء وروسته په اوبوهم استنجاء کوو، آنحضرت (ص) ورته وویل چې دغه صحیح کاردی . که نجاست له استنجاء له ځای نه تیری کړی وواوډیرځای لږل شوی وونوپه ډبره استنجاء صحیح نه ده ضروربه په اوبویاپه بله مائع استنجاء کوی، اواستنجاء په هډوکي، په خوشایی، په ډوډۍ اوپه مالگه سره روانه ده، همدارنگه که عذرته وی په راسته لاس هم استنجاء روانه ده، دتشناب کاغذ چې نه لیک ور باندی کیدلای شی اونه دکاغذ حیثیت لری او نه دکوم بل کار وړدی استنجاء په رواده.

د لمانځه بیان

طهارت چې شرط دلمانځه دی مصنف (رح) په ټولوقسمونوسره بیان کړ، اوس نوبت اصل لمانځه ته چې داسلام دمقدس دین دوهم رکن دی راوړسیدی، لمونځ دمعراج په شپه کښی فرض شویدی ټولو کتابودحدیثو ئې روایت کړیدی، دپښتوسیرت النبی دریم ټوک دگران افغانستان دکابل چاپ د لمانځه بیان داشان خوږ لیکلی دی چې دمعراج په شپه برسیره پرنوروعطایاو و حضرت محمد (ص) ته آوازوشوچه پرامت دی پنځوس لمونځونه فرض شوه حضرت محمد (ص) دبیرته راتگ په وخت کښی له حضرت موسی علیه السلام سره ولیدل اوموسی علیه السلام پوښتنه ورنه وکړه چې دپاک خدای (ج) له خاص بارگاه څخه تاته څه احکام درکړل شول؟ حضرت محمد (ص) ورته

وویل چه پر امت می پنځوس وخته لمونځ فرض شو، حضرت موسی علیه السلام ورته وویل چه مابنی اسرائیل ښه تجربه کړیدی ستاامت به دابارپورته نکړای شی، ته بیرته خدای (ج) ته عرض وکړه حضرت محمد (ص) بیرته خدای (ج) ته عرض وکړچه ای پاکه خدایه زماامت ډیر کمزوری اوډیرضعیفان دی، حکم ورته وشوچه دلسووختولمونځونه ورته معاف شول، کله چه حضرت محمد (ص) بیرته راوگرځید موسی علیه السلام دبیاعرض کولومشوره ورته ورکړه، ددی واری دبیاتگ په اثرلس لمونځونه نور وروبښل شول په همدی ډول حضرت محمد (ص) خوواره دحضرت موسی علیه السلام په مشوره دخدای پاک په دربارکښی بیایاعرضونه وکړل ترڅوچه په یوه شپه اوورځ کښی پنځه وخته لمونځونه پاته شول، حضرت موسی علیه السلام بیاهم مشوره ورکړه چه دډیرتخفیف غوښتنه وکړه حضرت محمد (ص) وویل نورنوماته له خدای (ج) څخه حیا راځی، آوازوشوچه ﴿لایبدل القول لدی﴾ یعنی ای محمده! زماپه حکم کښی تغیرنشته، کله چه حضرت محمد(ص) سوال بس کړنو د خدای پاک له لوری نه داسی یواوازشو﴿قدامضیت فریضتی وخففت عن عبادی﴾ یعنی ماپوره کړه خپل فرض اوتخفیف می ورکړبندگانوته، لمونځونه به پنځه وی لیکن دهری نیکی بدل به یوپه لس وی، چه داپنځه به هم پنځوس شی .

دلمانځه وختونه : دسهاردلمانځه اول وخت کله چه دوهم سپینوالی دآسمان په کناروکښی پاشلی معلوم شی(دوهمی سفیدی یاصبح صادق) اوآخروخت دسهاردلمانځه دلمرڅرک تر مخه دی . دماپښین دلمانځه اول وخت دلمردزوال نه وروسته اوآخروخت ئې دامام اعظم اوبوحنیفه (رح) په نیز ماسیوادوخت له سیوری نه چه سیوری دیوه جنس دوه چنده ته ورسپړی، مگرامام ابی یوسف (رح) او امام محمد(رح) وایی ماسیوادوخت له سیوری نه کله چه سیوری دیوه جنس یوه چنده ته ورسپړی آخر وخت دماپښین د لمانځه دی، اول وخت دمازدیگردلمانځه چه دماپښین دلمانځه وخت تیرشی او آخر وخت ئې دلمرلویدونه مخکی دی، مگرحسن بن زیاد(رح) وایی چه لمرژیرشی دمازدیگردلمانځه وخت تیرشو زموږ په مذهب دغه وخت لمونځ مکروه دی، دماښام دلمانځه اول وخت له لمرلویدونه وروسته دی اوآخروخت ئې چه شفق نه وی لویدلی، په نیز دامام اعظم (رح) شفق هغه سپینوالی دی چه دمغرب په خواکښی دآسمان په کناره کښی له سرخی نه وروسته معلومیږی، امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد(رح) وایی چه شفق پخپله دغه سرخی ده، اول وخت دماخستن دلمانځه چه شفق غائب شواوآخروخت ئې له دوهم سپینوالی (صبح صادق) نه مخ کښی دی، اول وخت دوترلمانځه دماخستن دلمانځه نه وروسته دی اوآخروخت ئې له صبح صادق (سفیدوچاودلو) نه مخ کښی دی. دسهارلمونځ په رڼاکښی اداکول افضل دی، علیه السلام وایی چه دسهارلمونځ په رڼاکښی ډیرونکی دثواب دی، پدغه اړوند فقیه ابوجعفرطحاوی (رح) له حضرت علی (رض) څخه روایت کړیدی او دیلمی هم له انس بن مالک (رض) نه روایت کړیدی همدارنگه طبرانی (رح) اوبزار(رح) له ابوهریره (رح) نه روایت کړیدی اوداسی نور.

دماپښین لمونځ په اوږی کښی مستحب دی چه په داسی وخت کښی اداشی چه هواسره وی اوپه ژمی کښی په اول وخت کښی اداشی.

دمازديگر دلمونځ ځنډول مستحب دی ترڅوچه دلمرړنا تغيرونکې (لمرژپړنه شی)، مستحب دی چه دماښام لمونځ وختی اداشی مستحب دی چه دماخستن لمونځ تردريمی حصی پوری دشیپي وځنډول شی، هغه څوک چه دشیپي له لمانځه (تهجد) سره مینه لری مستحب دی چه وتر د شپي ترآخړپوری وځنډوی یعنی له تهجدنه وروسته دی وتر اداکړی، که څوک ډاډه نه ووچه دشیپي لمانځه ته راوینښ شی نودخوب نه مخ کښی دی وتر لمونځ اداکړی

د اذان بیان

د اذان ابتدا دسعودی عربستان په مدینه منوره کښی شویده کوم وخت چه رسول الله (ص) ومدینی منوری ته هجرت وکړمسجد نبوی جوړشونومسلمانانولمونځونه په جماعت سره شروع کړل ولی یو لوی مشکل داووچه دلمونځودوختونودپاره کومه علامه نه وه داټکل په توگه به مسلمانان لمانځه ته راتلل، کله به بعضی خلگ ناوخته راورسیدل جماعت به ورنه تیرووکلله به بعضی خلگ وختی راغلل چه تر لمانځه تروخت پوری به ئې ډیرانتظارکوی خلگودمشکل دحل دپاره ورسول الله (ص) ته عرض وکړهغه له عادت سره سم موضوع وشوری ته وړاندی کړه، یوی ډلی د اصحابانو مبارکانو دانظروکړ چه دلمانځه پروخت دی زنگوله وشړنگول شی، ددغه نظرمخالفین ډیروه ځکه چه داعمل د نصاراوو دعبادت نښه ده، بلی ډلی نظروکړچه دلمانځه پروخت دی ښکریاتروم وړ غول شی، ددغه نظر مخالفین هم ډیروه ځکه چه داعمل دیهودیانو دعبادت نښه ده، بلی ډلی نظروکړچه د لمانځه پروخت دی داوړلمبه وشي، ددغه نظرم مخالف و شو ځکه چه داعمل دآتش پرستانودعبادت نښه ده، حضرت عمر (رض) وویل یوڅوک نه مقررکوي چه دلمانځه دپاره نعره وکړی؟ آنحضرت (ص) دارایه خوښه کړه اونفرئې مقررکړچه دلمانځه دپاره به داسی نعره کوی ﴿الصلوة قائمة﴾ یعنی لمونځ کوو، دانعره به هم چاواوړیده اوچابه نه واوریده، څوورځی وروسته بیا و آنحضرت (ص) ته هغه مخکنی عرض وړاندی شو، هغه بیا د معمول سره سم موضوع وشوری ته وړاندی کړل داخل بیا هغه پخوانی نظریات تکرارشول بیله فیصلی مجلس پای ته ورسیدی، له اصحابانو مبارکانونه عبدالله بن زید (رض) دشیپي په خوب کښی یوسړی ولیدی چه زنگوله ئې پلاس کښی وه، ده ورته وویل چه دازنگوله نه خرڅوی، سړی ورته وویل چه ته څه په کوی؟ صحابی مبارک ورته وویل چه موږ دلمانځه وخت پرمعلومه وو سړی ورته وویل چه زه به له دغه نه ښه شی دروښیم، پس دغه سړی پریوه لوړځای ودړیدی اوپوره اذان ئې وکړ، عبدالله بن زید(رض) سهاردغه خوب رسول الله (ص) ته بیان کړ، آنحضرت (ص) ورته وویل ﴿انها لرؤياحق انشاءالله﴾ یعنی دغه خوب حق دی که اراده دخدای پاک وه، رسول الله (ص) وعبداله (رض) ته وویل چه ستاتراواز د حضرت بلال (رض) آوازلوړدی نوته ستا دخوب کلمی وحضرت بلال (رض) ته ووايه دی به اذان وکړی کله چه حضرت بلال (رض) اذان وکړحضرت عمر(رض) په خپل کورکښی دغه د اذان کلمات واوریدل په چابکی سره مسجدته راغی اورسول الله (ص) ته ئې وویل قسم په خدای دی چه ماهم دغسی خوب لیدلی ووخوله شرمه می نشوای ویلای، په دغه شپه څورلس اصحابانو مبارکانودغه خوب لیدلی وو، دغه بیان په بخاری، ابوداود اومشکوة شریف کښی لیکل شویدی .

اذان کول دپنځو وختو لمونځو او دجمعی دلمانځه دپاره سنت مؤکد دی دنورولمونځودپاره اذان نشته لکه داخترلمونځ یا دجنازی لمونځ یاداسی نور، صفت د اذان چه الله اکبر ترآخړه پوری ویل دی مشهور دی، ترجیع په اذان کښی نشته (چه یوه کلمه په لوړآواز ووايي او بله کلمه په کښته آواز ووايي)، امام شافعی (رح) وایی چه په اذان کښی ترجیع شته یعنی په هراذان کښی به د شهادت دوی کلمی اول دوه ځلی په کښته آواز بیادوه ځلی په لوړآواز وایی، د سهار اذان دبل وخت له اذان سره لږ توپیر لری چه دحی علی الفلاح نه وروسته دوه ځلی الصلوة خیر من النوم ویل کیږی.

اذان کونکی به مخ پر قبله دریږی کله چه لفظ دحی علی الصلوة دوه ځلی وایی نودوه ځلی به خپل مخ وښی خواته ورسره گرځوی همدارنگه کله چه لفظ دحی علی الفلاح دوه ځلی وایی دوه ځلی به خپل مخ وکښ خواته ورسره گرځوی، دمخ گرځولو سره دی نور وجودیا پښی نه گرځوی، همدارنگه په ناسته اوپه بی اودسی سره اذان کول مکروه دی، بی اودسه اذان کول روادی مگر مکروه دی ثواب ئې نشته، جنوب سږی دی اذان نه کوی. اقامت هم دا اذان پشان دی مگر اذان دی په قراره (آرامی) سره وایی او اقامت دی په چابکی سره وایی، همدارنگه به په اقامت کښی دحی علی الفلاح نه وروسته دوه ځلی قد قامت الصلوة وایی. اذان او اقامت دی دقضائی لمونځودپاره هم وکړی، که دچاڅه لمونځونه قضاء شویوه داول لمانځه دپاره دی اذان او اقامت وکړی بیا اختیار لری چه دپاته قضائی لمونځودپاره اذان او اقامت دواړه کوی که یوازی اقامت کوی.

کله چه دلمانځه وخت داخل شو اذان دی ناری شی یعنی دلمانځه دوخت د داخلیدونه مخ کښی دی اذان نه ناری کیږی ځکه چه خلگ خطا وزی، که اذان دوخت له داخلیدونه مخ کښی ناری شی کله چه وخت داخل شو بیا به اذان کوی، همدادلیل دی چه امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه آنحضرت (ص) وحضرت بلال (رض) ته وویل چه دوخت له داخلیدونه مخ کښی اذان مه کوه، مگر امام ابی یوسف (رح) او امام شافعی (رح) وایی چه په آخرنیمایی د شپي کښی دی دسهار اذان ناری شی.

د ویری لمونځ

کله چه ددښمن ویره ډیره شی نوسرلښکړدی خپل لښکړدوی ډلی کړی یوه ډله ددښمن دمخ دپاره اوپه بله ډله سره دی دویری د لمانځه جماعت جوړکړی یورکعت دی له دوو سجدوسره اداکړی چه امام له دوهمی سجدی نه سرراپورته کړی نودغه ډله دی ددښمن ومخ ته ولاړه شی، څرنگه چه دغه ډله لاوس هم په لمانځه کښی ده نو خبری خورک اوداسی نور عملونه دی نه کوی، ددښمن دمخ ډله دی په همدغه امام پسی جمع شی بیادی امام یوبل رکعت له دوو سجدوسره اداکړی له التحیات وروسته دی امام سلام وگرځوی ځکه چه دامام لمونځ پوره شو، مگر ورپسی ولاړلښکړدی سلام نه گرځوی ځکه چه ددوی یوبل رکعت لمونځ پاته دی او دوی لاوس هم په لمانځه کښی دی، دغه ډله دی بیرته ددښمن مخی ته ولاړه شی او هغه مخکښی ډله دی راشی یورکعت دی له دوو سجدوسره اداکړی

خوځرائت دی نه وایی خاموش به ولاړوی ځکه چه په حکم سره په امام پسی ولاړدی، التحیات دی ترآخړه پوری وویای اوسلام دی وگرځوی، د دوی لمونځ هم پوره شو ددښمن مخی ته دی ولاړشی، هغه وروستی ډله دی راشی یوبل رکعت دی له دووسجدوسره اداکړی خو په رکعت کښی به قرائت وایی ځکه چه دوی مسبوقین دی یعنی دلمانځه اول ورنه تیرشوی دی ددوی اړیکی له امام سره نشته، له دوهمی سجده وروسته دی التحیات ترآخړه پوری وویای اوسلام دی وگرځوی ددوی لمونځ هم پوره شو دغه ترتیب دلمانځه هغه وخت صحیح دی چه امام مسافروی.

که امام مقیم وو په اوله ډله سره دی هم دوه رکعت اداکړی او په دوهمه ډله سره دی هم دوه رکعت اداکړی، قوم په اقامت اوسفر کښی دامام تابع دی، که دماښام دلمانځه وخت ووامام دی له اولی ډلی سره دوه رکعت اداکړی اوله دوهمی ډلی سره دی یو رکعت اداکړی ځکه چه دماښام لمونځ مسافرندي اونه نیم کیدلای شی، دلمانځه په حالت کښی به غزا(جنگ) نه کوی که ئې جنگ وکړنولمونځونه ئې باطل شوه، که ددښمن ویره زیاده شوه نوهر څوک دی پرسپرلیوسپورځانگړی لمونځ وکړی، که قادر نه وو چه د قبلی ولوری ته سجده وکړی نوهری لوری ته چه ئې خوښه وی هغه لوری ته دی سجده وکړی په دغه قول سره دالله (ج) چه دالبقره دسورت په (۱۳۹) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿فان خفتهم فرجالا او رکباناً﴾ یعنی که تاسوله دښمن یا کوم بل شی نه ویریدلاست نولمو نځ کوی په پلي (پیاده) تگ یا پر سورلی باندی سپاره.

لمونځ چه دومره مهم عبادت دی چه پرینودل ئې دغزا او سختی ناروغی په حالت کښی دهغه پاک ذات له امرنه سرغړونه ده چه له هیڅ نه ئې پیداکړو او هغه نعمتونه ئې راته راکړل چه بشرئې تصور نشی کولای اوبیرته مودده پاک ذات ته مخه ده، نوڅنگه به روغ رمټ مسلمان دامن په حالت کښی لمونځ پرېږدی.

لمونځ ښکاره معراج دزړه دی هم رحمت درباندی اوری

په حضورد چا ولاړی څه کوی څوک درته گوری

د جنازی لمونځ

کله چه چاته مرگ حاضرشی یا کله چه چاته دمرگ ملائکه حاضره شی نودهغه مخ دی پرېښی اړخ دقبلی ولوری ته وگرځول شی، قدوري (رح) مخ پر قبله پرېښی اړخ څمولول قیاس پر حالت د قبر کړیدي مگر په حواله دکوکب دری او ردمختار دغه انسان دی ستونی ستخ (دشاپرتخته) دی څمولول شی ځکه چه په داسی څملو لوسره دانسان روح خپژی، حاضرین دی کلمی دشهدات په لوړ آواز ورته وایی ﴿اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمد رسول الله﴾ او ﴿اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له واشهد ان محمد عبده ورسوله﴾ دغه انسان دی دکلموپه ویلونه امرکوی ځکه چه دزکندن حال ډیر سخت دی نه چه د کلمی له ویلونه انکار وکړی، کله چه مړشی حاضرین دی سترگی ورپتی کړی اوزنی دی په یوه ټکری ور وتړی ځکه چه مړی په خلاصه خوله اوخلاصو سترگوښه نه معلومپړی هغه څوک چه دمړی زنی ور تړی داسی دی وایی ﴿بسم الله وعلى ملة رسول الله اللهم يسر عليه امره وسهل عليه مابعده و اسعده بلقائك واجعل ماخرج اليه خيرا مماخرج عنه﴾ همدارنگه دزکندن پروخت دیس شریف ویل مستحب دی، د غسل ورکولو په وخت کښی دی مړی پریوه تخته کښیږدی دمړی عورت دی په یوه پاک ټکری ورپت کړی اوټولی جامی دی ورنه وکارې اودس دی ورتازه کړی مگر په خوله اوپوزه کښی دی اوبه نه وراچوی، په طاق شمیرسره دی اوبه پرتوی کړی یعنی یوځل یادری ځلی یا پنځه ځلی، اوهغه لوبښی چه عودپکښی دودپړی یوځل یادری ځلی پرمړی اودمړی پرتخته شاوخوا راوگر ځوی، که عود نه وه نوری عادی خوشبویی موجودی وی نویوځل یادری ځلی دی یویوځاڅکی د تختی پر شا او خوا وکړی، سدر چه یو قسم میوه ده په پاکستان اوهندوستان کښی د (بیره) په نوم سره یادپړی ددغه سدر(بیری) د ونی برگونه یا بروڅه چه دخاشوپه شکل میده میده لرگی دی چه د مسکنت په دوره کښی دجامو د وینځلو دپاره استعمالیدل په اوبوکښی جوش کړی اوبه هغه اوبو دی مړی ومینځی، که دا دواړه نه وه په ساده اوبودی ووینځی خطمی چه یومشهورگل دی دغه گل دی هم په اوبوکښی جوش شی اوبه هغه اوبوسره دی دمړی سراوړپړه ور ووینځی، بیادی مړی پرکین اړخ څملوی اودسدر(بیری) یا بروځی په اوبو دی ووینځی ترڅوچه معلومه شی چه اوبه دمړی وهغه ځای ته رسیدلی دی چه پرتخته پروت دی، بیادی مړی پرېښی اړخ واپړوی په دغه اوبودی ووینځی ترڅوچه معلومه شی چه اوبه دمړی وهغه ځای ته رسیدلی دی چه پرتخته پروت دی، بیادی غسل کونکی مړی کښینوی پرنس دی په نرمی سره لاس ورتیرکړی که دمړی له نس نه مرداری راووتل هغه دی پریولی، بیادی غسل نه ورکوی، نارینه به ونارینه ته او ښځه به وښځی ته غسل ورکوی ځکه چه دښځی غسل ونارینه ته او دنارینه غسل وښځی ته روا نه دی، که نارینه مړی کوچنی وودشهوت اشتها نه ورته کیدل ښځه غسل ورکولای شی، همدارنگه که مړی وړه نجلکی وه د شهوت اشتها نه ورته کیدل نارینه غسل ورکولای شی، که ضرورت وی ماینه ومپړه ته غسل ورکولای شی خومپړه وماینی ته غسل نشی ورکولای اوهم میړه ته دماینی مسح کول روانه دی، مگردکوکب دری په روایت دمپړه کتل وماینی ته روادی بیادی مړی په یوه ټکری سره وچ کړی چه دمړی کفنونه لاند نه شی په کفنو کښی دی ونغړی دحنوط خوشبویی دی په سر او ږیره ورپوری کړی همدارنگه

د کافورخوشبویی دی د سجدی پرځایو ورپوری کړی، د سجدی ځایونه تندی، پوزه زنگونه او د لاسو ورغوی دی، د نارینه د کفن دری جامی دی چه لنگ، قمیص اوپټه ده ځکه چه په بخاری شریف او د احادیثوپه نورو کتابوکښی ذکرشویدی چه د رسول (ص) کفن دپنبه دری سپینی جامی وی. دنیستی په وخت کښی یوه جامه هم بس ده ولی چه دمصعب بن عمر(رض) یوه شړی وه چه پرسراوښونه رسیدل، علیه السلام امر وکړچه سرې ورپټ کړی اوپرپښوې د انخر وښه واچوی، کله چه مړی کفن کوی اول دی پرځای پټه (لفافه) وغوړوی بیادی ازار (لنگ) وغوړوی بیادی په مړی قمیص واغوندی او ازار (لنگ) دی کښیردی اول دی دلنگ کښی پلو بیادی دلنگ ښی پلو پر را واړوی بیادی لفافه (پټه) په همدغه ترتیب پرراواړوی، که ویره وه چه کفن به له مړی نه واړوی اومړی به لوڅ شی نوپه یوه ربښکی دی وټړی. د ښځی د کفن پنځه (۵) جامی دی ازار(لنگ)، قمیص، پوړنی، یوټکری چه په هغه تیان ورتړی اولفافه (پټه)، د ښځی کفن په درو(۳) جاموسره هم روادی لکه لنگ، قمیص اوپوړنی .

د ښځی دکفنوترتیب داسی دی اول لنگ دوهم خرقه دریم قمیص څلورم پوړنی اوپنځم پټه، پوړنی به پرقمیص برسیره اوترپټی به لاندی وی، د ښځی وینستان دی پرځگرور واچوی، مړی که نروی او که ښځه وینستان دی نه ور ږمونځوی، دنارینه ږیره دی هم نه ږمونځوی همدارنگه دمړی وینستان او نوکان دی هم نه غوځوی ځکه چه پسله مرگ نه دانسان داجزا غوځول روانه دی، مخکی ترهغه چه مړی په کفن کښی ونغړی کفنونه دی په طاق شمیر ورخوشبویه کړی ځکه چه رسول کریم (ص) دخپلی مړی لوردکفن کولو پروخت دغسی امروکړ، چه غسل اوتکفین خلاص شو نو د جنازی لمونځ دی ور کړی، ښه به وی چه د جنازی دلمانځه ترمخه د دین وړونه د دغه لمانځه په حکمونواورکنونو خبروی چه د جنازی لمونځ فرض کفای دی یعنی که څوکسانومړی ته لمونځ ورکړنو دغیرحاضرخلگو غاړی هم خلاصی شوی، منکرئې کافردی، دغه لمونځ شپږ شرطونه لری:

۱. مړی به مسلمان وی ۲. مړی ته به غسل ورکول شویوی ۳. مړی به حاضر وی ۴. مړی به پرځمکه یا پرتپټه چهارپایي پروت وی ۵. مړی به دامام ومخ ته پروت وی ۶. مړی به دقبلی لوری ته پروت وی . د جنازی په لمانځه کښی څلورتکبیره فرض دی اوهم به لمونځ بیله عذره په ولاړه اداکوی.

د جنازی په لمانځه کښی اذان، اقامت، رکوع اوسجده نشته کله چه دخلگونه یوصف یادری صفونه یاپنځه صفونه برابرشول امام داسی ږغ کوی (نیت کوی) نیت داسی دی (نیت کوم دزړه داخلا صه لمونځ کوم د جنازی په څلورتکبیره ثناوایم الله ته درود وایم پرسالام دعاکوم دغه حاضر مړی ته اقتدامی ده په دغه حاضر امام پسی مخ می دی پرلوری دکعبی شریفی) کله چه امام تکبیر تحریمه (لومړی الله اکبر) وواپی مقتدیان به هم لاسو نه غوړوته پورته کړی تکبیربه وواپی لاسونه به ترنامه لاندی ونیسی او دخدای پاک دغه ثنادی وواپی ﴿سبحانک اللهم وبحمدک وتبارک اسمک وتعالی جدک وجل ثناءک ولااله غیرک﴾ امام بیله لاسوپورته کیدونه دوهم تکبیروایی نومقتدیان دی هم لاسونه نه پورته کوی تکبیردی وواپی او درودونه د اللهم صل اواللهم بارک دی وواپی، امام بیابيله لاسوپورته کیدونه دریم تکبیروایی نو مقتدیان دی هم لاسونه نه پورته کوی تکبیردی وواپی او د مړی دغه دعادی

ووايي ښاغلي اغفر لحنو ميتنا وشاهدنا وغائبنا وصغيرنا وكبيرنا وذكربنا واثاننا اللهم من احببته منافاحيه على الاسلام ومن توفيته منافتوفه على الايمان ښاغلي، امام بيا څلورم تكبيروايي اوسلام گرځوي نومقنديان دي هم تكبير ووايي اوسلام دي وگرځوي لمونځ پوره شو، كه د چاپورتني دعا پيادنه وه اللهم ربنا دي تر آخره پوري ووايي . كه مري نابالغه هلك وو نو د دريم تكبير وروسته دپورته دعا په عوض كښي دي دغه دعا ووايي ښاغلي اللهم اجعله لنا فرطا واجعله لنا اجرا وذخرا واجعله لنا شافعا ومشفعا ښاغلي، كه مري نابالغه نجلكي وه نو ددريم تكبير وروسته دي دغه دعا ووايي ښاغلي اللهم اجعلها لنا فرطا واجعلها لنا اجرا وذخرا واجعلها لنا شافعة ومشفعة ښاغلي، ښه امام د جنازي د لمونځ دامامت دپاره پاچايا امير دوخت دي، كه پاچايا امير حاضر نه وو دكلي دمسجد امام دي لمونځ ورکړي كه دكلي امام حاضر نه وو د مري دوست (قريب) دي لمونځ ورکړي، كه بيله پاچايا قريب نه بل چالمونځ ورکړ صحيح دي مگر كه ئې دوست وغواړي چه بيرته مري ته لمونځ ورکړي حرج نشته، كه مري بيله لمانځه ښځ شوي وو تر درو ورځو پوري دي وقبرته لمونځ ورکړي وروسته له درو ورځو روانه دي، د جنازي په لمانځه كښي به امام دمري د څگر پر برابر دريږي، امام شافعي (رح) وائي چه امام دي دنارينه مري دڅگر پر برابر او دښځي دفرج پر برابر ودريږي، موږ وايوچه په څگر كښي زړه دي اوپه زړه كښي دايمان نوردی او د جنازي لمونځ دايمان دشفاعت دپاره دي، مري ته دي لمونځ په هغه مسجد كښي نه ورکوي چه پنځه وخته لمونځ پكښي كيږي، كله چه خلگ دمري جنازه پورته كړي د چهارپايي څلور پښي دي ونيسي د جنازي وړل دي دهديري خواته په ځفاسته نه كوي بلكه تر عادي تگ دي لير څه چابك وي، په بخاري شريف كښي حديث دي چه رسول كريم (ص) فرمايي ښاغلي عجلو موتاكم فان يك خيرا فدمتوه اليه وان يك شرا فليتيموه عن اعناقكم ښاغلي كه خلگو د مري جنازه وهديري ته پياده (پلي) وړل سواره خلگ دي څه قدر وروسته شي ولي چه دسواره خلگو متصل تگ په جنازه پسي مكروه دي، كله چه جنازه وهديري ته ورسپري مخكي د جنازي ايسنودلو دخلگو كښينستل پرځمكه مكروه دي، بيادي قبر وكندل شي اولحد دي پكښي جوړ كړي ځكه چه لحد سنت دي رسول كريم (ص) وائي ښاغلي اللحد لنا والشق لغيرنا ښاغلي يعني لحد زموږ مسلمانانو دي اوشق دنورو خلگو دي.

مگرامام شافعي (رح) اونور امامان مري پرتخته ږدي اوقبرته ئې دپښوله خوا ورشوه كوي موږ وايو چه دغه عمل دمسلان اهانت اوسپكاوي دي، وروسته دي مري دقبلي له طرف نه ور داخل كړي هغه څوك چه مري په قبر كښي ږدي داسي دي وائي ښاغلي بسم الله وعلى ملة رسول الله ښاغلي يعني شروع كوم په نوم سره دالله اوتا په قبر كښي پرشريت دعليه السلام ږدم، دمري مخ دي دقبلي پرلور واړوي دكفن غوتي دي ور خلاصي كړي او اومي خښتي دي ورته برابري كړي، د پخو خښتو ايسنودل مكروه دي كه اومي خښتي نه وي نو بيادي تختي استعمال كړي پر خښتو يا تختو برسیره دنلانو اچول هم روا كاردی، بيا دي په آرامي سره وقبرته خاوري ور واچوي اوقبردي دماهي دشاپه شكل جوړ كړي دقبر ډير جگوالي مكروه دي، سنت طريقه داده چه دقبر لمن دي ديوي لويشتي په اندازه جوړه كړي اوماين دي دماهي دشاپه شكل جوړ كړي، ددوستانو دپيژندنې دپاره دقبر سرته لويه ډبره ياد ډبري شنخته رواده خو په اجماع د مرحومه امت دعلماوو دقرآن كريم آيت پر ليكل ناروا دي، دابراهيم نخعي (رح) نه روايت دي هغه چا چه

دنبی علیه السلام او د ابوبکر صدیق (رض) او د حضرت عمر (رض) قبرونه لیدلی وه ماته وویل چه ددوی قبرونه مسنم (دماهی دشاپه شکل) وه.

که یوماشوم پسله زیږیدونه وژاړی یا لاس یاپښه وښوروی یاداسی بل عمل وکړی بیامړشی نوپر هغه دی نوم کښیښودل شی غسل دی ورکول شی او د جنازی لمونځ دی ورکړه شی، که مړ وزیر یی یعنی ژړا ونکړی یا لاس او پښه ونه ښوروی نولمونځ دی نه ورکوی په یوه ټکری کښی دی ونغړی او ښځ دی کړی مگر په غسل ورکو لوکښی دوه روایت دی په صحیح روایت سره دی غسل ورکړی.

د شهید بیان

شهید هغه مسلمان دی چه مشرک یا مشرکان ئې مړ کړی یا ئې مسلمان یا مسلمانان په ناحقه مړ کړی او پر وژلوئ دیت واجب نه وی بلکه قصاص پرواجب وی، یا هغه څوک چه دغزا په میدان کښی دټپ سره مړ پیداشی، یا هغه څوک چه دباغیانو او دلاری د غلوله خوا ووژل شی، مشرک هغه دی چه خدای (ج) ته ئې شریک نیولی وی لکه هندو، یهود، نصارا او داسی نور، که ښکاری ښکار یانښان ویشتی نابیره ئې مسلمان وویشته او هغه مړ شو یا چابل مسلمان په لغته ووهی او هغه مړ شو په شریعی حکم سره شهید نه دی.

په فقهی حکم د څلورومذهبواوپه حکم دا حدیثواو تفاسیرو دری (۳) وژنی حق دی :

۱. چه یومسلمان د اسلام دمقدس دین څخه ویل دین ته واوړی ۲. قصاص یعنی هغه څوک چه په ناحقه ئې مسلمان یا اهل ذمه وژلی وی ۳. رجم یعنی هغه نارینه چه ښځه لری یا هغه ښځه چه میړه لری زنا وکړی او څلور شاهدان ئې د زنا پر عمل شاهی ادا کړی بیله دغودرو (۳) وژنوخه نوری ټولی وژنی ناحقه دی . و شهیدته دی د جنازی لمونځ ورکړه شی او غسل دی نه ورکوی، امام اعظم ابو حنیفه (رح) فرمایي جنب شهیدته دی د جنابت غسل ورکړه شی او همداراز نابالغه شهیدته دی غسل ورکړه شی مگر امام ابویوسف (رح) او امام محمد (رح) فرمایي چه نه دی جنب شهیدته اونه دی نابالغه شهیدته غسل ورکوی، د شهیدته دی جامی نه کاږی او وینه دی نه ور وینځی مگر پوستین، چین، بوټونه، موزی، خولی، توره، ټوپک اوداسی نور دی ورڅخه وکاږی، که څوک وروسته له ټپی کیدونه خورک چښنگ، دوا او دارو وکړی یا ژوندی پاته شی چه دلمانځه یومکمل وخت ورباندی تیرشی پرهوښ وی یا د غزاله میدان نه ژوندی وایستل شی یا په رجم یا قصاص سره ووژل شی نو غسل او د جنازی لمونځ دی ورکړی، که څوک دباغیانوله خوا ووژل شی یا د لارو هونکوله خوا ووژل شی غسل دی شی خولمونځ دی نه ورکوی، که چاخیل ځان پخپله په قصد یا په سهوه سره مړ کړ دامام حنیفه (رح) په مذهب غسل دی ورکړه شی اولمونځ دی ورکړه شی مگر امام ابویوسف (رح) وایی چه لمونځ دی نه ورکوی.

په كعبه مكرمه كښی لمونځ

په مذهب دامام اعظم ابوحنيفه (رح) دكعبی شریفی په دننه خونه كښی فرض اونفل لمونځ روادی امام شافعی (رح) وایی هیڅ لمونځ دكعبی شریفی په خونه كښی روانه دی، په صحیح حدیث كښی چه روایت ئې بخاری (رح) اونوروكتابو كړیدی لیکل شویدی چه د مكی شریفی دفتح په كال آنحضرت (ص) دكعبی شریفی په خونه كښی دوه ركعتة نفل ادا كړل، فرض لمونځ پرقیاس دی، كه امام په جماعت سره دكعبی شریفی په خونه كښی لمونځ ادا كوی بعضومقتدیانوندامام وشاته خپله شا وگرځول لمونځونه ئې روادی ځكه چه دامام اوتولومقتدیانونمخونه دكعبی شریفی وديوال ته دی، كه بعضوله مقتدیانونه ومخ ته دامام شاوگرځول لمونځونه ئې روانه دی ځكه چه ترامام دمخه دامام په خوا كښی ولاړدی . كه امام په مسجدالحرام كښی لمونځ ادا كوی اوخلگ په امام پسی پر كعبه باندي چاپیرشول هغه څوك چه له دغومقتدیانونه د امام په خوا كښی نه وی اوترامام وكعبی شریفی ته نژدی وی لمونځ ئې صحیح دی، دكعبی شریفی پر بام لمونځ روادی مگر امام شافعی (رح) وایی چه روانه دی ځكه چه دده په مذهب د كعبی شریفی خونه تبرك ده، زموږ په مذهب قبله دغه میدان دی ترآسمان پوری چه خونه دكعبی هم پكښی ده نودلمونځ كونكي مخ هم كعبی ته دی، دحنيفی مذهب بل دلیل دادی چه دعبداله بن زبیراوحجاج بن یوسف په زمانوكښی دكعبی شریفی خونه له منځه ولاړه او خلكولمونځونه هم هغی خواته دكعبی كول همداراز جبل ابی قلیس چه كعبی شریفی ته نژدی غردی او د كعبی شریفی ترخونه ډیرلوړدی كه څه هم خونه ئې مخ ته نشته خو په اتفاق سره پردغه غره لمونځ روادی، د فقهی شریفی كتابونه وایی چه دكعبی شریفی پر بام لمونځ روادی مگرمكروه دی ځكه چه د بیت الله شریفی دتعظیم ترك وهنه ده، په صحیح حدیث شریف كښی هم منع ورنه شویده، د نورو مسجدوحكم د كعبی شریفی نه دی د نورو مسجدو پر بامونولمونځ بيله كراهيته روادی .

دزكوة بیان

زكات په لمانځه پوری تړلی عبادت دی ولی چه په قرآن شریف كښی دوه اتیا(۸۲) ځله ﴿اقیموا الصلوة واتوا الزكوة﴾ ذكرشویدی او د هجرت په دوهم كال د روژی ترمخه فرض شویدی، مصنف (رح) لیکلی دی چه زكات واجب دی په اصطلاح كښی دفقهاء (رح) واجب هغه عمل دی چه كول ئې ثواب لری او منكر ئې كافر نه گڼل كيږی لكه دلوی اختراختري، سرسايه، د وترلمونځ اوداسی نور، فرض هغه عمل دی چه منكرئې كافردي، څرنگه چه زكات داسلام دمقدس دين له پنځوبناؤڅخه يوه داسی بناء ده چه د قرآنكريم په آیت اونبوی احاديثواودامت په اجماع سره يوثابت عمل دی چه منكرئې كافردي نودمصنف (رح) مراد له واجب څخه فرضيت دی چه دغه اصطلاح په فقه اواصولوكښی شته.

زکات پرهر آزاد بالغ اوعاقل مسلمان باندی فرض دی، زکات په لغت کښی وده (نمو) ته وایی چه اداکول ئې په مال کښی سبب د نمو (ډیروالی) دی یعنی خدای پاک ئې په دنیا کښی پرمال او دولت برکت ږدی او په آخرت کښی ثواب ورکوی په دغه قول سره دالله (ج) چه د دوه ویشتمی (۲۲) پاری دسورت سبا په نه دیرش (۳۹) آیت کښی فرمایي ﴿وما أنفقتم من شیء فهو یخلفه﴾ یعنی هر هغه شی چه تاسوله خپلومالوڅخه دخدای دپاره چاته ورکړی خدای پاک دهغه بدل درکوی، زکات پاکۍ ته هم وایی لکه چه الله (ج) دسورت توبه په یوسل اودریم (۱۰۳) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ﴾ یعنی ای محمده! ددوی له مالونه زکات واخله چه دوی پاک او برکتناک کړی، په شریعت کښی زکات ومسکین مسلمان ته دهغه ملک یا دولت څخه چه کامل نصاب ته ورسپړی او پوره یو کال ورباندی تیر شی دهغی برخی ورکول دی چه خدای (ج) تعین کړیده چه بیان به ئې وروسته راشی، زکات ورکول پرنابالغه مسلمان، لیونی او مکاتب باندی نشته (مکاتب هغه مری دی چه بدارئې ورته ووايي چه په څوقسته معین مبلغ راکړه نوته آزاد یی) نودمکاتب پیسی که څه هم نصاب ته رسیدلی وی زکات ورباندی نشته همداراز پرنابالغه اولیونی ځکه زکات نشته چه په عبادت مکلف نه دی، مگر سربایه، عشاو د بندگانو د حقوقو تاوان ورباندی شته که څوک دخپلی شتمنی په اندازه د بندگانو پور پوری وی زکات ورباندی نشته، که دچاشتمنی دخلگوتر پور ږیره وه اودغه ترپور اضافه شتمنی نصاب ته رسیدلی وه او کال ورباندی تیرشوی وو نوزکات ورکول ئې فرض دی، د اوسیدلو پرسرای، د اغوستلو پر جامو د کور پر اسباب، د سپرلی، پر حیواناتو، د خدمت پر مریانو او د استعما لولو پر سلاح زکات نشته، د زکات د ورکړی سره نیت ترلی دی ځکه چه زکات عبادت دی او په عبادت کښی نیت شرط دی که څه هم دعبادت نه مخ کښی وی لکه په پیشلمی کښی د روژی نیت یعنی که له مال یادولت نه دزکات برخه جدا کړی نو د ورکړی په وخت کښی ئې همدغه نیت معتبردی، دزکات په ورکړه کښی دخولی وینا شرط نده دزړه نیت معتبردی خودخولی دوینا گټه داده چه غنی یاسید به ووايي چه زه د زکات داخستلو حق نلرم و مستحق کسانوته ئې ورکړه، مسح د زکات، عشاو خراجو اسلامی حکومت دی، که حکومت اسلامی نه وونوبیادی وحق لرونکو کسانوته ورکړی، که چانیت دزکات نه ووکړی او خپل ټول مال اودولت ئې خیرات کړ زکات ئې ساقط شو یعنی زکات ورباندی نشته مگر که ئې یوه برخه دمال اودولت خیرات کړه او د زکات نیت ئې نه وو کړی نوزکات ئې نه ساقط کیږی یعنی زکات به ورکوی .

د اوبسانوزکوة: که د اوبسانو شمیر تر پنځه کم وو زکات ورباندی نشته کله چه شمیر ئې پنځه څرنکواو اوبسانوته ورسپړی اویو کال ورباندی تیرشی تر نه (۹) اوبسانو پوری دزکات برخه ئې یوپوسه دی بیاجه شمیر ئې لس (۱۰) څرنکواو اوبسانوته ورسپړی او کال ورباندی تیرشی تر څلور لس (۱۴) پوری دزکات برخه ئې دوه (۲) پسونه دی د اوبسانو پخپله څرکول دکال په ډیره برخه پوری شمیرل کیږی یعنی که اوبسان په کال کښی یوه یادوی میاشتی پخپله څر ونکړی او پرکورواښه و خوری زکات ورباندی شته، که ټول کال یادکال ډیره برخه پرکورواښه و خوری زکات ورباندی نشته، همدارنگه د کرایي پراوښانوزکات نشته، د کوکب دری په حواله د تجارت اوبسان که څه هم پخپله څرکوی زکات ورباندی نشته، کله چه داوښانو شمیر پنځه لس (۱۵) ته ورسپړی تر نه لس (۱۹) پوری دزکات برخه ئې دری (۳)

پسونه دی، که شمیرداوښانوشل (۲۰) ته ورسپړی ترڅلور ویش (۲۴) پوری دزکات برخه ئې څلورپسونه دی، که د اوښانو شمیرپنځه ویش (۲۵) ته ورسپړی ترپنځه دیرش (۳۵) پوری د زکات برخه ئې یوه یوکلنه جونگی ده (چه د عمریو کال ئې پوره کړیوی)، کله چه د اوښانوشمیر تر پنځه دیرش (۳۵) زیادشی ترپنځه څلویښت (۴۵) پوری دزکات برخه ئې یوه دوه کلنه جونگی ده (چه د عمردوه کاله ئې پوره کړیوی)، که داوښانو شمیرترپنځه څلویښت (۴۵) زیادشی ترشپيته (۶۰) پوری د زکات برخه ئې یوه دری کلنه جونگی ده (چه د عمردری کلونه ئې پوره کړیوی)، که داوښانو شمیرله شپيته (۶۰) نه زیادشی ترپنځه اويا (۷۵) پوری دزکات برخه ئې یوه څلورکلنه اوښه ده (چه د عمرڅلورکلونه ئې پوره کړی وی)، که د اوښانوشمیرترپنځه اويا (۷۵) زیادشی ترنوی (۹۰) پوری د زکات برخه ئې دوی دوه کلنۍ جونگیانی دی (چه دواړو د عمردوه کلونه پوره کړیوی)، که د اوښانو شمیرتر نوی (۹۰) زیادشو دیوسل اوشل (۱۲۰) پوری دزکات برخه ئې دوی (۲) دری کلنۍ جونگیانی دی (چه د عمردری کلونه ئې پوره کړی وی)، په بخاری شریف او داحادیثوپه ټولوکتابوکښی ذکرشویدی چه رسول اکرم (ص) دغه د اوښانودزکات الهی حکم وځپلوتولوعاملانوته په لیک سره خبرورکړ، د خلفاء راشدینو په وخت کښی هم دغه حکم وو اوترقیامت پوری دغه حکم پاته دی .

کله چه داوښانوشمیرتریوسل اوشل (۱۲۰) زیادشی نو د زکات د فرضیت ترتیب دی له سره را وگرځوی یعنی تریوسل اوپنځه ویش (۱۲۵) پوری دزکات برخه یوپسه اودوی دری کلنۍ جونگیانی دی (چه د عمردری کلونه ئې پوره کړیوی) په همدغه ترتیب پرلسواوښانودوه پسونه، په پنځلس کښی دری پسونه، په شل کښی څلورپسونه اضافه کیري، کله چه شمیر د اوښانویوسل او پنځه ویش (۱۲۵) ته ورسپړی تریوسل اوپنځه دیرش (۱۳۵) پوری د پسه ځای یوه یوکلنه جونگی نیسی یعنی دزکات برخه ئې یوه یوکلنۍ او دوی دوه کلنۍ جونگیانی دی، که داوښانوشمیر یوسل اوښپړدیرش (۱۳۶) ته ورسپړی تریوسل اوپنځه څلویښت (۱۴۵) پوری دزکات برخه ئې یوه دوه کلنۍ اودوی دری کلنۍ اوښانی دی (چه یوی د عمردوه کلونه اودوو د عمردری کلونه پوره کړیوی)، کله چه داوښانوشمیریوسل اوپنځوس (۱۵۰) شو دزکات برخه ئې دری دری کلنۍ اوښانی دی (چه د عمردری کلونه یی پوره کړیوی)، چه د اوښانوشمیرله یوسل اوپنځوس نه زیات شی نصاب دی له سره شروع کړی یعنی پرپورتنی زکات برسیره پرپنځو اوښانیو پسه، پرلسو اوښانو دوه پسونه، پر پنځلس اوښانو دری پسونه اوپرشل اوښانوترڅلورویشت پوری څلورپسونه دی، کله چه داوښانو شمیر یوسل اوپنځه اويا (۱۷۵) ته ورسپړی تریوسل او پنځه اتيا (۱۸۵) پوری دزکات برخه ئې یوه یوکلنۍ اودری دری کلنۍ اوښانی دی (چه یوی د عمریو کال او درو د عمردری کلونه پوره کړیوی)، کله چه داوښانوشمیرله یوسل اوپنځه اتيا (۱۸۵) نه زیات شی تریوسل اوپنځه نوی (۱۹۵) پوری د زکات برخه ئې یوه دوه کلنۍ او دری دری کلنۍ اوښانی دی (چه یوی د عمر دوه کلونه او درو د عمر دری کلونه پوره کړیوی)، کله چه داوښانو شمیرله یوسل اوپنځه نوی (۱۹۵) نه زیات شی تردوه سوه (۲۰۰) پوری دزکات برخه ئې څلوردری کلنۍ اوښانی دی (چه د عمردری کلونه ئې پوره کړیوی)، کله چه داوښانوشمیرله دوه سوه (۲۰۰) نه زیادشی نصاب به بیرته له سره شروع کوی، لکه دیوسل او پنځوس (۱۵۰) نه چه شروع شوی وو. د اوښانوپه زکات کښی به اوښه ورکوی چه

نسل ورته ونيول شی. بختی او عجمی اوشان دزکات په نصاب کښی سره برابر دی او عربی اوښ هغه دی چه مور او پلار ئې دواړه عرب وی.

دغوايانواوغواوو زکوة: هغه غوايان ياغواوی چه پخپله څړکوی شمیرئې له دیرش (۳۰) نه کم وی په نصاب کښی داخل نه دی زکات ورباندی نشته که ئې شمیر و دیرش (۳۰) ته ورسیرې یو کال ورباندی تیرشی او پخپله څړکوی دزکات برخه ئې یوکلن گلگی یاگلگی ده (چه د عمر یو کال ئې پوره کړیوی)، که ئې شمیر وڅلوینښت (۴۰) ته ورسیرې دزکات برخه ئې د دوو (۲) کالو گلگی یاگلگی ده (چه د عمر دوه کلونه ئې پوره کړیوی)، دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په نیز که شمیر دغوايانواوغواوو ترڅلوینښت زیادشو تر شپيته (۶۰) پوری دزکات برخه پر زیادشوی غوايانودلسمی برخی څلورمه ده دمثال په توگه که یو غویی یاغوا ترڅلوینښت بالاشی دیوی گلگی قیمت څلورزره افغانی وی نو د تیر حساب په تناسب دگلگی د قیمت لسمه برخه څلورسوه افغانی کیږی او دڅلورسوو افغانیو څلورمه برخه سل افغانی شوه، که دوه غوايان بالاشی نو په هغو کښی دلسمی برخی قیمت دگلگی نیمه برخه کیږی چه د زکات برخه ئې دوه سوه افغانی کیږی، که دری غوايان بالاشی نو دری څلورمی د گلگی د قیمت دری سوه افغانی کیږی، امام ابویوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه له څلوښت (۴۰) نه تر شپيته (۶۰) پوری پر زیادشوی غوايانواوغواوو د زکات زیادتوب نشته، خو کله چه دغوايانواوغواوو شمیر شپيته (۶۰) ته ورسیرې دزکات برخه ئې دوه یوکلن گلگیان یا گلگیانی دی، که دغوايانوشمیر او یا (۷۰) ته ورسیرې د زکات برخه ئې یو یوکلن او یو دوه کلن گلگان دی، که دغوايانوشمیر اتیا (۸۰) ته ورسیرې د زکات برخه ئې دوه دوه کلن گلگیان دی، که ئې شمیر نوی (۹۰) ته ورسیرې د زکات برخه ئې دری یوکلنی گلگیانی دی، په سلو کښی دوی یو کلن او یوه دوه کلنه گلگی ده په همدغه ترتیب دزکات برخه په هر لس (۱۰) غوايانو کښی له یوه کلنی گلگی نه و دوه کلنی گلگی ته زیادت کوی، د زکات برخه په غوايانواوگاؤ مینو کښی یوشان ده.

دپسوزکوة: دپسوشمیر چه له څلوینښت نه کم وی زکات ورباندی نشته کله چه شمیرئې و څلوینښت ته ورسیرې پخپله خوله څړکوی یو کال ورباندی تیرشی تریوسل او شل (۱۲۰) پوری د زکات برخه ئې یوپسه دی، که یوپسه بل ورباندی زیادشی تردوه سوه (۲۰۰) پوری دزکات برخه ئې دوه پسونه دی، که پردوه سوه (۲۰۰) پسونویوبل زیادشی تردروسو (۳۰۰) پسونوپوری د زکات برخه ئې دری پسونه دی، کله چه دپسوشمیر وڅلورسوه (۴۰۰) ته ورسیرې دزکات برخه ئې څلور پسونه دی، بیا پر هروسو (۱۰۰) پسوباندی دزکات برخه یوپسه بالا کیږی، پسه، میږ او وزه په زکات کښی سره برابر دی.

د آسانوزکوة: آسان چه نراوښخی یوځای گډ ژوند کوی یو کال ورباندی تیرشی خاوندئې اختیار لری د زکات برخه دهرآس پر سر دی یودینار ورکړی یادی ټول آسان قیمت کړی په هر (۲۰۰) دوه سوه افغانی کښی دی پنځه افغانی دزکات برخه ورکړی، امام ابوحنیفه (رح) وایی هغه نرآسان چه دماده آسانوسره ژوند نه کوی زکات ورباندی نشته، امام ابی یوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه په آسانو کښی هیڅ زکات نشته همدارنگه امام ابوحنیفه (رح) او امام

محمد (رح) وایی که خره اوغاتری دتجارت دپاره نه وی زکات ورباندی نشته که دتجارت دپاره وی نوپه قیمت کنبی ئې زکات شته، همداراز د اوبن جونگیان چه عمرئې دوهم کال ته نوی رسیدلی، گلگیان چه دهمریوکال ئې نه وی پوره شوی او وریان چه عمرئې تریوه کال کم وی زکات ورباندی نشته مگرکه د دوی سره ددوی لویانو گډ ژوندکوی بیاتول حسابل کپری نوپه ټولو کنبی زکات فرض دی، امام ابویوسف (رح) وایی چه پر ذکرشوی وړو حیواناتوهم زکات شته چه یوبه ورڅه ورکوی ولی فتوی پرقول دطرفینو ده، که پر چا باندی دزکات برخه دوه کلن څاروی پاته وی او هغه نه پیدا کیدی نوزکات اخستونکی دی دلورسن څاروی ورنه واخلی یعنی مالک مجبورنه دی چه حتمی به دوه کلن څاروی پیدا کوی، زکات اخستونکی دی دڅاروی اضافه قیمت ومالک ته ورکپری یادی دکم سن څاروی او دهغه پاته قیمت له مالک نه واخلی، دکوکب دری، هدایه، ردمختار او نورو کتابوپه حواله دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په مذهب دحیواناتودزکات په ورکړه کنبی د حیوان دقیمت ورکړه رواده، همدارنگه په سرسایه، نذر، اوکفاراتو کنبی دقیمت ورکړه رواده، د یوی اوغوبل پړغویانو، دکرایه کنبی پړاوشانو اوپر وانبه خوړونکو حیواناتو یعنی چه څرڼه کوی او پرکور وانبه خوری زکات نشته، زکات اخستونکی دی ترحق ښه یا ترحق بالامال نه اخلی اوهم دی ترحق کښته یا ترحق کم مال نه اخلی میانځکپری مال دی واخلی چه یوهم تاوانی نشی، که پرچاباندی دمال نصاب وو دکال په اوږدوکنبی ئې گټه وکړه دهمهغه جنس نصاب نورهم زیادشو نوگټل شوی مال دی له زوړمال سره گډکپری اودټول مال زکات دی ورکپری ځکه چه پړگټل شوی مال دکال تیریدل شرط ندی، همداراز که چا وېشانی، میړی او غواوی درلو دی او د هغوی په شیدو او کوچو او مستوئې پیسی گټلی نوکله چه پردغه پیسوکال تیرشی زکات به ئې ورکوی، هغه حیوانات چه د کال په ډیره برخه کنبی په څرسره ژوندکوی که شپږ میاشتی یا اضافه ترشپږ میاشتو پړکور وانبه وخوری زکات ورباندی نشته .

امام اعظم ابوحنیفه (رح) اوامام ابویوسف (رح) وایی زکات په نصاب کنبی دی په عفوکنبی نه دی، دمثال په ډول که چاوه (۷) اوبن درلودل پنځه ئې نصاب دی اودوه ئې عفودی چه دزکات برخه ئې یوپسه دی، که دکال دتیریدو وروسته او دزکات دورکپری ترمخه ئې دوه اوبن مړه شوه یایی خرڅ کړه نو د زکات برخه به هغه یوپسه ورکوی ځکه چه زکات په نصاب کنبی دی اونصاب باقی دی. امام محمد (رح) اوامام زفر (رح) وایی چه یوپسه دی قیمت کپری اوقیمت دی پر (۷) برخوتقسیم کپری پنځه برخه ئې د زکات دی ځکه زکات په نصاب اوپه عفوپه دواړوکنبی دی، که دزکات له فرضیت نه وروسته دچامال هلاک شونوزکات ئې ساقط شو یعنی زکات ئې هم هلاک شو، ځکه چه زکات جز د مال دی او جز یوه برخه دکل ده کله چه کل هلاک شی نوجزهم هلاک شو، که څوک د نصاب خاوندوو دکال ترتیریدونه مخکی د زکات ورکړه ورته رواده

دسپینو زرو زکوۃ: سپین زرچه تردوه سوه (۲۰۰) درمه کم وی زکات ورباندی نشته، کله چه مقدارئې ودوه سوه (۲۰۰) درمه ته ورسپری او یوکال ورباندی تیرشی تر (۲۴۰) دوه سوه اوڅلویښت درمه پوری دزکات برخه ئې پنځه (۵) درمه ده، امام ابوحنیفه (رح) وایی چه وروسته له دوه سوه (۲۰۰) درمو پر هرڅلویښت در موچه کال تیرشی د زکات

برخه ئې يو(۱) درم دی، امام ابی یوسف (رح) او امام محمد(رح) وائي چه تردوه سوه (۲۰۰) درمه ډیرشی زکات ئې په شمیر د دوو سوو (۲۰۰) درمودی، یعنی که دوه سوه او شل (۲۲۰) درمه وی نو د زکات برخه ئې پنځه اونیم (۵،۵) درمه ده اونورهم په دغه قیاس .

که په سکه لرونکو پیسو کښی سپین زر ډیره هغه حکم د سپینو زرو لری، وزن (تول) ئې معتبردی، که په سکه لرونکی پیسو کښی غش (کوټ) ډیر وه حکم دعروض لری مقدار ئې اعتبارنلری هغه وخت زکات پرکیږی چه نصاب ته ورسېری.

څرنگه چه دنړۍ مروجه اسعار یوشان نه دی نولازم دهرمملکت مسلمانان د سپینو زرو د زکات د ور کړی په هکله داصل معیارچه دوه سوه (۲۰۰) درمه دی قیمت پخپلوا سعارو معلوم کړی بیادی د زکات برخه معلومه کړی.

د زکات د ورکړی په هکله هرڅوک دخپلی شتمنی دزکات د ور کړی مسئول دی، یعنی ښځه یا اولادو نه دی دپلاریا خوند د زکات د ورکړی په هیله خپل اسلامی فرض نه پریردی.

د سرو زرو زکوة: سره زرچه له شل مثقاله کم وی زکات ور باندی نشته کله چه مقدار ئې شل مثقاله ته ورسېری اویوکال ور باندی تیرشی دزکات برخه ئې نیم مثقال ده، امام اعظم ابوحنیفه (رح) فرمایي کله چه سره زرتشل مثقاله ډیرشی نو پره رخلور مثقاله د زکات برخه دوه قیراته ده، یعنی پر اضافه دوه یا دری مثقاله زکات نشته ځکه چه ترخلور مثقاله کم وی زکات ورباندی نشته، مگر یاران (رح) وایی چه ترشل مثقاله هرڅومره بالاشی په حساب دشلو مثقالو به زکات ورکوی، همدارنگه په بی سکه سرو اوسپینو زرو زیوراتو اولوشو کښی زکات شته .

دعروض زکوة: بيله سپینو او سرو زرو نور ټول شيان عروض بلل شويدي لکه قالینی، کمبلی، موټر، کتابونه، جامی، سامان دکانونه سرایونه، حیوانات، مشینونه اوداسی نور، عروض هرڅه چه وی که دتجارت دپاره وی زکات ورباندی فرض دی، مصنف (رح) قید د تجارت ځکه ورسره ذکر کړیدی که دغه عروض که څه هم بیه ئې ترنصاب بالاوی دخپل استعمال دپاره وی نو پرهغه زکات نشته لکه دسپرلی موټر، په کورکښی داستعمال کمبلی داغوستلو جامی اوداسی نور، مگر یو موټر چه دتجارت دپاره وی قیمت ئې نصاب ته ورسېری زکات ورباندی شته همداراز دکانونه سرایونه او داسی نور. دتجارت عروض چه بیه ئې ونصاب ته دسرو یاسپینو زرو ورسېری زکات ورباندی شته، دغه عروض دی دفقیرانو اومسکینانو دگټی په خاطر په سپینو یاسرو زرو قیمت کړی امام ابویوسف (رح) وایی چه په کوم مال ئې دغه عروض پیرو دلی وی په هغه مال دی بیه کړی که ئې په سرو یاسپینو زرو پیرو دلی نه وه په عروض ئې پیرو دلی وه نودهغه وطن په مروجه اسعارودی قیمت کړی، امام محمد (رح) وایی که مالک عروض په نقده یاپه پور پیرو دلی وی اوس دی د وطن په مروجه اسعارو قیمت کړی، که دعروضو نصاب دکال په اول اواخر کښی پوره وو او دکال په مابین کښی ئې تاوان کړیوی دزکات فرضیت نه ساقطېری یعنی زکات به ورکوی، مگر که دکال په اول کښی نصاب پوره وو او دکال په آخر کښی کم شونوزکات ورباندی نشته امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی دعروضوبیه

دی له سرو او سپینو زروسره گډه کړی، دغه رنگه دنصاب دپوره کیدودپاره د سروزو بیه دی له سپینوزروسره گډه کړی، دمثال په ډول که چاسل درمه درلودل اودسل درموئې عروض هم درلودل نودواړه دی سره گډ کړی د دوه سوه درموزکات دی ورکړی، همدارازکه چالس مثقاله سره زر درلودل اونورئې سپین زر یاعروض درلودل چه دهغوبیه هم لس مثقاله سره زرکپړی ټول دی سره گډکړی دشل مثقاله سرو زرو زکات دی ورکړی، یاران (رح) وایی سره زراوسپین زر دی په اعتباردبیع (قیمت) نه سره گډوی بلکه په اجزاء سره دی گډکړی امام حنیفه (رح) واییکه چا سل درمه درلودل اوپنځه مثقاله سره زر چه بیه ئې سل درمه وه او کال پرتیرشوی وو نو ددوه سوه (۲۰۰) درمو زکات دی ورکړی یاران (رح) وایی زکات ورباندی نشته ځکه سپین زرکه نیم نصاب دی سره زرخونیم نصاب (لس مثقاله) نه دی بلکه پنځه مثقاله دی نواجزاء ئې برابره نده.

دکرنی اومیووزکوة: پدغه بحث کښی دمصنف (رح) مرادله زکات نه عشردی، په زکات کښی نصاب شرط دی ولی په عشر کښی شرط ندی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) فرمایي هرهنه ثمرچه له ځمکی نه راوړی که لپړوی اوکه ډیروی دهغه لسمه برخه عشر ورکول فرض دی په دغه حدیث سره چه نبی کریم (ص) فرمایلی دی ﴿ماخرجته الارض ففیه العشر﴾ یعنی هرهنه حاصل چه له ځمکی نه را ووړی په هغه کښی لسمه برخه د فقیرانواومسکینانو ده، په حدیث شریف کښی دلپړاودیرذکرندی شوی.

هرحاصل (ثمر)چ ه په روانواوبواوبه شویوی یادآسمان په باران اوبه شوی وی لکه غنم، جوار، اوربشی، ماش، لوبیا، نخود او داسی نورچه حاصل ئې دساتلووړوی، اوهغه چه حاصل ئې نه ساتل کپړی لکه انار، مالته، کیله، گنی، خټکی، هندوانه اوداسی نور دعشر ورکړه ئې فرض ده، په لرگو، نلانو او وښوکښی عشرنشته مگرپه حواله د(۱۸۴) صفحی د اول جلد د هدایی که چناران یاعما رتی لرگی کرل شوی وی په حصول کښی ئې دعشرورکړه فرض ده . هغه نلان چه پخپله راشنه کپړی عشر پکښی نشته که د تجارت په هکله کرل شویوی نوعشرورباندی شته، که په ځمکه کښی په قصدسره شپشتی یا شوتله یاداسی بل شی کرل شویوی په حصول کښی ئې د عشر ورکړه فرض ده، دهدایی ذکر شوی صفحی زیاده کړیده چه دتاکبری پرتاکانوایر پروړو عشرنشته مگر که چادنقدو پیسونصاب درلودی او دزکات ورکولومخ کښی ئې پروړخرڅ کړل نود پروړو پیسی هم له نقدوسره جمع کپړی او د ټولو پیسوزکات به ورکوی.

امام ابویوسف (رح) او امام محمد(رح) وایی د عشرورکړه یوازی د کرنی په هغه حاصلاتوکښی فرض ده چه ثمرئې دوام او بقالری (دهدایی داول جلد په (۱۸۳)صفحه کښی دثمربقالرتلرپه یوکال ښودل شویده) لکه غنم، اربشی، جوار، وریجی، لوبیا، نخود او داسی نور، پس دیارانوپه مذهب په منو، انارو، کیلو، مالټو نارنج، ناک اوداسی نوروکښی عشرنشته، همدارنگه دیارانو(رح) په مذهب دځمکی حاصلاتوته نصاب شرط دی چه پنځه وسقه دی چه یووسق په کاسه دنبی کریم (ص) شپيته کاسی کپړی، یاران (رح) وایی چه په سبزیجاتوکښی عشرنشته لکه بانجن،

بادرنګ، ترتیزک گندنه، شلغم، ملی، پالک اوداسی نور، په حواله د ردمختاروالبدائع په دغواختلافاتو کښی فتوی پر قول د امام اعظم ابوحنیفه (رح) ده .

دامام اعظم (رح) په مذهب هغه کښت چه دارهډپه اوبوپه لویو سلوغو سره اوبیږی کومی چه دغواپی یا د اوبی په واسطه ئې را باسی دحاصلاتوشلمه (۲۰) برخه ئې عشرده، یاران (رح) په دغه فتوی کښی ورسره موافق دی، امام ابویوسف (رح) وایی هغه پیدا وار چه پلورل او پیرودل ئې په وسق نه کیږی لکه زعفران اومالوچ (پنبه) نوپه بیه کښی د ارزانه حاصلاتود پنځه وسقودبیع سره په مستقیم تناسب سره عشرفرض دی، د مثال په توگه که دجوارو د پنځه وسقوبیه سل (۱۰۰) افغانی وی عشرئې لس (۱۰) افغانی دی نو د مالچو او زعفرانودقیمت په هرسل (۱۰۰) افغانیوکښی د عشربرخه لس (۱۰) افغانی ده، امام محمد(رح) وایی هرکله چه حاصل دمالچو او زعفرانو و پنځه چنده ته دهغه عمده شیانو ور سپړی چه دهغه داندازی مقیاس وی زکات ورباندی فرض دی چه په مالچوکښی پنځه غوټی (انډیه)، په زعفرانوکښی پنځه منه دی (من ۳۶۰ درمه دی) . امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی د عسل (شاتو) حصول له عشری ځمکی نه که لږوی اوکه ډیروی دعشر ورکړه ئې فرض ده، امام ابویوسف (رح) وایی په شاتوکښی هغه وخت عشرفرض دی چه حاصل ئې لس (۱۰) زقوته ورسپړی، امام محمد(رح) وایی دشاتوحصول چه ترپنځه فرقه کم وی عشر ور باندی فرض نه دی، یوفرق اته لس (۱۸) منه دی چه ټوله نوی (۹۰) منه کیږی همدارازهغه شات چه له خراجی ځمکی نه حاصل شی عشرورباندی فرض نه دی .

چاته دزکوة ورکړه روا اوچاته ناروا ده: ددغه موضوع د مسئلو زده کړه ډیره مهمه ده ځکه چه دنیاودولت زړگی ته نژ دی اوډیرخوږ دی، بعضی کسان چه پخپله غنیان دی او د دوی پرشتمنی باندی فرض عین زکات پاته دی نه یوازی دخدای پاک زکات نه ورکوی بلکه دنورو زکاتونه هم را ټولوی، دزکات نه ورکول دخدای پاک (ج) له حکم نه سرغړونه او د بل د زکات اخستل ورته حرام دی، که زکات ورکونکی دزکات اخستونکی په غناخبروی زکات ئې صحیح ندی اونه ئې غاړی په خلاصیږی، کومو کسانوچه د زکات دنه ورکړی په هکله یادغنا په صورت کښی دبل دزکات اخستلو په هکله حیلئ جوړی کړیدی خپل ځانونه ئې ښه غولولی دی خوالله (ج) نشی غولولای که چاپرکوم غنی باندی د مسکین گمان وکړ او زکات ئې ورکړهغه هم ورنه واخست نودزکات ورکونکی غاړی خلاصی شوی مگر و زکات اخستونکی ته حرام دی، د زکات ورکړه د زړه په اراده پوری اړه لری دخولی ویناشروط نه ده خودخولی دویناگټه داده چه هغه څوک چه د زکات اخستلومستحق نه وی وبه وایی چه زه غنی یم یاسیدیم دزکات اخستل راته روانه دی کوم غریب ته ئې ورکړه.

الله(ج) دقرآنکریم د توبه دسورت په شپیتم (۶۰) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملین علیها والمؤلفة قلوبهم وفي الرقاب والغامرین وفي سبیل الله وابن السبیل ط فريضة من الله ط والله علیم حکیم﴾ په تحقیق سره زکاتونه ددغوکسانولپاره دی لکه فقیران، مسکینان، عاملین (چه داسلاممحکومت له لوری د زکاتوپه راټولولومقررشویوی) مؤلفه القلوب (هغه کسان چه داسلام راولړو هیله ئې کیږی یاپه اسلام کښی کمزوری وی

اوداسی نور)، فی الرقاب (د مریانوسره د هغوی دغاړوخلاصولوپه هلکه مرسته چه دمالك نه ځانونه آزاد کړی) پوروړوته، د خدای په لارکښی لکه جهاداونورښه کارونه مسافرت، دزکات ورکړه دالله (ج) له لوری فرض ده او الله (ج) دښه پوهی اوحکمت خاوند دی .

له ذکرشوی اته ډلونه دزکات حق له مؤلفه القلوب نه ساقط شو ځکه چه خدای (ج) اسلام بيله دوی نه عزتمن اوغنی کړ. مؤلفه القلوب هغه ضعیف الايمانه کسان وه چه دپیسو دپاره په اسلام کښی پاته وه یا هغه کافران وه چه دپیسو دپاره واسلام ته راتلل په قرآنکریم کښی ودوی ته برخه ورکړه شویده اودرسول کریم (ص) په زمانه کښی دوی خپله تنخواوړله، په حواله د(۱۸۷) صفحی دهدایی د لومړی جلدکوم وخت چه رسول کریم (ص) له دنیانه رحلت وکړ اوحضرت ابوبکرصدیق (رض) د اسلام خلیفه شودغوکسانو ورته وویل چه زموږ مکتوب راولیکه چه ستاوخلافت ته رانقل شو حضرت ابوبکرصدیق (رض) دوی ته ددوی دتنخواومکتوب ورکړ بیادوی وحضرت عمر(رض) ته راغلل چه په هغه هم دغه مکتوب لاسلیک کړی، حضرت عمر(رض) هغه مکتوب څیری کړاودوی ته ئې وویل رسول کریم (ص) ځکه تاسی ته تنخوادرکول چه ستاسو زړونه له اسلام سره مینه پیدا کړی نن چه الله (ج) اسلام ته عزت اوغلبه ورپه برخه کړه ستاسومرستی ته اړتیا نشته اوس زموږ او ستاسی ترماښ یا اسلام دی یاتوره ده اوبس.

دوی بیرته وحضرت ابوبکرصدیق (رض) ته راغلل اوورته ئې وویل چه داسلام خلیفه ته ئې که حضرت عمر (رض) دی؟ حضرت ابو بکرصدیق (رض) ورته وویل چه انشاءالله دی دی، پر دغه مسئله ټولوصحابه کرام (رض) په اتفاق سره اجماع اوحکم وکړچه دمؤلفه القلوب برخه به نه وی.

حسن بصری، امام زهري، امام محمد او امام شافعی رحمت الله عنهما وایی چه د مؤلفه القلوب برخه نده ساقط شوی اوس ئې هم د مسلمانانوامام ورکوی ځکه چه د دوی برخه په قرآن اوحديث سره ثابت ده نوپه قول دحضرت عمر(رض) خونه منسوخه کیږی، د دوی ددغه دلیل په ځواب موږ حنیفیان وایو چه دقرآن شریف دغه حکم په اجماع اواتفاق سره منسوخه شو، دوی وایی چه دقرآن مسخ په اجماع سره رواده خوچه داجماع دلیل هم قطعی اویقینی وی، عینی وایی چه دغه ځواب ضعیف دی ځکه چه دقرآنکریم قاطعیت اوقوت داجماع ترقوت ډیردی، صحیح ځواب په اتفاق سره دټولوفتاواوو دادی چه قرآنی حکم په سبب د ختم د هغه حکم ومسخی ته رسیږی یعنی دمؤلفه القلوب دتنخوا د حکم سبب د اسلام ضعف ووکله چه داسلام مبین دین قوی شونو دضعف سبب ئې ختم شو نو د قرآن کریم حکم هم ختم شو، بل مثال ئې دقرآن کریم په ډیروایتوسره دکافرانوپه مقابل کښی دجهاد فرضیت دی چه سبب ئې کفر دی، که دنړۍ ټول کافران مسلمانان شی نودقرآنکریم حکم دجهادپه هکله هم ختم شو.

فقیر هغه څوک دی چه لږ شی ولری دلږشی اندازه بعضودیوی شپی اوورځی خرڅه ټاکلی ده او بعضو دیوی میاشتی خرڅه ټاکلی ده مسکین هغه څوک دی چه هیڅ نلری، عامل هغه څوک دی که ئې کار کړیوی امام یا حاکم دهغه دکار په اندازه یوڅه ورکړی، ورکړه په رقاب کښی داده چه دمکاتبو مریانو سره د دوی له مالکانوڅخه د خلاصون

په هکله مرسته وشي، غارم هغه څوک دی چه پوروی وی، فی سبیل الله هغه څوک دی چه په غزا کښی بی خرڅه شی که څه هم په وطن کښی مالداره اوغنی وی، وین السبیل هغه څوک دی چه په خپل وطن کښی هرڅه لری مگر په داسی ځای کښی وی چه هلته هیڅ نلری احتیاج وی، دغه ذکرشوی ډلی د زکات مستحق دی وبل چاته زکات ورکول رواندی، زکات ورکوئی ته رواده چه وهری ډلی ته د ذکرشو ډلو لږ لږ زکات ورکړی که ئې خوښه وی ټوله دی یوی ډلی ته ورکړی، زکات ورکونکی ته روانده چه واهل ځمکه ته زکات ورکړی (اهل ځمکه هغه کافر دی چه دهمیشه دپاره په ځمکه واری په اسلامی مملکت کښی اوسیږی) دکوکب دری د(۵۴) صفحی په حواله واهل ځمکه ته بیله زکات نه نور ټول خیراوخیرات ورکول روادی، زکات ورکونکی دی د زکات په پیسو مسجدنه جوړوی او نه دی د زکات په پیسو مړی ته کفن رانیسی، زکات ورکونکی دی دمړی پورد زکات په پیسو نه اداکوی، د زکات ورکونکی دی غنی ته زکات نه ورکوی (غنی هغه څوک دی چه دنصاب مالک وی)، دعالمانودپاره یوجلد د تفاسیرو، فقهی، داحادیثودلغت کتاب لکه مجمع البحار یا تفسیر اتقان اویوجلدهغه کتاب چه دکتابوخل په کپړی له حاجت اصلی څخه دی غنا نه پرثابتیږی، که کتابونه تراصلحاجت اضافه شی اوقیمت ئې ونصاب ته ورسپړی نوغنی دی د زکات اخستل ورته روانه دی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه زکات ورکونکی دی زکات وغنی ته نه ورکوی، وخپل پلارونیکه یا تر دوی لوړلکه ورنیکه ته دی نه ورکوی، خپل عیال ته دی زکات نه ورکوی که څه هم مسکینان وی که نروى اوکه ښځه وی که په کورکښی جداوی اوکه گډوی، همدارنکه زکات دی لمسیانو او د لمسیانو وعیال ته نه ورکوی که څه هم په مرتبه کښی کښته وی خپلی مور او نیاته دی زکات نه ورکوی که څه هم لوړوی، خپلی ښځی ته دی زکات نه ورکوی، ښځه دی وخپل خاوند ته زکات نه ورکوی یاران (رح) وایی چه دښځی زکات وخپل خاوندته روادی زکات ورکونکی دی وخپل مکاتب ته زکات نه ورکوی، زکات دی وخپل مریی ته نه ورکوی، زکات دی نه ورکوی دغنی ومریی ته، زکات دی دغنی نابالغه زوی یالورته نه ورکوی، که دغنی زوی یالوربالغ وه که څه هم د پلار سره ژوندکوی د بل چا د زکات ورکړه ورته رواده، زکات دی و اولادته دهاشم، دعلی(رض)، اولاد دعباس (رض)، اولاد دجعفر(رض)، اولادته دعقیل (رض) او اولاد دحارث (رض) ته چه دعبالمطلب زوی دی نه ورکوی، د دوی ومریانوته دی هم زکات نه ورکوی.

بنی هاشم ترسیدانوعام دی سیدانوته د زکات اخستل حرام دی په دغه قول سره دبنی کریم (ص) ﴿یا بنی هاشم ان الله حرم علیکم غسالة اموال الناس اوسانهم وعوضکم منها خمس الخمس﴾ یعنی ای بنی هاشم پوه تحقیق سره خدای (ج) حرام کړی دی پرتاسو پریولی دخلگودمالو (زکات اوخیری) او عوض ئې درکړ تاسوته پنځمه دپنځمی دبیت المال (دغنیمتو)، دبنی هاشمو او سیدانود زکات په اخستلوکښی دفقهاوواختلاف دی بعضی دحرمت سبب شرافت ددوی دنسب بولی چه هغه شرافت ترقیامت پوری پاته دی نوزکات اخستل ورته حرام دی، بعضی فقهاء(رح) وایی چه سبب دحرمت ئې خمس الخمس دی لکه په حدیث کښی چه ذکرشویدی، څرنگه چه اسلامی حکومتو خمس الخمس له دوی نه بندکړیدی نوزکات اخستل ورته روادی والله اعلم .

امام ابوحنیفه (رح) اوامام محمد(رح) وایی که زکات ورکونکی داسی چاته زکات ورکړچه دده یقین ووچه دغه فقیردی وروسته معلومه شوه چه هغه غنی وویاهاشمی یا کافر وو او ده ته معلوم نه وو چه دغه هاشمی یا کافر دی، یائې په تاریکه کښی وفقیرته زکات ورکړ وروسته ورته معلومه شوه چه هغه فقیرنه وو زماپلار یازمازوی وو نودده دزکات ورکړه صحیح ده دوهم ځل اعاده د زکات ورباندی نشته، امام ابویوسف (رح) وایی چه په ټوله ذکر شوو صورتوکښی پر زکات ورکونکی د زکات اعا ده (راگرځول د زکات) شته په ورکړه شوی زکات ئې غاړی نه خلاصیږی .

که زکات ورکونکی په سهوه سره چاته زکات ورکړ او وروسته ورته معلومه شوه چه زکات اخستونکی زماخپل مریی یامکاتب وو نوپه قول د دروامامانو(رح) دزکات ورکړه ئې صحیح نه شوه د زکات اعاده به کوی یعنی بیابه زکات ورکوی، دزکات ورکړه هغه چاته روانده چه دنصاب مالک وی، دلته مال مشخص ندی دهرمال نصاب چه وی، دزکات ورکړه وهغه چاته رواده چه د نصاب خاوندنه وی که څه هم روغرمټ اوپرکسب اوکارغبنتلی وی، د زکات وړل له یوه ښارنه وبل ښارته مکروه دی بلکه زکات ورکونکی دی خپل زکات دخپل استوگنی په ښارکښی ومحتاجانو او فقیرانوته ورتقسیم کړی، مگرکه زکات ورکونکی اړشوچه دده دوستان اوقریبان په بل ښارکښی ډیر محتاج دی نووهغوته دزکات وړل مکروه نه دی.

د فطر صدقه (سرسایه)

د فطر صدقې (سرسایې) اندازه نیمه کاسه ده چه هغه دوه کیلو غنم کیږي یا یوه کاسه د خرما یا د وڅکویا داوړ بشوده یاد د غوښیانو مروج به بیه نقدی پیسی دی، که چا خرما یا وڅکی یا کشمش ورکول نو پوره کاسه به ورکوي که څه هم قیمت ئې تر نیمه کاسه غنموبالاوی امام ابوحنیفه (رح) او امام محمد (رح) وایی چه کاسه د عراق په رطل سره اته رطله ده چه څلور مننه کیږي مگر امام ابو یوسف (رح) وایی چه کاسه د عراق په رطل سره پنځه رطله او یوه دریمه د رطل ده، هر آزاد مسلمان چه د هرمال د نصاب خاوندوی او دغه نصاب تر حاجت اصلی بالاوی لکه داستوگنی تر کور، ترجمو، د سپرلې تر آس، د سپرلې ترموټر، او تر جنگی سلاح لکه ټوپک، کلاشنکوپ یا داسی نور سامان نو سرسایه ورباندی واجب ده، پر مریي یا کافر باندی سرسایه واجب نده، دخپل ځان او نابالغه اولاد او خدمت د مریانو سرسایه به ورکوي، نارینه دخپلی ښځی د سرسایي دورکولو مسئول نه دی، که ښځه غنی وه نو پردی پخپله سرسایه واجب ده پلار د بالغو اولادو د سرسایي مسئول ندی که څه هم اولادونه له ده سره گډ ژوند کوي .

که زامنو د پلار سرمایه په کار اچولی وه او گټه ئې پلار ته ورکول نو زامن مسکینان او د پلار مزدوران دی نه زکات ورباندی شته اونه سرسایه، همداراز که زامنو خپل کسب یا تجارت درلودی او پلار ئې مسکین وو نو پر پلار نه زکات شته اونه سرسایه، دمکاتب مریي او هغه مریان چه د تجارت دپاره وی سرسایه دی نه ورکوي مگر د هغوی په بیه کښی زکات شته، همدارنگه هغه مریي چه په دوو کسانو شریک وی سرسایه ئې پر هېڅ یوه نشته، مگر مسلمان به دخپل کافر مریي سرسایه دوه کیلو غنم یا یوه کاسه د خرما یا یوه کاسه داوړ بشو یا د غنم یا معادل بیه نقدی پیسی ورکوي .

د سرسایي ورکړه د کمکی اختړ د سهار له دوهمی سپیدو یعنی صبح صادق وروسته کیږي، امام شافعی (رح) وایی چه دروژی د میاشتی د آخری ورځی له لمر لیدونه وروسته کیږي، که څوک د کمکی اختړ د سهار له دوهمو سپیدو تر مخه پر شونو سرسایه ورباندی واجب نده، همداراز که کافر د دوهمو سپیدو وروسته مسلمان شو یا څوک وزیږیدی نو سرسایه ورباندی واجب ده، ښه کاردی چه عیدگاه ته له تگ نه مخکی سرسایه ورکړي خوچه فقیران او محتاجان په خوشحالی سره عیدگاه وکړي، که څوک داختر له ورځی نه مخکی سرسایه ورکړي رواده اوښه کاردی، که چا داختر په ورځ سرسایه ورنه کړه نو ورکړه د سرسایي ورباندی پاته ده وردی کړي. که ښځی له درو جوړونه زیادی داغستلو جامی درلودی او قیمت ئې ونصاب ته رسیدی پر هغه ښځی سرسایه واجب ده پر چاچه شرعی سرسایه واجب وی یا اختري ورباندی واجب وی هغه ته د بل د زکات اخستل حرام دی.

د روژي حکونه

روژه دوه قسمه ده فرض روژه اونفل روژه، فرض روژه بيا دوه قسمه ده چه يوه ئې په زمان پوري تعلق لري لکه دروژي دميا شتي روژه يادنذر معين روژه يعني چه څوک نيت وکړي چه پرما سباروژه نذرده، دغه روژه په شپه کښي په نيت کولوسره رواده يعني چه دشپي نيت وکړي چه سبامي فرضي يانذري روژه ده، که چادشپي نيت نه ووکړي اوسهارشونوپه مابين کښي دسهاراودلمر دزيوال دي نيت وکړي، دوهم قسم فرضي روژه لکه دروژي دمياشتي قضائي، دنذر مطلق روژه، دکفاري روژه (چه چاقسم کړيوي) دقتل، خطا، اودکفاره ظهارروژي چه تفصيل به ئې دنکاح په بيان کښي راشي، د دغه ذکرشوو روژودپاره کوم معين وخت نشته هروخت چه ئې نيسي خونيت ئې ضروردي ځکه چه د روژي نيول تعين دوخت غواړي يادخدای(ج)له لوري لکه دروژي دمياشتي روژي يادبنده له لوري لکه دنذر معين روژي، څرنگه چه په ذکر شوو روژوکښي تعين دوخت نشته نوله بنده له لوري دشپي د روژي نيت کول ضروردي چه تعين دوخت وشي، دنفلي روژونيت دلمر دزوال ترمخه روادې، دروژي دميا شتي دپاره دي خلگ دبرات دمياشتي په نه ويشتمه ورځ (چه شپه ئې ديرشمه کيږي) دمياشتي دليدلوپه لټه کښي شي که ئې مياشت وليدل نوسبا دي روژه ونيسي، که مياشت پټه شوه چانه وليدل دبرات د مياشتي ديرش ورځي دي پوره کړي بل سبادي روژه ونيسي دشک روژه دي نه نيسي، که د روژي مياشت ښکاره شوه اوډيروخلگو وليدل نوشاهدت اودقاضي حکم ته ضرورت نشته، که يوه ياڅو کسانو وليدل نودقاضي په مخ کښي شاهدي اودقاضي حکم ته ضرورت شته، که چادروژي مياشت وليدل اوقاضي ئې شاهدت قبول نکړ هغه که نارينه وي اوکه ښځه که آزادوي که مريي وي روژه به نيسي که څه هم دهغه شاهدي قاضي نه وي قبوله کړي له بخاري شريف څخه روايت دي چه نبي کریم (ص) ديوه سړي شاهدت قبول کړيدي، که په آسمان کښي اوريځ ياگرداوغبارنه وو نوترخوچه ډيروخلگومياشت نه وي ليدلي قاضي دي ديوه يا دوو کسانو شاهدي نه قبلوي ولي چه د ډيرو خلگوپه خبرتيا سره علم اوبقين پيدا کيږي، دروژي وخت دسهارله دوهموسپيدووروسته بيادماښام دلمر ترلويدوپوري دي، روژه په ورځ کښي له خوړلو چښلو، دنارينه اوبښځي له يوځايوالي څخه دځان ساتنه ده چه د عادت اوعبادت توپيروي، روژه نيول دزړه قصد(نيت) غواړي که روژاتي په هيره سره څه وخوړل يائي څه وچښل يانارينه له خپلي بښځي سره يابښځي له خپل خاوند سره يوځايوالي وکړ روژه ئې نه ماتيږي، امام ملک (رح) وايي چه روژه ئې ماته ده بيا به ئې قضاء راوړي موږ وايوچه په مشکوة شريف کښي ليکل شويدي چه يوه سړي په هيره سره روژه خوړلي وه و رسول اکرم (ص) ته راغي او دخوړل شوي روژي په باب ئې پوښتنه وکړه رسول الله (ص) داسي ورته وويل ﴿تم على صومك فانما اطعمك الله وسقاق﴾ يعني تاته خدای (ج) ډوډي اواوبه درکړي خپله روژه تر روژه مات پوري وساته، که روژاتي ويده شواوشيطان بازي ورکړه يانارينه وښځي ته وکتل يابښځي ونارينه ته وکتل انزال شوه يائي سرغوړکړ يائي ډيره غوړه کړه يائي ويني وکښي يائي سترگي توري کړي يائي مچه واخستل پدغه ټولواعمالوسره روژه نه ماتيږي، روژاتي نارينه يا ښځه چه په شهوت سره څوک مچ کړي يائي مسح کړي اوانزال شي نودهغه روژي قضاء ورباندي شته مگر کفاره ورباندي نشته ځکه چه

انزال بيله جماع څخه پيداشو که روژاتي په ځان اطمنان درلودی چه په مچه اخستلونه زناراخه کيږي اونه انزال راخه کيږي نوباک نشته، که ئې په ځان اطمنان نه درلودی نومچه اخستل مکروه ده، که روژاتي بي اختياره قئ وواهه که په ډکه خوله وی اوکه په تشه خوله وی روژه ئې نه ماتيږي، که روژاتي په قصد سره په ډکه خوله قئ وواهه نودهغه روژي قضاء شته اوکفاره ورباندی نشته، که روژاتي له خولي له لاری يوشی ونس ته تيرکړلکه شگه، دفلز ټوټه، دخرماندکه، ډوډی، اوبه، دارو، خاوری اوداسی نور روژه ئې ماته شوه قضاء ورباندی شته اوکفاره ورباندی نشته، که روژاتي په قصد سره دشا دلوری يادمخ له لوری جماع وکړه يائې دغذایی موادوخورک يا چيننگ وکړيائې دارو او دوا وخوړل نوهم دروژي قضاء ورباندی شته اوهم به کفاره ورکوي، دروژي کفاره دظهاردکفاری پشان ده (که ئې مري درلودی هغه به آزادوی يابه دوی مياشتی هره ورځ يوپه بل پسې روژه نیسی يابه شپيته (٦٠) مسکينان غرمه اومانام په میانځگړی خورک مړوی)، که روژاتي بيله دښځی د فرج، يابيله دانسان ياحيوان له کونی اوبيله دنارينه دآلت نه جماع وکړه اوانزال شو يعنی په مچه اخستلويابه ورونوکښی د آلت ايښودلو ياپلاس کښی انزال ياپه ځگرلاس وهلو ياداسی نور يابښځه دگوتی په ذريعه انزال شوه نو د روژي قضاء ورباندی شته اوکفاره ورباندی نشته، که بيله دروژي د مياشتی فرضی روژو څخه نوری روژي فاسدی شی کفاره ورباندی نشته، امام اعظم ابوحنيفه (رح) اوامام محمد(رح) وایی که روژاتي دستور(ایماله) وکړه يائې په پوزه کښی دارو واچول يائې داروپه غوږ ياپه پوزه کښی څاڅکی کړه يائې په زخم (ټپ)کښی لنده دوا واچول اوهغه ټپ نس يادماغ ته سوری وو اودغه دوانس يادماغ ته ورسيدل نو روژه ئې ماته شوه، همدارنگه که نارينه روژاتي د زکر په سوری او ښځی په فرج کښی لنده دوا(دارو) واچول روژه ئې نه په ماتيږي مگرامام ابويوسف (رح) وائې که په زکريافرج کښی لنده دارو واچوی روژه ئې ماته شوه، که روژاتي په خوله ياپه ژبه دیوه شی خوندوڅکی روژه ئې نه ماتيږي مگرمکروه ده، که روژاتي ښځی دخپل ماشوم دپاره غذایی مواد وژوول نوروژه ئې مکروه شول که ښځه ناچاره وه روژه ئې صحيح ده، دژاولوپه ژوولو روژه نه ماتيږي ولی عمل دژولومکروه دی (داحکم دسپينو ژاولودی چه اجزائې نه سره جداکيږي مگرتوری ژاولی چه مخکی نه وی ژول شوی دهغه اجزاسره جداکيږي اونس ته رسيږي نوروژه هم په ماتيږي، همداراز دنن زمان ژاولی چه اجزائې ډيرژر ونس ته رسيږي روژه په ماتيږي). روژاتي که په روژه کښی ناروغه شو او وپريدی چه نوردروژي نيول به ناروغی ورزياده کړی روژه دی وخوري کله چه جوړشی قضاء دی راوړی، که مسافرت په روژه کښی دروژي نيول ضرر ونه رسوی د روژي نيول ښه کاردی اوکه ئې روژي وخوړلی خوړل ئې روادی خوبيا به ئې قضاء راوړی، که ناروغ يامسافروژي وخوړلی په همدغه ناروغی ياسفرکښی مړ شو قضاء نه پرلازميږي يعنی فديه ورباندی نشته، که ناروغه روژه خورله ناروغی نه جوړشو يا روژه خورمسافرله سفرنه مقيم شوبيامر شونوپه تعداددجوړتيا د ورځو ياپه تعدادداقامت دورځو د روژو قضاء ورباندی شته، دوستان به ئې دهغووړځودقضائي روژو په بدل کښی فديه ورکوي، قضائي روژي که څوک جداجدانيسی اوکه ئې يوپه بل پسې نیسی صحت لری ځکه چه الله (ج) دقرآن کریم دالبقره دسورت په (١٨٤) آيت مبارک کښی فرمایلی دی ﴿ومن کان منکم مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر﴾ يعنی ستاسوڅه هغه څوک چه په روژه کښی ناروغه ياپه سفر کښی وی دخوړلوروژو قضاء دی په نورو ورځوکښی راوړی،

لیکن یوپه بل پسی نیول ئې مستحب دی، که روژه خور د روژو قضاء وځنډول اوبله دروژی میاشت داخله شوه اول دی دنوی میاشتی روژی ونیسی ورپسی دی قضائې روژی ونیسی فدیة ورباندی نشته، که امیدواره یاماشوم ته شیدی ورکونکی ښځه ویریدله که روژه ونیسی ماشوم ته به ئې ضرورسیرې د روژوڅوړل ورته روادی خویبادقضاء راوړل ورباندی شته اوفدیة ورباندی نشته شیخ فانی چه د روژی پرنیولو قدرت نلری د روژوڅوړل ورته روادی خوفدیة به ورکوی (نیمه کاسه غنم یادوه کیلوغنم یایوه کاسه اوربشی یاجواریاخرما)، دشیخ فانی دپاره بعضی فقهاء پنځوس (۵۰) اوبعضی فقهاء اويا(۷۰) کلونه تعیین کړیدی لیکن په ظاهرروایت سره دکلونوتعین نشته ځکه چه دانسانانوصحی خاصیتونه فرق لری . که څوک دخدای پاک د روژو پوروړی وو او د وصیت کولونه وروسته مړشودوستان به دمړی دغاړی دخلاصون دپاره دقضائې روژو فدیة ورکوی (دهری روژی دپاره نیمه کاسه غنم یایوه کاسه جوار یااوربشی یاخرما)، که مړی وصیت نه ووکړی اودوست ئې د روژوپه خوړلوخبروو یائې وصیت کړی وو خوشتمنی ئې پاته نه وه نوپه دواړو حالوکښی دی دوست دمړی په اول صورت کښی د مړی د شتمنی نه یاپه دوهم صورت کښی له خپلی شتمنی نه فدیة ورکړی امیدسته چه خدای (ج) د مړی غاړی د روژونه خلاصی کړی، که چانفلی روژه نیولی وه یائې نفلی لمونځ کوی اووروسته ئې هغه روژه ماته کړه یائې لمونځ فاسدکړنو د دواړوقضاء به راوړی ځکه چه دنفل عبادت نیت وتړل شی پوره کول ئې فرض دی، د روژی ماتول چه د روژاتی په اراده نه وی بلکه په طبعی توگه وی لکه دښځی دحیض شروع قضاء ئې شته مگرگناه ورباندی نشته، که د روژی ماتول د روژاتی په اراده سره وه لکه میلمستیا نوهم قضاورباندی شته اوهم گناه، په جوهره، ذخیره اوعنایه کښی لیکلی دی چه میلمستیا دزوال نه مخ کښی عذردی اووروسته له زوال نه عذرنه دی، نوکه روژاتی دعذرپه صورت کښی روژه ماته کړه قضاء ورباندی شته اوگناه ئې نشته، که ئې بيله عذره روژه ماته کړه هم قضاء ورباندی شته اوهم گناه لاکن کفاره ورباندی نشته، که د روژی په میاشت کښی کوم نابالغه مسلمان بلوغ ته ورسیدی یاکوم کافرمسلمان شو دهغی ورځی پاته برخه دی ترمانښام پوری روژه ونیسی او ورپسی دی دروژی نوری ورځی روژی ونیسی خو د تیرو ورځوقضاء ورباندی نشته ځکه چه په هغو ورځوکښی دوی په روژه نیولو مکلف نه وه . که روژاتی په روژه کښی بیهوشه شواوبیهوشی ئې څوورځوته ورسیدل دلومړی ورځی د روژی قضاء ورباندی نشته ځکه چه د روژی نیت اوامساك ئې کړی وو اود وروستو ورځو د روژوقضاء ورباندی شته ځکه چه په بیهوشی کښی د روژی نیت نشی کیدلی . که لیونی د روژی په میاشت کښی پرسد شو دپاتی ورځوروژی به نیسی اودتیرو شوو ورځو د روژو قضاء به راوړی، که په روژه کښی ښځه حیاضه شوه یالنگه شوه که څه هم مازدیگر وی روژه ئې ماته شوه دهغی ورځی روژه دی وخوری کله چه دحیض یالنگون نه پاکه شی قضاء دی راوړی، که په روژه کښی مسافرکورته راورسیدی یا حیاضه ښځه له حیض نه پاکه شوه له هغه وخت نه دی روژه ونیسی ترمانښام پوری، که روژاتی په خطاسره له سپیدو وروسته پیشلمی وکړ یعنی دهغه په فکرچه سپیدی ندی چاودلی یائې د لمرلویدونه مخکی روژه ماته کړه یعنی دهغه په فکرچه لمرلویدلی دی وروسته ورته معلومه شوه چه زمادپیشلمی پروخت سپیدی چاودلی وی یازما د روژه مات پر وخت لمرنه وو لویدلی دهغی روژی قضاء ورباندی شته اوکفاره ورباندی نشته ځکه چه دغه روژه په قصد نده خوړل

شوی بلکه یوه سهوه وه پس سهوه عفوه ده، که چادکمکی اخترمیاشت ولیدل هغه دی داحتیاط په خاطر سباخترنه کوی دحاکم یاقاضی حکم ته دی غوړ شی، که په هواکښی گردیاووریځ وه نوحاکم یاقاضی دی دکمکی اختردمیاشتی دلیدلوپه هکله دیوه نفرشاهدی نه قبلوی بلکه د دوو (۲) نارینویادیوه نارینه او د ووبښخوشاهدی دی قبوله کړی، همدارنگه که هواصافه وه گرد یا اوریځ نه وه نوامام دی دیوی ډلی شاهدی قبوله کړی ځکه چه دډلی پرشهادت باندی یقین پیداکیږی.

اعتکاف

اعتکاف دری قسمه دی واجب، سنت مؤکد کفایي اومستحب، واجب هغه دی چه چائې نذرمنلی وی که نذرمعلق وی اوکه غیر معلق وی یعنی داسی ئې ویلی وی چه زه اعتکاف کوم یائې داسی ویلی وی چه که زما دا کار وشو زه دومره ورځی اعتکاف کوم، که څوک یوساعت نذری اعتکاف دنذری وخت نه مخکی فاسدکړی بیرته به له سره اعتکاف راگرځوی.

سنت مؤکد کفایي دروژی دمیاشتی د آخرولسو ورځو اعتکاف دی چه ډیرثوابونه لری رسول کریم (ص) چه مدینی ته تشریف یووړ بیا ئې دژوند ترآخړه پوری اعتکاف نه دی پری ایښی، د هر محل یا کلی یانبارپرخلگوسنت دی، که یوه یادوو یازیا دوکسانودمحل یا کلی یانباردروژی په آخرو لسو ورځوکښی اعتکاف ادا کړ د ټولو خلگوغاړبخلاصی شوی، که هیڅ چااعتکاف ونکړنودټولوغاړی بندی دی، معتکف دی د روژی دمیاشتی دشلم په ورځ دمازدیگر دلمرلویدوترمخه دااعتکاف په نیت د اخترترورځی پوری په مسجدکښی کښینی خو د ورځوتعین دی نه کوی ځکه اخترمعلوم ندی چه کله به وی خوداختردمیاشتی ترمعلومیدو پوری به په مسجدکښی وی، اعتکاف به په داسی مسجد کښی وی چه پنځه وخته لمونځ پکښی کیږی جامع مسجد شرط ندی او دعیدگاهه مسجدکښی اعتکاف روانه دی، ښځی دی په خپل کورکښی اعتکاف وکړی، معتکف ته دښځی سره یوځایوالی حرام دی او ښځه به نه مچوی اونه به لاس وروړی که معتکف په مچه اخستلو یالاس ور وړلوسره انزال شو اعتکاف ئی فاسدشو بیرته به ئې قضاء راوړی، امام ابوحنیفه (رح) وایی معتکف دی بیله حاجت انسانی لکه اودس، غسل یا دجمعی لمونځ له مسجدنه نه وزی که ووزی اعتکاف ئې فاسد شو، یاران (رح) وایی هغه وخت اعتکاف فاسدکیږی چه معتکف دورځی ډیره برخه له مسجدنه دباندی تیره کړی، معتکف دی په نژدی مجسدجامع کښی دجمعی لمونځ اداکړی لیری دی نه ځی، داسی وخت به مسجدجامع ته روانیږی چه د مسجدجامع دوه رکعتنه تحیه المسجد، څلوررکعتنه سنت، دوی خطبی بیاشپړ رکعتنه سنت ادا کړی که له دغه نه ډیروخت په مسجدجامع کښی تیرکړی که څه هم اعتکاف ئې نه فاسدیږی لیکن ښه داده چه ډیرځنډ ونه کړی د معتکف خورک، چښنگ اوخوب به دااعتکاف په ځای یعنی په مسجدکښی وی، د اعتکاف په حالت کښی بیله ضرورت نه دنیایي کارکول مکروه تحریمی دی، که ضرورت وی لکه دکوردغذائي موادوپیرودل (رانیول) یا خرڅول چه بل څوک نه وی روادی خو د رانیولواوخرڅولوشی به مسجد ته نه راوړی فقط بیع او شراء به وی، معتکف به بیله ښو خبرولکه ذکر، تسبیح، نصیحت او دچا دحال پوښتنه نوری

خبری نه کوی، همدا راز د معتکف پټه خوله پاته کیدل مکروه دی چه نه دچاسره څه وایی اونه چاته ځواب ورکوی که د غیبت، بهتان او ټوکونه پټه خوله وی نولوی عبادت دی . که چا د ندرپه ډول پرځان باندی دخوورځو اعتکاف واجب کړخوشی ئې ورسره ذکرنکړی نودذکرشو ورځوسره سم دهغویشو اعتکاف ور باندی واجب دی اودغه ورځی اوشپی به یوپه بل پسې وی . هغه اعتکاف چه د روژی دمیاشتی له آخرولسو ورځونه علاوه که په روژه کنبی وی یابيله روژی وی مستحب دی.

د حج احکام او ارکان

حج په اسلام کنبی د اسلام د مقدس دین د عبادت پنځم رکن او د اسلام دخدای پرستی اوعبادت لومړی اوپخوانی طریقه ده، دحج دکلملفظی معنی (قصد او اراده ده) اودحج مقصد دخاص مذهبی قصد اوارادې په اثر د یو مقدس مقام سفرکول دی، هر آزاد، عاقل بالغ اوروغ مسلمان چه له ضرورت نه اضافه (داستوگنی ترکو، د کورسامان، جامی اوهغه ضروریات چه بيله هغه چاره نشته) د بیرته راستنیدوپوری دخپل عیال د نفقی او د تگ اوراتگ خرڅ اوپه سعودی عربستان کنبی دخوراک او چپینگ اونورو ضروریاتومالی توان ولری اودسفرپه لارکنبی امن موجودوی نوپه ژوند کنبی یوځل دحج اداکول ورباندی فرض دی، دښځی سره به دحج په سفرکنبی محرم یاخپل خاوند ملگری وی که محرم یاخاوند ونلری که څه هم حج ورباندی فرض وی دغه فرضیت ئې ساقط دی، په ردمختارکنبی روایت دی که ښځه بيله محرم یاخاوندنه حج ته ولاړه اوحج ئې اداکړ له فرضیت نه ئې غاړی خلاص شوی لیکن داسی کول مکروه دی، که دښځی دکوراوترمکی شریفی پوری دسفرلارله درو ورځو او شپونه کمه وه هغی ښځی ته دمحرم یاخاوند ملگریاشرط نده، حج ته دتلوپه وخت کنبی پنځه ځایونه دی چه هیڅ مسلمان به بيله احرام نه له هغونه نه تیریږی، دمدینی منوری دخلگو دپاره (ذو الحلیفه) ده، دعراق د خلگودپاره (ذات عرق) دی چه دیوه واره غره نوم دی، د شام دخلگودپاره (جحفه) ده، د نجد دخلگودپاره (قرن) دی چه دیوه غره نوم دی، او د یمن دخلگودپاره (یللم) دی، په اوس زمان کنبی چه دحج سفرونه ټول په الوتکه کنبی دی نوټول حاجیان ترمیقاتوترمخه احرام تړی ځکه چه په الوتکه کنبی دمیقات درک ښه نه معلومیږی، هغه څوک چه کورئې دمیقاتوپه دننه کنبی وی نودهغومیقات د(حل) ځمکه ده یعنی هغه ځمکه چه دهغوی دکوراودمکی شریفی ترمابین ده، هغه څوک چه کورئې په مکه شریف کنبی وی دحج د اداکولودپاره دهغه داحرام تړلوځای دمکی حرم شریف دی او دعمری د اداکولودپاره ئې د احرام تړلوځای (حل) دی، کله چه حاجی د احرام اراده وکړی نوغسل دی وکړی یادی اودس تازه کړی خوغسل تراودس ښه دی بیادی دوی نوی یامینځل شوی جامی واغوندی چه یوئې لنگ اوبل پټه ده، که ئې څه خوشبویی درلودل هغه دی هم په ځان پوری کړی وروسته دی دوه رکعته د احرام لمونځ اداکړی، له سلام گرځولو وروسته دی ووايي ﴿اللهم انی اریدالحج فیسره لی وتقبله منی﴾ یعنی ای زماخدایه زه دحج د اداکولواراده لرم ته ئې راته آسانه کړی اوته ئې راڅه قبول کړی ورپسې دی تلبيه ووايي، که چاپه ځانگړی توگه حج کوی دحج نیت دی په تلبيه سره وکړی، دحج تلبيه داسی ده ﴿لبيک اللهم لبيک لبيک لاشريك لك لبيک ان الحمد

والنعمه لك والملك لا شريك لك ﴿ یعنی په خدمت درته ولاړیم یا الله په خدمت درته ولاړیم په خدمت درته ولاړیم تالره هیڅ شریک نشته په خدمت درته ولاړیم په تحقیق سره ټوله ثنا اوصفت اونعمتونه تالره دی او پاچهی تالره ده هیڅ شریک نشته تالره، حاجی دی په تبلیه کښی له ذکرشووکلموڅه شی نه کموی که نوری ښی کلمی ورسره زیادی کړی پروانلری، کله چه حاجی پسله غسل نه احرام واغوندی او نیت وتړی اولمونځ وکړی اوتلبیه وواپی نو احرام بندشو، پر رسول مقبول (ص) دی درود وواپی اویوه ښه جامع دعا دی وکړی، که د چاعربی دعا زده وی اوپه معنی ئې هم پوهیږی هغه دعادی وکړی اوکه دچاعربی دعا زده وی خوپه معنی ئې نه پوهیږی یا ئې هیڅ دعربی دعا زده نه وی په خپله مورنی ژبه دی دعاوکړی احرام بنده حاجی به له الله (ج) نه ډیره ویره کوی، هغه عملونه اوخبری چه الله (ج) منع کړیدی له هغونه به ټینگ پرهیز کوی لکه جماع، فحش اوبیکاره خبری، دښځی په مخ کښی دجماع خبری، غلا، غیبت، له انډیوالانوسره جنگ دحيوان یا خزنده وژنه، چاته دښکار د ځای ښونه، دښکاردحيوان ښونه اوداسی نور همدارنگه گندلې جامه، قميص یا پرتوگ به نه اغوندی لنگوټه یاخولی به نه پرسرکوی، چینه بابالاپوښی یا کرتی به نه اغوندی موزی یا بوتونه به نه په پښوکوی، که دچاسره د احرام خپلی نه وی موزی دی داسی پری (غوڅی) کړی چه د پښوبجلکی پټی نکړی مخ اوسر به نه پټوی خوشبویی دی په ځان پایه احرام نه پوری کوی، د سر یا د نور بدن ویښتان دی نه خړی که څه هم د بغل یا ترنامه لاندی ویښتان غټ شویوی، د ږری او بریتو ویښتان دی نه غوڅوی که څه هم د ږیری ویښتان ترقبضه اوږده وی، نوکان دی نه غوڅوی، هغه جامه دی نه اغوندی چه په (ورس) یا زعفران یا (عصفر) سره رنگ شویوی، ورس د یوخوشبویه وابښه نوم دی چه په یمن کښی پیدا کړی اوعصفر هم د یوقسم وښونوم دی چه دجامودرنگولودپاره استعمالیږی، احرام بنده حاجی ته روادچه دجنابت یادگرمی د لیری کولو دپاره غسل وکړی یا حمام ته داخل شی خوصابون به نه استعمالوی اونه به په نوکانو یاکیسه سره ځان موږی یوازی به اوبه پربدن تویوی، احرام بنده حاجی ته اجازه ده چه دسیوری طلب وکړی یادچتری ترسیوری لاندی کښینی، دپیسو، پاسپورټ یا د سفر د اسنادو دساتنی په هکله دی همیانی تر ملا وتړی مگر سر اوږیره دی دخطمی په گل نه وینځی ځکه چه هغه خوشبویه دی، دهرلمانځه وروسته او لوړځای ته د ختلوپه وخت یا کومی شیلی ته دکښته کیدوپه وخت یا دسواره خلگوپه لیدلوسره دی تبلیه ډیره ډیره وایی.

کله چه احرام بندحاجی دمکی شریفی ښارته داخل شی اول دی له مسجدحرام نه شروع وکړی اوپه لیدلوسره دکعبی شریفی د خونی دی دغه تکبیر اودعاوواپی ﴿ الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر ولله الحمد اللهم افتح لی ابواب رحمتك وعفوك ومغفرتك واحسانك وكرمك يا الله يا رحمن يا رحيم اللهم زد بيتك هذا تشريفا وتكريما وتعظيما وزد ياربى لمن شرفه وكرمه ممن حجه او عتمر تشريفا وتكريما وفضلا يا ارحم الراحمين وصلى الله على سيدنا محمد واله و اصحابه وعلينا معهم اجمعين ﴾ که دچادغه دعا په عربی زده نه وی یائې په معنی نه پوهیږی ډیره به ښه وی چه په مورنی ژبه د زړه له جوشه دعاوکړی، بیادی له حجر اسودنه شروع وکړی وحجر اسودته مخامخ دی لاسونه تر اوږو پورته کړی او دلاسوخپړی او ورغوی دی وحجر اسودته برابرکړی تکبیر اوکلمه دی وواپی که ئې قدرت ووحجر اسوددی مچ کړی اومسح دی کړی (دحجر اسود مچول اومسح کول سنت دی مگرانسانانوته تکلیف

او آزار ورکول حرام دی) دحجرا سودله راسته لوری نه دی دمکی شریفی دروازی ته نژدی طواف شروع کړی په طواف کولو کښی دی دپټی یوسر پرکینه اوږه واچوی اوبل سر دی ترښی بغل راوباسی بیرته دی پر کینه اوږه واچوی یعنی ښی اوږه به لوڅه وی، دحاطم شریف د باندی دی پرکعبه شریفه اوه ځلی راوگرځی خوپه اول دروځلو کښی به رمل کوی (په وړو اوچابکو گاموتگ او اوږه ښورول رمل بلل کیږی)، په پاته څلورځلو کښی به عادی تگ کوی رمل به نه کوی، هرځل چه حجرا سودته راوړسیري که ئې قدرت ووهغه به مسح کوی اوطواف دی دحجرا سودپه مسح کولو ختم کړی، بیا دی په مقام ابراهیم (ع) کښی دطواف دختم دوه رکعته واجب لمونځ ادا کړی، د مسجد حرام په هره برخه کښی دغه دوه رکعته لمونځ ادا کول صحیح دی، مقام ابراهیم هغه ډبره ده چه دحضرت ابراهیم (ع) د دوو پښو ښانی پکښی پاتی دی، کله چه حضرت ابراهیم (ع) او دده زوی حضرت اسمعیل (ع) دکعبی شریفی دخونی آبادی کول نوحضرت ابراهیم (ع) به پردغه ډبره ولاړوو او دکعبی شریفی دیوال ئې لوړوی، ډبره به په قدرت دقادرمطلق پورته او کښته تلل لکه نننۍ دختگر ا نوکوازه، دغه ډبره په اول کښی د کعبی شریفی ددروازی وارځ ته په دیوال پوری وه کله چه دخلگو ټولی ډیری شوی طواف کونکی اولمونځ کونکی نه سره ځائیدل نوئې مقام ابراهیم واوسنی ځای ته راوړ اودهنداری په غره کښی ئې کښیښود، دحاجی لومړی طواف دطواف قدوم په نوم یادیري چه د مکی مکرمی شکریه ده، دغه طواف سنت دی واجب نه دی، دمکی مکرمی پراوسیدونکوباندی نشته، بیادی حاجی له مسجد حرام نه دصفا د دروازی له لاری دصفاوغره ته ولاړشی که څه هم پرنورو دروازو ورتگ روادی کوم حرج نشته خودصفا د دروازی له لاری ورتگ افضل دی، څه قدردی دصفا غره ته وخیژی چه بیت الله شریفه وویښی مخامخ دی وبیت الله شریفی ته ودریری تکبیر، کلمه شریف او درود دی پرښی علیه السلام وویښی خپل حاجتونه دی له الله پاک نه وغواړی (دغه ځای ددعا د قبلیدودی) د صفا له غره نه دی راکښته شی د مروه دغره پرلوری دی په عادی تگ سره روان شی چه دشیلی مابین ته ورسیري د دوو ستونو (میلانو) تر مابین دی منډه ووهی ځکه چه نبی علیه السلام دلته منډه کړیده (اوس حکومت دغه شيله ډکه کړیده دوی ستنی شته چه دهری ستنی پر برابرښی او کین لوری ته زرغونه څراغونه دی، اول دوه څراغونه دمنډی شروع او آخر دوه څراغونه دمنډی ختم دی) چه مروه ته ورسیري نودسعیی یو شوط پوره شو اوشپږ نورپاتی دی، بیادی د مروه وغره ته لوړ وخیژی کله چه مکه شریفه وویښی نوهغه کارونه دی وکړی چه دصفا پرغره ئې کړیوه یعنی تکبیر، تهلیل، درود او دعا دی وویښی پدغه توگه دی شروع له صفا وختم پرمروه باندی اوه شوطونه پوره کړی، نو د فقر اوالتهجاء لاسونه دی درب الجلیل په لوی دربار کښی پورته کړی ور(دروازه) دی ور وټکوی په ژړادی دزړه له جوشه دهغه څه طلب وکړی چه زړه ئې غواړی خوپه غوښتنه کښی دی امت دحضرت سرور کائنات فخرالموجودات محمدرسول الله (ص) نه هیروی، محرم دی دمکی شریفی په ښار کښی استوگن شی هرکله چه ئې زړه وغواړی طوافونه دی کوی د هر اوه شوطه طواف وروسته دی دوه رکعته واجب لمونځ اداکوی.

امام دی یوه ورځ د ترویی د ورځی ترمنځه یعنی دلوی اختر د میاشتی په اوه مه (۷) دماپښین د لمانځه وروسته دوی خطبی وویښی اوپه دغه خطبو کښی دی خلگوته ښوونه وکړی چه ومني ته کله اوڅرنگه ولاړشی اوهلته څه وکړی،

عرفات ته کله اوڅرنګه ولاړشی هلته کوم لمونځونه څنګه ادا کړی، د عرفات پر غنډۍ څه وخت اوڅنګه ودریږی اوبیرته څه وخت اوڅرنګه راکښته شی همدارنګه دی خلکوته ښوونه وکړی چه کله اوپه څه توګه په مزدلفه کښی د دعا په هکله ودریږی. امام دی په سباورځ یعنی دلوی اختر د میاشتی په اتمه (۸) په مکه شریفه کښی دسهار د لمانځه وروسته له حاجیانوسره له ښارنه ووزی و منی ته دی ولاړشی او د عرفات د ورځی یعنی د میاشتی د نهمی (۹) ورځی دسهار د لمانځه د ادا کیدو پوری دی هلته اوسی، دسهار د لمانځه وروسته دی د عرفات دپاره سنت غسل وکړی او عرفات ته دی ولاړشی، د عرفات میدان ئې ځکه بولی چه د عرفات پر غره حضرت بابا آدم (ع) اوحوا (رض) یو اوبل سره پیدا کړیدی، کله چه په دغه ورځ لمر زوال وکړی امام دی په یوه وخت کښی د حاجیانوپه ګډون د ماپښین اوماز دیګر لمونځونه ادا کړی خو د لمونځو تر مخه دی په خطبه شروع وکړی اودوی خطبی دی وواپی په خطبو کښی دی و حاجیانوته د جماعت د لمونځو، پسله لمانځه نه د دعا دپاره پر عرفات دریدلو، د لسم (۱۰) په ورځ په مزدلفه کښی دسهار تر لمانځه وروسته د دعا دپاره د حاجیانو راغونډیدلو، دڅلو د ویشتلو د شکر یی د حیوان د حللولو، د سرخړیلو او د طواف زیارت د ادا کولو (دغه طواف فرض دی) ښوونه وکړی، نوپه یوه اذان او دوه اقامتو سره دی د ماپښین په وخت کښی په جماعت سره د ماپښین اوماز دیګر لمونځونه ادا کړی، امام د عرفات همغه دمکی شریفی امام دی، د حنیفی مذهب ډیر خلګ په عرفات کښی په دغه امام پسی لمونځ نه کوی دوی وایی دکعبی شریفی امام په عرفات کښی مسافرنه دی لیکن لمونځ مسافرنه کوی، ابوالفضل الحاج مولانا عبیداله ایوبی سلیمان خیل قندهاری وایی چه ما پدغه باب پلټنه کړیده او د مکی شریفی د امام سره می خبری کړیدی امام راته وویل چه موږ د څلورو وارو مذهبومراعات کوو، زه له مکی شریفی نه و عرفات ته نه راځم بلکه طائف شریف ته ځم بیاله طائف نه عرفات ته راځم چه په څلورو مذهبوسره دغه مسافه د سفر ده ځکه زه په عرفات کښی مسافریم، پدغه دلیل حنیفیانو ته ښایی چه د عرفات د ورځی لمونځونه په امام پسی په جماعت ادا کړی، امام حنیفه (رح) فرمایی که حاجی د ماپښین لمونځ په جماعت ادا نکړ په خپله خیمه کښی ئې په ځانګړی توګه ادا کړ دغه حاجی به دواړه لمونځونه هریو پخپل وخت کښی په ځانګړی توګه ادا کوی په امام پسی به ئې په جماعت نه کوی، امام ابو یوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه دغه حاجی دی د ماپښین او ماز دیګر دواړه لونځونه په یوه وخت کښی په ځانګړه توګه ادا کړی، دیارانو (رح) له فرمودی نه معلومه شوه چه بل جماعت دی څوک نه کوی، د لمانځه وروسته دی ټوله حاجیان د عرفات د میدان په مابین کښی وغره ته ورنژدی شی چه دغه غریه جبل الرحمة سره هم یادیري په جبل الدعاسره هم یادیري خو د عرفات په شيله کښی دی څوک نه دریري، امام دی په عرفات کښی پر اوبښ باندی ودریري د عرفات دعادی وکړی او حاجیانوته دی د حج مناسک او احکام وروښی، په اوسنی حال کښی د حجاجو د ډیر والی په سبب نه امام معلومیږی نه ئې دعا وریدل کیږی نو هر څوک دی خپلی دعاوی پخپله کوی، که څو کسان یوښه عالم پیدا کړی اود هغه لارښونه تقیب کړی او د هغه له دعاسره دعا وکړی ډیر به ښه وی الله (ج) د عرفات په ورځ واهل ته د عرفات په ډیر لوی رحمت سره متوجه وی نوبندگان دی هم دعفوی او رحمت په غوښتنه کښی ډډه نه کوی او د نبی علیه السلام دخوښۍ په هکله دی دده دامت دبښنی ډیره ډیره غوښتنه وکړی:

ژاړه ژاړه په رشتيا ---- زړه خالی کړه په دعا

ابلیس بل هیڅ وخت دومره خوار او ذلیل ندی لیدل شوی لکه د عرفات په ورځ، ځکه چې بڅښنی او رحمتونه دخدای عزوجل وینی او پرسرڅاوری بادوی، کله چې لمر ولویږي امام دی له حاجیانوسره له عرفات نه راکښته شی او په آرامه سره دی دمزدلفی پرلوری را روان شی، مزدلفه ئې ځکه بولی چې (ازلاف) نژدی کیدوته وایی یعنی چې په دغه ځای کښی حضرت بابا آدم (ع) احواء (رض) سره نژدی شوه، چې دمزدلفی ته راوړسپړی مستحب ده چې هغه غره ته نژدی سکون وکړی چې دجهالیت په دوره کښی هلته اوربلیدی او د (قزح) په نوم سره یادپړی دغه غر د مشعرحرام په نوم سره هم یادپړی، امام دی دخلگوپه گډون پردغه غره ودریږی اوله لوی او مهربان خدای (ج) له لوی دربارنه دی غوښتنی کوی، امام دی د خلگوپه گډون دماښام اوماخستن دواړه لمونځونه دماخستن په وخت کښی په یوه آذان او یوه اقامت سره اداکړی، څرنگه چې د حاجیانوشمیر ډیردی دامام پیدا کیدل او په جماعت کښی ورسره گډون ډیر مشکل دی نوکه څوکسان سره یوځای شی او په جماعت سره لمونځونه اداکړی ډیر ښه کاردی، که په ځانگړه توگه لمونځو نه وکړی روادی ځکه چې دامام حنیفه (رح) په حکم ددغه لمونځو دپاره جماعت شرط نه دی، همداراز امام حنیفه (رح) او امام محمد (رح) فرمایي که څه هم د ماخستن وخت داخل شوی وی په لار کښی له عرفات نه ترمزدلفی پوری ددغه دوولمونځو اداکول روا نه دی یعنی په مزدلفه کښی به ئې اداکوی، په مزدلفه شریف کښی دی هرحاجی نه څلویښت (۴۹) وړی ډېری دغټ نخودپشان دشیطانی څلو د ویشتلودپاره ټولی کړی اوودی مینځی ځکه چې وینځل ددغو ډېرو سنت دی، کله چې سهارسپیدی وچوی امام دی دخلگوپه گډون په تاریکه کښی دسهار لمونځ اداکړی او دلمانځه د اداکولو وروسته دی دخلگوپه گډون دعاوکړی، که دامام پیدا کیدل مشکل وه نوهرڅوک دی خپل لمونځ اداکړی او دلمانځه وروسته دی په دعا کښی ډیرغورکوی ځکه چې دغه ځای او وخت د دعا دقبول دی، بيله دمحسردشیلې نه نورهرځای د دعا ځای دی . په صحیح حدیث کښی ذکرشویدی چې رسول (ص) ابلیس ولیدی چې پدغه شيله کښی ئې خاوری پرسربادولی، بیادی امام دلمرختونه مخکی دخلگوپه گډون له دغه غره نه راکوزشی څوځانونه منی ته ورسوی، کله چې منی ته ورسپړی نودجمرة عقبه (دلوی شیطان څلی) چې دمکی شریفی خواته ولاړدی په اوه (۷) ډېرو وولی او د هری ډېری سره دی بسم الله الله اکبر وواپی خوپدغه وخت کښی به تلبيه نه وایی، چې څلی ئې وویشت نه دی ورته درپړی بلکه ورنه تیردی شی، دامام ابوحنیفه (رح) په مذهب ددغه شیطانی څلی د ویشتلو وخت دلمرختوڅخه ترلمرلویدوپوری دی، امام ابو یوسف (رح) وایی چې آخر وخت ئې دلمرترزوال پوری دی، په کومو ډېرو چې شیطانی څلی وویشتل شی دوهم ځل په هغه ډېرو ویشتل مکروه دی، له شیطانی څلی له ویشتلو وروسته که دشکری دم پرکیدي نوقربانی دی وکړی، که دچا اقتصادپیاوړی وی که څه هم دشکری دم نه پرکیدي خودشکری په نیت دحيوان حلالول ډیر ثوابونه لری ځکه چې دحاجی دحيوان دحلالولوپه بدل کښی حضرت اسمعیل (ع) له حلالیدونه خلاص شویدی، بیادی سر وخری یادی دسروښتان غوڅ کړی خودنارینه دپاره دسرخریل افضلیت لری، که ناروغ یاسپین ږری یاضعیف ویریدی چې د شیطان د ویشتلوپه حالت کښی د خلگو تر پښو لاندی مړنشم د وکیل ټاکل ورته روادی، له ذکرشووعملونودپوره کیدونه وروسته حاجی

حلال شویعی هرشی ورته حلال دی خپلی جامی اغوستل خوشبویی لگول، صابون استعمالول، د بدن د وینستانو خریل او داسی نور هرڅه ورته روادی، مگردنراوښځی یوځایوالی اومچول روانه دی، بیادی حاجی په همدغه ورځ یاپه سباورځ یاپه بل سباورځ یعنی دمیاشتی په ۱۱ یا ۱۲ یا ۱۳ مکی ته ولاړشی اوپرکعبه شریف دی اوه شوطه د زیارت طواف وکړی چه دغه طواف فرض دی او د رکن د طواف په نوم هم یادپړی همدارنگه د اضافی طواف په نوم هم یادپړی یعنی له عرفات نه وروسته طواف، دیوم النحر د طواف په نوم هم یادپړی چه اصلی ورځ ئې د حیوان دذبح ورځ ده . امام ابوحنیفه (رح) وایی دحج فرضونه دری دی، د زیارت طواف، د احرام اغوستل اوپر عرفات دریدل، که هر یوله دغو درو فرضونه وځنډپړی نوپر حاجی دم لازمپړی، یاران (رح) وایی چه حاجی گنهیگاردی خو دم ورباندی لازم نه دی، که حاجی دطواف قدوم نه وروسته د صفا او مروه دغونډیو ترمابین سعيه کړیوه نو د زیارت په طواف کښی دی اوپړی نه ښوروی اوسعیه دی هم نکوی ځکه چه د اوپړو ښورول په هغه طواف کښی لازم دی چه سعيه پاته وی، که حاجی دصفا اومروه ترمابین سعيه کړی نه وی نوپه دغه طواف کښی به اوپړی ښوروی اوسعیه به هم کوی اوس نو د ن او ښځی یوځایوالی روادی، د زیارت له طواف وروسته دی بیرته منی ته ولاړشی اوشپه دی تیره کړی په دوهمه ورځ د لمرترزوال وروسته دی دری شیطانی څلی هریو په اوه (۷) ډبرو وولی او د هری ډبری سره دی تکبیرو وایی خوشروع دی دهغه څلی نه وکړی چه ومسجدالحرام ته نژدی دی اودجمرة صغری په نوم یادپړی، د شیطانی څلی له ویشتلو وروسته دی هلته ودړپړی او یوه اوږده دعادی وکړی، بیادی دوهم شیطانی څلی چه دجمرة وسطی په نوم یادپړی وولی له ویشتلو وروسته دی هلته ودړپړی اویوه اوږده دعا دی وکړی، بیادی دریم شیطانی څلی چه دجمرة عقبه په نوم یادپړی اوپړون ئې هم ویشتلې وو وولی خو وروسته له ویشتلوبه دغه څلی ته نه درپړی او نه به دعاکوی، خپلی خیمی یا اطاق ته دی ولاړشی شپه دی تیره کړی کله چه سباشو دلمرتر زوال وروسته دی دپړون پشان دری واری شیطانی څلی وولی د هر څلی وروسته دی دعاوکړی خودجمرة عقبه له ویشتلو وروسته دی دعانه کوی، که دحاجی تلوار وو چه له منی څخه ووزی نوگناه نشته دمکی شریفی ښارته دی ولاړشی الله (ج) د البقره دسورت په (۲۰۳) آیت کښی فرمایي﴿فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا أَثْمَ عَلَيْهِ﴾ یعنی که دچاپیره وه له منی نه ومکی ته په دوو ورځو کښی د(۱۱) او (۱۲) نوگناه ورباندی نشته، امام ابوحنیفه (رح) وایی که دچانیت ووچه دشیطانی څلودبیاویشتلودپاره په منی کښی پاته شی نوپه څلورمه ورځ دی دلمرختو وروسته او دلمر د زوال ترمخه په مخکنی توگه شیطانی څلی وولی، که ئې پدغه ورځ له سپیدونه وروسته او دلمرختونه مخکی وولی هم روادی مگریاران (رح) وایی چه روانه دی، مکروه دی چه حاجی خپله بستره ومکی ته واستوی اوپه خپله په منی کښی دشیطانی څلو د ویشتلو دپاره پاته شی، کله چه حاجی له منی نه ومکی ته کوچ کوی په لاره کښی دی په محصب (دیوځای نوم دی) کښی تم شی ځکه چه په محصب کښی رسول (ص) تم شویدی بیادی مکی ته روان شی، کله چه کعبی شریفی ته ور سپړی اوه (۷) شوطه طواف دی وکړی دغه طواف واجب دی خو په طواف کښی به اوپړی نه ښوروی، دغه طواف دصدر(رجوع) په نوم یادپړی چه حاجی د وطن و طرف ته رجوع کوی، د مکی پر

اوسیدو نکودغه طواف واجب نه دی، له دغه طواف نه وروسته دحاجی حج پوره شومبارک دی شی حاجی دی دخپل کورپرلورروان شی.

که محرم دحج و مکی ته داخل نشواوعرفات ته ولاړی اوپر عرفات باندی پرهنه ترتیب ودریدی چه مخ کښی ئې بیان وشو نوله هغه څخه طواف قدوم ساقط شو، ځکه چه طواف قدوم د مکی دپاره لکه تیحه غوندی دی، محرم دحج چه مکی ته نه دی داخل شوی کوم شی ورباندی نشته، که څوک د عرفات په ورځ د لمرذوال په مابین کښی عرفات ته ورسیدی او د اختر د ورځی تر سپیدوپوری هلته ودریدی حج ئې صحیح شوکوم شی ورباندی نشته، له چانه چه د عرفات شپه تیره شوه نوحج ورنه تیرشو یعنی حج ئې ونه شو، که له محرم نه عرفات داسی تیرشوچه ویده وو یابیهوبی ورباندی راغلی وه یائی عرفات نه پیژندی دغه دریدل له وقوف څخه کفایت کوی یعنی لکه پرعرفات چه ودریدی حج ئې صحیح دی، ښځه دحج په ټولوا حکامو کښی دنرپشان ده خو سربه نه لوڅوی، مخ به لوڅوی، په لوړآوازه تلبیه نه وایی، په طواف کښی به اوړی نه غورځوی، دصفا اومروه په سعی کښی به چابک تگ نه کوی، داحرام خلاصولوپه وخت کښی دی سرنه خری بلکه دسروینستان دی غوڅ کړی

د دقران حج

حج درى قسمه دى ۱. دقران حج هغه دى چه حاجى له ميقات نه په نيت دحج او عمرى احرام وتړى يعنى داحرام ترلمانځه وروسته ووايي نيت مى دى دزړه داخلاصه چه اداكړم حج او عمره ياالله ته ئې راته آسانه كړى اوته ئې رانه قبول كړى، كله چه مكى شريفى ته ورسېږى د عمرى احكام دى اداكړى يعنى اوه (۷) شوطه طواف دى پر كعبه شريفه وكړى او په شروع سره دطواف دى دتلبىي ويل پرېږدى خو په اول درى شوطوكښى به په لوڅه اوراسته اوږه اولږ چابك تگ سره اوږه ښوړوى، په پاتى څلورو شوطوكښى دى اوږه نه ښوړوى په آرامه سره دى تگ كوى، له طواف نه وروسته دى دصفا او مروه اوه (۷) شوطه سعيه وكړى چه دغه احكام د عمرى دى له دغه سعيى نه وروسته به بل طواف قدوم او بله سعيه دحج دپاره وكړى او داخترتروړځى پورى به احرام بندوى، چه داخترپه ورځ جمره عقبه(دلوى شيطان ځلى) وولى نودقران دحج د شكړى دم دى اداكړى يعنى يوپسه يا اومه حصه دغواڼي ياداوبښ دى حلال كړى، كه دحاجى سره د شكړى دحيوان پيسى نه وى نودحج په ورځوكښى دى درى روژى ونيسى چه آخره ورځ ئى د عرفات ورځ وى، كه وخت ورنه تيرشوي يعنى د عرفات شپه تيره شوه او روژى ئې نه ونيولى د شكړى دم ورباندې لازم شوله هره چه ئې پيداكوى شكړيه به كوى، كه ئې بياهم د شكړئې پيسى پيدانكړى نوكله چه خپل كورته ورسېږى اوه (۷) روژى دى ونيسى، ددغو روژو نيول وروسته دحج له افعالوڅخه په مكه شريفه كښى هم روادى، كه قارن مكى شريفى ته داخل نه شو او سيده عرفات ته ولاړى پرعرفات ودريدى نوعمره ئې پريښودل قارن نه شميرل كيږى، دقران له كبله د شكړى دم ورباندې نشته ځكه چه قارن ندى مگرد عمرى د دم شكړيه ورباندې شته اوهم به د عمرى قضاء راوړى.

۲. دتمتع حج دوه قسمه دى يوهغه متمتع دى چه هديه (پسه يا اوبښ يا بل حيوان) له ځان سره مكى شريفى ته بوږى، بل هغه متمتع دى چه هديه ورسره نه وى، دتمتع حج هغه دى چه له ميقات نه يوازي د عمرى په نيت احرام وتړى كله چه مكى شريفى ته ورسېږى پر كعبه شريفه اوه (۷) شوطه طواف وكړى خو دطواف په شروع سره دى دتلبىي ويل پرېږدى دصفا اومروه اوه شوطه سعيه دى وكړى اوځان دى حلال كړى يعنى سردى وخرى احرام دى خلاص كړى اوخپلى جامى دى واغوندى، بيا به دلوى اختر د مياشتى په اومه نيټه له مسجدحرام نه دحج په نيت احرام وتړى اودحج ټول احكام دى اداكړى لكه مفردحاجيان چه ئې اداكوى پرمتمتع حاجى باندې د شكړى دم لازم دى كه حاجى د شكړى پيسى نه درلودى نودحج په ورځوكښى دى درى روژى ونيسى يا دى په خپل كور كښى اوه روژى ونيسى، كه دتمتع حاجى له ځان سره مكى شريفى ته هديه بيولى وه اوهديه اوبښ يا اوبښه وه نوپه غاړه دى بنى ياخپلې وروځپوړى يادى داشان يوه بله علامه په پورى كړى چه دغه حيوان دهدي په صفت وپيژندل شى، ځكه چه دهديى حيوان څوك له خوړلو اوچنبلوڅخه نه منع كوى، دغوايى هديه هم يوه نښانى غواړى خو پسه چه دحاجى سره وى نښانى نه غواړى، امام ابويوسف (رح) اوامام محمد (رح) وايي چه دهديى د اوبښ اشعاردى وكړى يعنى د اوبښ بوك دى له راسته طرف نه ورځيرى كړى اوپه وينودى دغه بوك ورننگ كړى مگر امام اعظم ابوحنيفه

(رح) وایی چه اشعاردی نه کوی، مصنف (رح) دیارانو (رح) قول دامام اعظم (رح) تر قول دمخه کړیدی ځکه چه فتوی پر قول دیارانو ده، په هدایه کښی ذکرشویدی اشعاردامام اعظم ابو حنیفه (رح) په قول مکروه دی اودیارانو (رح) په قول ښه کاردی پدغه مسئله کښی ابن القیم، ابن تیمه اخبلی او اتباع دمحمدبن عبدالوهاب النجدی اعتراض اومخالفت کړیدی، دوی وایی سره لدی چه نبی علیه السلام دغه کارکړیدی اوصحابه کرامو (رض) اشعارکړیدی اوپدغه باب په بخاری شریف اوصحیح مسلم اوپه صحاح سته ووکښی مکررډیراحادیث شته نوامام حنیفه (رح) څرنگه اشعارمنع کوی یائی مکروه بولی، دمخالیفینو ځواب دا دی چه فیه اوپه جعفرطحاوی (رح) چه دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په مذهب کښی اعلم الناس گڼل کیږی اوامام ابومنصور الماتریدی (رح) واییچه امام اعظم (رح) اصل اشعارمکروه نه گڼی ټوله حدیثونه په اشعاروکښی صحیح اوحدته رسیدلی دی، څرنگه چه دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په وخت کښی خلگو اشعارداسی کول چه چاره به ئې داوښ په بوك کښی ښخه کړه بیابه ئې کش کړه هغه ټپ به چنچیان وکړه اووروست به شوحیوان به له خوړو ولویدی اوهلاکت ته به نژدی شو، امام حنیفه (رح) دغه ښه اشعارمکروه گڼی اومنع ئې ځکه وکړه چه ددغسی اشعارومخه ونیول شی، که څوک د اشعارصحیح طریقو وپیژنی او زده ئې وی یعنی د اوښ دبوک پوست لږ څه په چاره خیری کړی اوچاره غوښی ته ونه رسوی نوامام حنیفه (رح) په مذهب مکروه نه بلکه رواده اوښه کارئې گڼی، امام کرمانی (رح) وایی چه دغسی حکم د اشعارد امام حنیفه (رح) په مذهب کښی صحیح دی، امام قوام الدین (رح) پدغه قول سره تصریح کړیده او امام کمال الدین ابن الهمام (رح) چه دفتح القدیرمصنف دی همدغسی وایی، بدرالدین العینی (رح) دبخاری شریف په شرح کښی هم پدغه توگه تصریح کړیده همدارنگه په ردمختارکښی هم بیان ورته شته.

کله چه هدیه والامتتع مکی شریفی ته داخل شی اوه شوطه طواف دی وکړی اودصفا او مروه سعیه دی وکړی خوداتم (۸) تر ورځی دحج داحرام تړلوپوری به ځان نه حلالوی، پردغه متمتع باندی د شکرپی دم شته، که ئې دحج احرام د اتم د ورځی نه مخکی وتړی روادی، داخترپه ورځ دسرخیلو وروسته له دواړو احرامودحج اودعمری نه خلاص شو، هغه کسان چه کورئې پر میقات وی یاله میقات نه دمکی شریفی وخواته ئې کوروی د قران یاتمتع حج ورته روانه دی که ئې وکړی گنہگاردی اوهم دم ورباندی لازم دی، که هدیه والامتتع له عمری نه وروسته خپل کوریانبارته راوگرځیدی او هدیه ئې نه وه بیولی نوتمتع ئې باطله شوه، که چادحج له میاشتونه مخکی په نیت دعمری احرام وتړی اودعمری طواف ئې ترڅلورشوطه کم وکړ بیا دحج میاشتی داخلي شوی دعمری دطواف پاته شوطونه ئې دحج په میاشتوکښی پوره کړه اودحج احرام ئې وتړی نوتمتع شوځکه چه داكثرحکم دکل دی نودغه حاجی چه اکثرشوطونه ئې دحج په میاشتوکښی پوره کړه لکه ټوله عمره چه ئې دحج په میاشتوکښی پوره کړه، همدا رنگه که دغه حاجی دحج دمیاشتوترمخه دعمری دطواف څلور یاډیرشوطونه اداکړل بیادحج میاشتی داخلي شوی اوپه دغه کال ئې حج وکړنومتتع نه شمیرل کیږی ځکه چه دعمری دطواف ډیر شوطونه ئې دحج دمیاشتونه مخکی کړیدی، دحج میاشتی د کمکی اخترمیاشت، دمیانی میاشت اودلوی اختردمیاشتی لس ورځی دی، که حاجی دعمری د احرام تر مخه دحج په نیت احرام وتړی نوحج ئې ثابت شودحج احکام به اداکوی، که ښځی ته په

احرام کښی حیض ورغی نوغسل دی وکړی ټول احکام دحج دی پرځای کړی خو ترڅو چه له حیض نه خلاصیږی پرکعبه شریف دی طواف نه کوی ځکه چه احرام تړل اوتلبیه ویل له جنابت سره منافی نه دی، کوم غسل چه کوی هغه د احرام دپاره دی دپاکۍ دپاره نه دی، منی ته دی ولاړه شی عرفات ته دی ولاړه شی شیطانی څلی دی وولی مگرڅرنگه چه طواف په مسجدکښی دی نومسجدته دحایضی داخلیدل منع دی، دصفا او مروه سعیه دی هم نه کوی ځکه چه دسعیی نه مخکی طواف لازم دی، که ښځه پرعرفات له دریدو وروسته حایضه شوه یا دطواف زیارت له شروع نه ورسته حایضه شوه دکعبی شریفی څخه دی لیری شی اوطواف دی پرېږدی، په سبب دطواف دنه کولو هیڅ شی ورباندی نشته ځکه چه رسول لله (ص) وحایضی اونفاسی ښځی ته دصدر دطواف دپریښولو اجازه کړیده .

۳. افراد(مفرد) حج هغه دی چه حاجی له میقات نه یوازی د حج په نیت احرام وتړی کله چه مکی شریفی ته ورسیري پرکعبه شریف به اوه (۷) شوطه طواف په نیت دطواف قدوم وکړی که ئې دصفا او مروه سعیه په نیت دحج دسعی کول سعیه دی وکړی خو سربه نه خریی او د اخترتورځی به احرام بنده وی کله چه ئې د اخترپه لومړۍ ورځ جمره عقبه (دلوی شیطان څلی) په ډبرو وویشتی نوځان به حلال کړی اواحرام به خلاص کړی خپلی جامی به واغوندی، اما اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه دقران حج تر تمتع او دافرادتر حج افضل دی، امام شافعی (رح) وایی چه دافرادحج افضل دی، امام مالک (رح) هم وایی چه اول افضل دقران حج دی بیادتمتع حج دی او بیا د افرادحج دی، امام احمد (رح) وایی چه اول افضل دتمتع حج دی بیا د افرادحج دی اوبیا د قران حج دی.

جنايات

احرام بندحاجی که خوشبویی استعمال کړه كفاره ورباندی لازمه شوه، که ئې خوشبویی پرکامل اندام باندی ولگول یا اضافه تر کامل اندام ولگول نودم ورباندی لازم دی، پوره اندام لکه سر، ورون، پندې، ذکر، لاس اوداسی نور، که ئې خوشبویی پرلږ حصه باندی داندان ولگول صدقه (خیرات) ور باندی لازم دی، که احرام بنده حاجی گندلی جامه واغوندی لکه قمیص، پرتوگ اوداسی نور، یائې ټوله ورځ سرپټ کړ دم ورباندی لازم دی، که ئې ستر یوی ورځی کم پټ کړ صدقه (خیرات) ورباندی لازم دی، که احرام بنده حاجی بيله عذره دسرڅلورمه برخه یا ډیره برخه وخریل دم ور باندی لازم دی، که احرام بند حاجی دسرڅلورمی برخی نه لږ برخه وخریل پر هغه باندی صدقه شته، امام ابوحنیفه (رح) وایی که احرام بندحاجی دغاړی دحجامت ځای (هغه ځای چه د وینی کنبلوښیننه پراښودل کیږی) وخروی دم پر لازم شو، امام ابویوسف (رح) اوامام محمد (رح) وایی چه دم نه لازمیږی بلکه صدقه (خیرات) پر لازم دی، امام حنیفه (رح) وایی که احرام بند حاجی د دواړو لاسو او د واپو پښو نوکان غوڅ کړه یائې دیوه لاس پنځه نوکان غوڅ کړه یائې دیوه لاس یا د یوی پښی پنځه نوکان غوڅ کړه دم ورباندی لازم دی، که ئې تر پنځونوکانو کم غوڅ کړه نوصدقه ور باندی لازم ده یعنی دهرنوک په بدل کښی به نیمه کاسه غنم یا دهغه بیه ورکوی، همدارنگه امام حنیفه (رح) اوامام ابویوسف (رح) وایی که ئې د دوو لاسو او د دوو پښوڅخه پنځه نوکان غوڅ کړه صدقه ورباندی لازم ده، امام محمد (رح) وایی دم ورباندی لازم دی، که احرام بندحاجی دکوم عذریه سبب خوشبویی ولگول یائې سر وخروی یائې گندلی جامه واغوستل یو پسه دی حلال کړی یادی دری کاسی غنم یادغنموبیع شپږ مسکینانو ته ورکړی یادی دری روژی ونیسی، که احرام بندحاجی ښځه مچ کړه یائې په شهوت سره لاس په ووهه که انزال شی یا انزال نشی دم ورباندی لازم دی، که احرام بندحاجی پرعرفات له دریدونه مخ کښی په یوه لار کښی د دوو لارو وطی وکړی حج ئې فاسدشو اودم ورباندی لازم دی، دغه حاجی به ټول احکام دحج پوره کوی اوهم به په راتلونکی کال دحج قضاء راوړی، که دغه حاجی له خپلی ښځی سره قضائي حج اداکوي لازم ندی چه ورنه جداسی احتیاط به کوی چه بیاداسی ونکړی، که همدغه حاجی له عرفات نه وروسته له خپلی ښځی سره یوځایوالی وکړی نوحج ئې فاسدنه دی بلکه د اوبښی حلالول ورباندی سته یعنی یوه اوبښه به حلالوی . که حاجی وروسته له سرخړیلو او دطواف زیارت نه مخکی له خپلی ښځی سره یوځایوالی وکړی پسه ورباندی لازم دی، که حاجی په عمره کښی دڅلور شوطه طواف نه مخکی له ښځی سره یوځایوالی وکړ عمره ئې فاسده شوه دغه عمره دی هم پوره کړی بیادی قضاء هم راوړی اودجنابت پسه به هم حلالوی . که حاجی وروسته له څلور شوطه طواف نه دښځی سره یوځایوالی وکړ عمره ئې صحیح ده خودپسه دم ورباندی شته، که حاجی په هیږه سره د ښځی سره یوځایوالی وکړ یعنی حج ئې هیروو عذرنه گڼل کیږی ځکه چه دغه هیږه اوقصد په احکامو کښی توپیر نلری، مگرامام شافعی (رح) وایی چه په هیږه سره جماع فاسدونکی نده، که حاجی بی اودسه طواف قدوم وکړ نوصدقه ورباندی شته (دحج په بحث کښی چه صدقه ذکر شو یوی مطلب ئې نیمه کاسه غنم یا یوه کاسه اوربښی یاد هغه بیع ده)، که حاجی طواف قدوم په جنابت سره

وګړ دپسه دم ورباندی لازم دی، که حاجی طواف زیارت په بی اودسی سره وګړ دپسه دم ورباندی لازم دی، که ئې په جنابت سره وګړ اوبښه به حلالوی، خوبښه به وی چه غسل وګړی اوبیرته طواف له سره وګړی نویاد حیوان حلالول ورباندی نشته، که حاجی طواف صدرپه بی اودسی سره وګړ صدقه ور باندی شته اوکه ئې په جنابت وګړ د پسه دم ورباندی شته، که حاجی دطواف زیارت دری شوطه یاتر دری شوطه کم پریښودل دپسه دم ورباندی شته، که ئې داختر په ورځو کښی بیرته دغه طواف له سره وګړ نوهیڅ ورباندی نشته، که ئې داختر تر ورځو وروسته دغه طواف بیرته له سره راوګر ځوې صدقه ورباندی شته، که حاجی ددغه طواف څلور شوطه پریښودل نوا حرام بنده پاته دی ترڅوچه طواف زیارت پوره کوی که حاجی دری شوطه دطواف صدر پریښودل صدقه ورباندی لازم ده، که ئې ټول طواف صدر پریښود یائې څلور شوطه بیله عذره پریښودل نودپسه دم ورباندی لازم دی، که ئې بیرته له سره را وګرځوی نوهیڅ ورباندی نشته اوباید چه بیرته ئې راوګرځوی ځکه چه دغه طواف واجب دی، که حاجی دصفا او مروه تر مابین سعيه پریښودل دپسه دم ورباندی لازم دی مګر حج ئې پوره دی ځکه چه دامام حنیفه (رح) په مذهب سعيه واجب ده اودامام شافعی (رح) په مذهب فرض ده . که څوک په عرفات کښی دامام ترمخه راکښته شودپسه دم ورباندی لازم دی، که په مزدلفه کښی ددعا دپاره پاته نشو دم ورباندی لازم دی، که حاجی د شیطانی څلو دویشتلو په ورځو کښی ټوله ورځی دغه ځلې ونه ویشتل دم ورباندی لازم دی، که ئی دشیطانی څلود ویشتلو په ورځو کښی یوه ورځ دغه ځلی ونه ویشتل هم دم ورباندی لازم دی، که له درو شیطانی څلونه ئې یوشیطانی ځلی ونه ویشتی صدقه پر لازم ده همدارنگه که حاجی داختر په ورځ جمره عقبه (دلوی شیطان ځلی) په ډبروونه ویشتی دم ورباندی لازم دی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی که چادسرخریل وځنډول اوداختر ورځی ورنه تیری شوی دپسه دم ورباندی لازم دی، یاران (رح) وایی چه هیڅ ورباندی نشته، همدارنگه امام حنیفه (رح) وایی که ئې طواف زیارت وځنډوی یعنی که ئې داختر په ورځو کښی طواف زیارت ونګړ دپسه دم ورباندی لازم دی، که احرام بند حاجی ښکار وګړ او حیوان ئې مړ کړ یائې بل چاته دښکار ښوونه وګړه او هغه ښکار وګړ حیوان ئې مړ کړ، که ښکار یا ښوونه دښکار په هیره سره وه یا په قصد سره وه یا په سهوه سره وه که اول ښکار کونکی وی یا وروستی ښکار کونکی وی په نیز دامام ابوحنیفه (رح) او په نیز د امام ابویوسف (رح) جزا ورباندی شته، دښکار جزا قیمت دهغه ژوندی حیوان دی په هغه ځای کښی چه وژل شویدی، که د وژنی په ځای کښی قیمت نه معلو میدی یعنی هلته خلګ نه وه چه بیع ئې معلومه کړی نو وهغه ځای ته نژدی په بل ځای کښی دی دوه دعدل کسان بیع معلومه کړی بیا حاجی اختیار لری که پدغه پیسوهدی پلورل کیدل نوهغه دی وپلوری حلال دی کړی او مسکینانوته دی ورکړی (هدیه یو کلن سیرلی یاترشپرمیا شتو بالاپسه دی) خودهدیی حلالول به حمتی په حرم کښی وی دحرم نه دباندی دهدیی حلالول روانه دی، یادی په دغه پیسو غنم یا اوربشی وپلوری او هر مسکین ته دی نیمه کاسه دغنمویا یوه کاسه داووربشور وکړی، خیرات دغنمو او اوربشوله حرم نه دباندی هم روا دی، یادی په بدل دهری نیمی کاسی دغنمو یا دهری کاسی د اوربشور وژی ونیسی، که غنم ترنیمی کاسی کم پاته شوه یا اوربشی تریوی کاسی لږ پاته شوی هغه دی هم خیرات کړی یادی په بدل کښی یوه روژه ونیسی ځکه چه په شریعت کښی ترورځی کمه روژه نشته اود روژو نیول بیله مکی

شریفی بل خای هم روادى، مگرامام محمد (رح) اوامام شافعى (رح) وایی چه دښکار شوى حیوان مثل واجب دى
یعنى که هوسى ښکارشویوی په بدل کښی ئې پسه دى، دکور په بدل کښی پسه دى، د سوى په بدل کښی شپږ
میاشتنی سیرلی دى، د دښتی مورک په بدل کښی څلورمیاشتنی سیرلی دى اودشتر مرغ په بدل کښی اوبښه ده.

که ښکارشوی حیوان یامرغه یاخزنده ژوندی وو مگر تپى شوى وو یائی وینستان یابنکی ورنه بیل کړیوی یائی یواندام
ورنه غوڅ کړی وو نوښکارکونکى. به دهغه تاوان ورکوى یعنى یوځل دى د هغه د روغ صحت بیه معلومه کړی بیادى
له عیب سره بیه معلومه کړی د دواړو بیه توپیر دى خیرات کړی که ښکار له تپ یا له عیب څه مړشونودروغ ښکاریه
به خیرات کوى، که ښکارشوی حیوان یاالوتو نکى یاخزنده دښکیدلو ښکوسره یاپریکړل شوى اندام سره ځان په الوتنه
یا په منډه له چانه ساتلى نشواى پوره بیه به ئې خیراتوى ځکه چه دغه عمل دښکارهلاکت دى، که دښکار تپ
جوړشو او تاثیر ئې پاته نه شونوبیا هیڅ ورباندی نشته، همدارنگه که دښکار بنکی یاوینستان بیرته شنه شوه بیا هیڅ
ورباندی نشته، که احرام بندحاجی دمرغه هگى ماته کړه یائی پخه کړه دهگى بیه به خیراتوى ځکه چه له پخی
هگى نه بچی نه زیږی همدارنگه که دهگى د ماتولوسره مړ بچی پیدا شونود هغه بچی بیه به خیراتوى ځکه چه
احتمال شته چه هغه بچی به ژوندی وو دهگى په ماتولوسره به مړشویوی، په وژلو د مار، لږم، مورک مردارخورکارگه،
تپوس، لیوه، لیونی سپی او داړونکى سپی جزا نشته (بابښه دتپوس پشان، لنډى دمارپشان، غنډک دلږم پشان اومرږه
دمورک پشان ده)، همدارنگه په وژلودغوماشى، کیکى منگر، میږی جزا نشته ځکه چه دغه شیان مضر دى او ددوى
وژنه ښکارندى، که څه هم دمیرى وژل روادى خوچه مضر نه وی وژل ئې ښه نه دى، که دچاپه کورکښی حبشان
میران وه اودکورخلگ ورنه په عذاب وه دهغوى مرگ په کیمیاوى موادو روادى، که څوک دکیمیاوى موادو له
استعمال نه ویریرى نودقرآن کریم دالنمل د سورت اتلسم (۱۸) آیت ۱۱ یاایهاالنملادخلوامسکنکم لایحطمنکم سلیمن
وجنوده ۱۲ دى دکاغذپرمخ ولیکى اوپه اوبودى پریمنځى درى ورځى دى دغه اوبه دمیرانوغارته ورواچوى، که احرام
بنده حاجى له خپل احرام یابدن څه شپږه مړه کړه لیږڅه خیرات دى وکړى لکه یوه لپه غنم یااوربشى یاداسى نور،
په جوهره اوکوکب درى کښی لیکلى دى که دغه شپږه پرځمکه پرته وه اوحاجى مړه کړه جزا ورباندی نشته، که
احرام بنده حاجى ملخ مړکړدخپلى خوښى یو څه شى دى خیرات کړى دحدیث شریف لفظ دى چه یوه دانه
خرماترملخ ښه ده، امام ابوحنیفه (رح) وایی چه ملخ د صیدالبحرله قسمه دى نوباید وژنه ئې جزاونلری لکه ماهی
اوداسى نور، که احرام بندحاجى هغه حیوان یاالوتونکى مړکړچه غوښى ئې نه خوړل کیږی لکه زمري پړانگ، لیوه،
تپوس، باز، څرخک اوداسى نور، جزائې قیمت دهغه حیوان یامرغه ده خودهغوى قیمت دى دپسه ترقیمت نه
بالاکوى، که یوه له دغو درنده گانو پرحاجى باندی حمله وکړه اوحاجى هغه مړکړه یو څه جزا ورباندی نشته ځکه چه
حاجى دتعرض نه منع دى ولی دفع دتعرض ورته رواده، که پرحاجى باندی اوبښ حمله وکړه اوحاجى هغه اوبښ
مړکړنوداوبښ خاوندته به تاوان ورکوى، که احرام بندحاجى دښکاردغوښو خوړلوته مجبوره شو اوبښکارئې مړکړنو پرده
باندی جزا شته، باک نشته چه احرام بنده حاجى پسه، اوبښ، غویي چرگه کسکری (غټه هیلې چه الوتى نشى) حلال
کړى، که ئې کورنى هوسى یاکورنى کوتره چه پرېښوئې بنکی وی مړه کړه پرحاجى جزا شته ځکه که په اصلیت

کښی دغه حیوان یا مرغه وحشی دی خو وژل ئې ښکاری دی که څه هم په کورکښی ژوند کوی. که احرام بنده حاجی ښکار حلال کړ دغه ذبح حرامه ده یعنی دغوبښو خوپل ئې هرچاته حرام دی، که کوم حلال سړی ښکار حلال کړ خو حاجی دښکار ښونه نوه ورته کړی اونه ئې دښکار امر ورته کړی وو نوحاجی ته ددغه ښکار دغوبښو خوپل روادی، که حلال حاجی په حرم کښی ښکار وکړ اوهغه ئې حلال کړ بدله ورباندی لازمه ده، که چادحرم په ځمکه کښی خدایی شنه شوی وابښه یاونه وربیل دهغه دقیمت خیرات ورباندی لازم دی، که دغه وابښه یاونه وچ شویوه په ریبلوکښی ئې جزانشته که دغه وابښه یاونه چاکرلی وه اودهغه ملکیت وه دخپل ملکیت په ریبلوکښی هیڅ جزانشته. قارن حاجی (چه له میقات نه ئې دحج اودعمری په نیت احرام تړلی وی) دهرذکرشوی جنایت په بدل کښی ورباندی دوه دمه دی یعنی یو دم دحج اویو دم دعمری دپاره دی، مگرکه له میقات نه بيله احرام تړلو تیرشی اووروسته احرام په نیت دحج اودعمری وتړی په دغه صورت کښی یو دم ور باند شته ځکه چه له میقات نه بيله احرام تړلو تیریدل جنایت دی، خوپه هغه وخت کښی حاجی قارن نه وو کله چه احرام په نیت دقران وتړی نو قارن شی، پرمفرد حاجی باندی (چه له میقات نه ئی احرام په نیت دحج تړلی وی) ورباندی یو دم دی، که دوه احرام بنده حاجیان دحرم دښکار په وژلوکښی شریکان شوه پرهریوه باندی پوره جزا شته، که دوه حلال حاجیان (چه احرام بنده نه وی) دحرم په ښکار کښی سره شریکان شوه پردواړو یوه جزاده ځکه چه پرحلال حاجی د فعل جزانشته خودمحل (ځای) جزا ور باندی شته چه هغه ښکاری دی، څرنکه چه ښکاریودی نوجزائې هم یوه ده، که احرام بنده حاجی ښکار خرڅ کړیائې رانیوی بیه ئې باطله ده اوپر خرڅونکی اورانیونکی پوره جزالازمه ده، په جوهره کښی ذکرشودیدی که ئې ښکارهغه وخت وکړچه احرام بنده وو اوهغه وخت ئې خرڅ کړچه له احرام نه خلاص شوی وو بیه ئې رواده جزا ورباندی نشته .

احصار

احصار په لغت كېنې ومنع ته وايي او په فقه شريفة كېنې په حج يا عمره كېنې دا حرام بند حاجي منع ده پر عرفات باندې له دريدونه اوله طواف زيارت نه، لكه ناروغۍ يا دېنمن، په عيني او شرح الكنز كېنې ليكلي دي كه حاجي پرهريوه له دغو دوو قادر وو او پر بل قادر نه ووهغه حاجي محصر ندي.

احرام بنده حاجي كه په سبب د دېنمن يا په سبب د ناروغۍ د حج دا حكامو د ادا كولونه منع شونو د ځان حلالول ورته روادې يعنې له احرام نه خلاصون ورته روادې، حاجي ته دي وويل شي چه و حرم ته پسه د حلالولود پاره واستوي، هغه څوك چه د دغه حاجي پسه حرم ته بيايي ورځ دي معلومه كړي چه په كومه ورځ ئې حلالوي كله چه پسه په حرم كېنې حلال شي بيا به حاجي ځان له احرام نه خلاصوي، همدا رنگه روا ده چه د پسه بيه چاته وركړي او هغه په حرم كېنې پسه وپلوري او حلال ئې كړي خود پسه د حلالولونه مخ كېنې حاجي ته د ځان حلالول روانه دي، تعين د ورځي د امام حنيفه (رح) مذهب دي ځكه چه امام اعظم ابو حنيفه (رح) د دم الاحصار د پاره دا خبر ورځ لازم نه گڼي، امام ابو يوسف (رح) او امام محمد (رح) وايي چه حتمي به ئې دا خبر په ورځ حلالوي، د يارانوپه مذهب دورځي وتعين ته ضرورت نشته، امام شافعي (رح) وايي بيله دېنمن نه بل عذر د حج دا حكامو احصار (منع كونكي) نه شميرل كيږي . كه محصر قارن وو يعنې د حج او د عمرې د دواړو احرام ئې تړلي وو حرم ته به دوه پسونه استوي چه د دواړو احرامو څخه خلاص شي، كه ئې د حج د احرام د خلاصون د پاره يو پسه واستاوه او وويل ئې چه د عمرې احرام دي پاته وي په دغه يوه پسه له احرام نه نشي خلاصيداي، ځكه په كوكب دري او الجوهره كېنې ليكل شويدي چه د قارن خلاصون له احرام نه شرعي د دواړو احرامو نو په يوه وخت كېنې دي، د شريعت حكم ته تغير نشي وركولاي، دا حصار د پسه حلالول بيله حرم نه بل ځاي روانه دي، امام اعظم ابو حنيفه (رح) وايي چه دا حصار د دم د پسه حلالول دا خبر د ورځي ترمخه او وروسته روادې، ياران (رح) وايي د حج و محصر ته بيله دا خبر د ورځي نه د پسه حلالول روانه دي، د ټولو په اتفاقي حكم سره د عمرې و محصر ته د پسه حلالول په هروخت كېنې روادې، له عبدالله بن عباس (رض) او عبدالله بن عمر (رض) نه روايت دي د حج محصر چه ځان ئې حلال كړي يوحج او يوه عمره پر لازم ده ځكه چه په احرام تړلوسره ئې په حج شروع كړي ده نوحج ئې قضائي دي، څرنگه چه په معني كېنې دفائت الحج دي نوافت الحج به ځان د عمرې په افعالوله عمرې خلاصوي لكه چه په وروستي باب كېنې به راشي .

د عمرې پر محصر باندې يوازي د عمرې قضاء شته او پر قارن محصر باندې يوحج او دوي عمرې شته، كه محصر حاجي پسه و حرم ته استولي وو او تعين دوخت ئې كړي وو چه په فلاني ورځ به پسه حلالوي خو حاجي له احصار نه خلاص شو كه قادر وو چه د پسه د حلاليدو مخه ونيسي او د حج احكام ادا كړي نوله احرام نه د ځان خلاصون ورته روانه دي، بلكه لازم ده چه د حج احكام پوره كړي كه معلومه شوه چه پسه ئې په حرم كېنې حلال شويدي نو ځان دي له احرام نه خلاص كړي، كه دغه حاجي د حج پر ادا كولو قادر شو او د پسه د حلاليدو معلومات ورته نه وو نو دا ستحسان له لاري د احرام نه خلاصون ورته روادې، ځكه چه د پسه حلالول دا حرام خلاصونكي دي، مگر قياس وايي چه له احرام نه

خلاصون ورته روانه دی ولی چه دغه حاجی پراصلیت د(حج) قادرشو نو حج دی پوره کړی، که حاجی دمکی په ښارکښی محصرشو(بند پاته شو) یعنی له عرفات اوله طواف زیارت نه پاته شو نوهغه محصر دی د محصر احکام دی پرځای کړی، که ئې یوله دغو دوو ادا کولای شوای (یا پرعرفات دریدل یا طواف زیارت) نومحصرندی ځکه که پرعرفات قادر وی حج ئې پوره شو، پدغه قول سره دعلیه السلام ﴿الحج عرفة﴾، طواف زیارت که څه هم دحج رکن دی خو هروخت چه ئې ادا کړی صحیح دی، که پر طواف زیارت قادر وی پرعرفات قادر نه وی نوحج ئې فوت شو، دکوکب دری او هدایه په روایت د فائت الحج حکم دادی چه په طواف سره له احرام نه خلاصیږی، هدیه (پسه) چه بدله دطواف ده ضرورت ورته نشته.

د حج فوت والی او هدیه

د حج فوت والی

که چا د حج په نیت سره احرام وټړی او د لوی اختر د سهار د سپیدو پوری د عرفات پرمیدان ونه دریدی حج ئې فوت (قضاء) شو، پر عرفات نه دریدل په سبب د شرعی عذر لکه ناروغی یا د دښمن ویره یا داسی نور احصار یعنی بندوالی بلل کیږی، که له حاجی نه د عرفات لار ورکه شوه یا ویده وو د عرفات وخت ورنه تیر شو یا و عرفات ته نه راوړسیدی او داسی نور، فوت یعنی قضاء بلل کیږی پدغه بیان سره دا حصار او فوت توپیر وشو، پر حاجی باندی لازمه ده چه په عمره سره ځان له احرام نه خلاص کړی یعنی پر کعبه شریف دی اوه شوطه طواف وکړی او د صفا او مروه تر مابین دی اوه شوطه سعيه وکړی ځان دی له احرام نه خلاص کړی او راتلونکی کال دی د حج قضاء راوړی، کوم دم وړ باندی نشته ځکه چه جنایت ئې ندی کړی، عمره نه فوت کیږی په اجماع دامت مرحومه په ټول کال کښی رواده، مگر په کال کښی پنځه ورځی دی چه د عمری افعال پکښی مکروه دی لکه د عرفات ورځ، د لوی اختر ورځ او د تشریق دری ورځی، عمره کول سنت دی او عبارت دی له احرام تړلو او پر کعبه شریف طواف کول او د صفا او مروه په مابین کښی سعيه کول، عمره په حنیفی مذهب کښی سنت مؤکده څوک وایی واجب ده، څوک وایی فرض کفایي ده، حضرت امام شافعی (رح) ئې فرض عین گڼی.

هدیه

هغه حیوان چه مکی شریفی ته د تقرب (ثواب) دپاره واستول شی هدیه بلل کیږی، د هدیي کمه برخه پسه یا وزگړی دی، هدیه له درو قسمو حیواناتو څخه رواده، اوبښ یا اوبښه، غویی یا غوا، پسه یا میږه یا وزگړی، په دغو حیواناتو کښی د هدیي دپاره ثنی (دوه غاښی) یا تر ثنی بالا روادی، د کوکب دری په روایت د اوبښانو ثنی هغه اوبښ دی چه د ژوند پنځه کلونه ئې پوره شویوی، په غویو کښی ثنی هغه دی چه د ژوند دوه کلونه ئې پوره شویوی دپسو ثنی هغه دی چه د ژوند یو کال ئې پوره شویوی، مگر دپسه په ذات کښی د هدیي دپاره شپږ میاشتني وری هم روادی، هغه حیوان چه پوره غوړ ئې غوڅ وی یا ئې دغوړ ډیره برخه غوڅ وی یا ئې لکی غوڅه وی یا ئې لاس یا پښه غوڅ وی یا ئې یوه سترگه پڼده وی یا هغه گوډ حیوان چه د حلایدو ترځای پوری پخپله تلای نشی د هدیي دپاره روانه دی، همدارنگه د هدیي دپاره ډیر ډنگر حیوان هم روانه دی، که حاجی په جنابت سره طواف زیارت کړی وی یا ئې له عرفات نه وروسته دښځی سره یوځایوالی کړیوی ددغه دواړو جنایتو دپاره دپسه هدیه روانده ځکه په دغه جنایتو کښی د اوبښ یا دغویی هدیه ده، نور نودهر جنایت دپاره دپسه هدیه رواده، د اوبښ یا دغویی هدیه یا قربانی په شراکت د اوه (۷) کسانو رواده خو اوه واره به نیت د ثواب کوی، که له اوه (۷) شریکانونه دیوه شریک مطلب خپله برخه غوښی وی نو دپاته شپږ کسانو دپاره دغه شریکه هدیه د ثواب دپاره روانه ده، د کوکب دری د (۷۸) صفحی په ښوونه دنقلی هدیی او د تمتع او قران د هدیي د غوښو خورل وځاوندته روادی او د نورو هدیو لکه د جنایت هدیه یا دا حصار هدیه یا د نذر هدیه

دغوشو خوړل وځاوندته روانه دی، د هدیی حلالول په هروخت کښی روادی مگردنفلی هدیی او دتمتع او قران دهدیوحلالول یوازی او یوازی دلوی اختر په ورځ روا دی، د دم دهدیی حلالول بیله مکی نه بل ځای روانه دی، وروسته له حلالیدونه دی غوښی دمکی شریفی دښار او نورومسکینانوته ورکړی خو عرفات ته دهدیی بیول واجب نه دی.

داوښ په حلالولو کښی ښه طریقه نحر دی (نحر دڅگر او اوږی تر هډوکولوږ داوښ دحلالیدو ځای دی) مستحب طریقه داسی ده چه داوښ کښی لاس دی وتری په ولاړی دی تر حلق کښته چه لږه ورته وایی حلال کړی، په غوایی اوپسه کښی ذبح ښه ده (ذبح دحلق پر برابر حلالیدو ته وایی) یعنی اول به غویی پاپسه پر ځمکه څملوی بیابه ئې دحلق پر برابر حلالوی، که دچا حلالول (ذبح) زده وی ډیر به ښه وی چه خپله هدیه په خپله ذبح کړی ځکه چه ذبح عبادت دی نوعبادت په خپله کول ډیر ښه دی، که هدیی والا ذبح نشوای کړای نوبل څوک دی وکیل کړی او د ذبح په وخت کښی دی هدیی والا ورته ودریږی، کله چه داوښ هدیه حلاله کړه شوه د اوښ ځل اومهاردی هم خیرات کړی، په مزدوری کښی دی و قصاب ته نه ورکوی، همدارنگه غوښی دی هم په مزدوری کښی نه ورکوی دهدیی اکثره احکام داضحیی د احکامو سره برابر دی که چاله مکی شریفی نه هدیه شپله دهغه وسواری ته مجبور شو پرسپوردی شی، که سواری ته اړتیا نه وه نه دی پرسپریږی، که د هدیی اوښه یا غوالنگه وه اوشیدی ئې درلودی نه دی لوشی بلکه پر غولانځه دی یخی اوبه ور وپاشی چه شیدی ئې وچی شی که چا مکی شریفی ته قربانی بیوله اوپه لار کښی مړه شوه نو د نفلی قربانی بدله نشته، که هدیه واجب وه نوبله هدیه (قربانی) پرواجب ده، همدارنگه که واجب هدیه معیوبه شوه نو واجب ده چه بل حیوان دی هدیه کړی دغه معیوب حیوان دی دخپلی خوښی سره خرڅ کړی یادی حلال کړی اوداسی نور، که دنفلی قربانی اوښه دمکی شریفی په لار کښی ومړگ ته نژدی شوه نوځاوندی دهغه حلاله کړی اودهغی په وینو دی هغه خپلی رنگ کړی چه په غاړه ئې ورځړولی وی بیادی په رنگ شوی خپلیود اوښی بغل ووهی، همدارنگه ځاوند او نور غنیاں خلگ دی ددغی اوښی غوښی نه خوری بلکه مسکینان دی و خوری، دنفلی قربانی بدله ورباندی نشته، که دغه اوښه واجب قربانی وه نوبله هدیه (قربانی) به کوی . په مړژواندی اوښی دی هغه وکړی چه خوښه ئې وی، دنفلی تمتع او قران دهدیی (قربانی) په غاړه به خپلی ورځړوی اوداحصار اوجنایت دهدیی په غاړه دی شی نه ورځړوی.

د لمانځه نه مخکې شرطونه

پرلمونځ کونکي باندې فرض دی چه خپل بدن اوجامی له بی او دسی اونجاست نه پاک کړی لکه مخ کښی چه ئې بیان وشو. داغه رنگه ورباندې فرض دی چه خپل عورت هم پټ کړی، د نارینه عورت تر نامه لاندې ترزنگنو پوری دی پخپله نو عورت نه دی اوزنگنونه عورت دی، ښځه ټوله عورت ده مگر دښځی مخ او ورغوی اوپښی عورت نه دی، دمینځی عورت هم دنارینه پشان دی نس اوشائې هم عورت دی نوربدن ئې عورت نه دی. که له چاسره نجاست موجود وو داسی شی ئې پیدانکړچه دغه نجاست په لیری کړی لکه اوبه یانورمائعات نوله دغه نجاست سره دی لمونځ وکړی بیادې ددغه لمونځ قضاء هم نه راوړی همدارنگه که چاجامه نه درلوده چه عورت په پټ کړی نولمونځ دی په ناسته وکړی خورکوع اوسجده دی په اشاره وکړی چه عورت غلیظه ئې حتی الامکان پټ وی، که وغواړی چه په ولاړه سره لمونځ وکړی روادی ولی که ئې عورت لوڅ وی قیامه خوئې پرځای شوه، مگرلمونځ ئې په اشاره سره افضل دی، ځکه چه پټول دعورت هم دلمانځه حق دی اوهم دخلگوحق دی اوقیامه یوازی دلمانځه حق دی.

دلمانځه په شروع کښی دی اول دلمانځه نیت کوی دنیت او تکبیرتحریمه (اول الله اکبر) په مابین کښی دی په عمل سره جدا والی نه کوی لکه خورک کول، واسکت اغوستل، لیک لوستل او داسی نور.

نیت قصددزړه دی که دچا دزړه قصدووجه لمونځ کوی خوپه خوله ئې څه ونه ویل نیت ئې صحیح دی لیکن دخولی الفاظ دزړه د قصد اوارادې ترجمانی کوی غوره ده چه دواړه سره ملگری کړی داهم باید پیاد وساتوکه څوک په خوله نیت وواپی خودزړه قصدئې نه وی نونیت ئې صحیح نه دی، همدارنگه که دچاپه زړه کښی اراده صحیح وی خوپه خوله چه څه وایی په هغه کښی سهوه شی اوپه همدغه نیت لمونځ وکړی لمونځ ئې صحیح دی ځکه چه قصد دزړه معتبردی نه هغه څه چه په ژبه ویل کیږی، دغه بیان دامام مجددالف ثانی (رح) په مکتوبات امام ربانی کښی لیکل شویدی.

څرنگه چه لمونځ ټول په عربی ژبه ویل کیږی ښه به وی چه نیت ئې هم په عربی داسی وواپی ﴿نویت ان اصلی لله تعالی رکعتین فی هذا لوقت الفجر اقتدیت بهذ الامام متوجها الی جهة الکعبة الشریفة﴾ که چاته په عربی نیت کول مشکل وی په پښتودی نیت داسی وواپی (نیت می وکړچه لمونځ وکړم خاص خدای لره دوه رکعته فرض پدغه وخت دسهاراقتدامی وکړه پدغه امام پسی مخ می دی پرلوری د کعبی شریفی).

که لمونځ په جماعت نه ووځانگړی وودعربی نیت دی داسی و وایی ﴿نویت ان اصلی لله تعالی رکعتین الفرض فی هذا لوقت الفجر متوجها الی جهة الکعبة الشریفة﴾ په پښتودی داسی وواپی (نیت می وکړ چه لمونځ وکړم خاص خدای لره دوه رکعته فرض پدغه وخت دسهارمخ می دی پرلوری دکعبی شریفی)، لکه څنگه چه په نیت کښی وویل شوه چه مخ می دی پرلوری د کعبی شریفی هم دغسی به مخ پرقبله دریږی، که څوک ددښمن یاځناورانوڅخه

ویریدی نوکوم طرف چه ئې په نظر دامن وی و هغه طرف ته دی لمونځ وکړی، که لمونځ کونکی ته طرف دقبلې نه معلومیدی اوبل څوک هم نه ووچه پوښتنه دقبلې ورنه وکړی نووهری خواته چه ئې گمان غالب شو وهغه طرف ته دی لمونځ وکړی، کله چه دلمانځه نه فارغ شو بیائې طرف دقبلې وپیژندی نودوهم ځل به دهغه وخت لمونځ نه کوی هغه اول لمونځ ئې صحیح دی، ځکه چه زحمت په اندازه دقدرت دی دلمونځ کونکی قدرت همدا فکرکول وه، که لمونځ کونکی له لمانځه څه نه وو خلاص شوی اوطرف دقبلې ئې وپیژندی وهغه خواته دی مخامخ شی اوپاته لمونځ دی وکړی، بعضی وایی که لمونځ کونکی ته طرف دقبلې نه معلومیدی لمونځ دی وځنډوی ترڅوچه په یقین یاغالب گمان طرف دقبلې ورمعلومیږی، بعضی وایی چه وهر طرف ته مخامخ شی لمونځ دی وکړی.

د لمانځه صفتونه

اول د لمانځه په ننه کښی دغه شپږ عملونه فرض دی (۱) لومړی الله اکبر ویل چې د تکبیر اولی، تکبیر تحریمه او د تکبیر افتتاح په نومونو سره هم یادېږي (۲) قیامه (ولایه) (۳) په ولایه کښی قرائت ویل (۴) وروسته له ولایې نه رکوع کول (۵) سجده کول (۶) آخره ناسته کول، که یوله د غوښپړ و فرضونه په قصد یا په هیره سره پاتی شی لمونځ په فاسدېږي لمونځ کونکی به بیرته لمونځ راگرځوي.

دوهم د لمانځه په دننه کښی دغه یوولس عملونه واجب دی (۱) د الحمد لله سورت (سورة الفاتحه) تر آخره پوری ویل (۲) د فرضوپه لومړی دوو رکعتو، د سنت په ټولورکعتو، د وتر او نفلوپه ټولو رکعتو کښی د الحمد لله د سورت د قرائت وروسته متصل د قرآن کریم درې آیتونه یا اضافه لوستل (۳) په څلور رکعتیز یادری رکعتیز لمانځه کښی اوله ناسته (۴) د څلور رکعتیز لمانځه په اوله ناسته کښی التحيات تر تشهد پوری ویل (۵) د سهار، ماښام، ما خستن، جمعی او اخرونوپه لمونځو کښی دامام په لوړ آواز سره قرائت ویل (۶) د ماښام او ماښامونو کښی په خفیه (قاره) سره قرائت ویل (۷) د وترو په آخر رکعت کښی له الحمد لله اوسورت نه وروسته دعای قنوت ویل (۸) داخرونو په لمونځو کښی تکبیرونه ویل (۹) د السلام علیکم ورحمة الله په ویلو سره سلام گرځول (۱۰) د لمانځه ټول احکام په آرامی سره ادا کول (۱۱) د البحر الرائق شرح کنز الدقائق په حواله درکوع نه وروسته مستقیم دریدل او د دوو سجودوپه منځ کښی لږ تر لږه دیوه تسبیح ویلو په اندازه آرام کول چې دغه ته طمانیه وایی، که یوله دغو واجباتو نه په سهوه سره پاتی شی نو د سهوی سجده واجب شوه او که په قصد سره پرېښودل شی لمونځ نقصانی شویږته به لمونځ له سره کوی که ئې ونه کړی نو گنهما ر شو.

درېم د لمانځه په دننه کښی دغه اوه لس عملونه سنت دی (۱) د صف برابرول په بشپړه برابری سره چې نه داړخ له ملگری نه مخکی ولاړوی اونه شاته (۲) د لومړی تکبیر سره د دواړو لاسو پورته کول چې نارینه به د بټو گوټو سرونه د غوږو د نرمۍ سره برابروی او ښځه به د بټو گوټو سرونه د اوږو سره برابروی (۳) مقتدی به متصل په امام پسی نیت کوی اولومړی الله اکبر به وایی (۴) امام به تکبیرونه په لوړ آواز سره وایی چې ورپسی ولاړ قوم ئې واورې (۵) د تکبیر تحریمه په وخت کښی بیله سرکړولو مستقیم دریدل (۶) د نارینه دپاره په قیامه کښی ښی لاس پرچپ لاس باندی تر نامه لاندی نیول، د ښځی دپاره ښی لاس پرچپ لاس باندی پر څگر (سینه) باندی نیول (۷) په اول رکعت کښی له تکبیر تحریمه وروسته سبحانک اللهم تر آخره پوری ویل (۸) په اول رکعت کښی اعوذ بالله تر آخره پوری ویل (۹) بسم الله تر آخره پوری ویل (۱۰) په آخر کښی د الحمد لله آمین ویل (۱۱) په لوړ آواز سره به امام سمع الله لمن حمده وایی او مقتدی به ربنا وک الحمد په قراره سره وایی، مگر په ځانی لمانځه کښی سمع الله لمن حمده او ربنا وک الحمد دواړه په قراره سره ویل (۱۲) په رکوع اوسجده په دواړو کښی درې ځله یا پنځه ځله یا اوه ځله تسبیح ویل (۱۳) مستقیم دریدل پسله رکوع څه اونیغ کښی ناستل د دوو سجودو تر مابین (۱۴) په خلاصو گوټو سره د دواړو لاسو اوبښودل پر وړنوباندی په مابین کښی د دوو سجودو لکه د التحيات په حالت کښی سره د غوړولو دچپه پښی اوجگه درول

دراسته پښی دنارینه دپاره، پرادمو(کناتو) کښینستل د ښځی دپاره (۱۵) د فرضوپه آخردوورکعاتو کښی یوازی الحمدلله ترآخړه پوری ویل یعنی بل سورت دقرآنکریم به نه ورسره وایی (۱۶) ټوله تکبیرونه د لمانځه ویل بيله تکبیرتحریمه نه، ځکه چه تکبیرتحریمه فرض عین دی (۱۷) درودونه دالله صل اواللهم بارک ترآخړه پوری اودعاداللهم ربنا ترآخړه پوری ویل، که یوله دغوسنتو څخه پاته شی کوم څه نه لازمیږی بلکه سنت ئې پریښودل چه دسنتوپریښونکی گنهاردی.

امام اعظم ابوحنیفه (رح) له لمانځه نه وتل په فعل سره دلمونځ کونکی فرض گڼی مگریاران (رح) ئې فرض نه گڼی . مصنف (رح) ذکرکړیدی چه بيله شپږ فرضونودلمانځه نورټول عملونه په لمانځه کښی سنت دی یعنی واجب عملونه ئې هم پکښی شمیرلی دی چه په واقعیت کښی ثبوت د واجباتو اوسنتو ټول په سنت (حدیث) نبوی (ص) سره شویدی .

کله چه څوک اراده دلمانځه وکړی وروسته له نیت نه دی لاسونه پورته کړی دلاسوورغوی دی له اوږو سره برابرکړی اودلاسوبتی گوتی دی دغوږو د نرمیوسره برابری کړی تکبیرتحریمه (الله اکبر) دی و وایی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) اوامام محمد (رح) وایی که څوک په تکبیر تحریمه کښی د الله اکبر په عوض کښی الله جل، اعظم، الرحمن اکبر وواپی روادی یعنی لمونځ کونکی دی ذکر د خپل خدای دنوم وکړی بیادی لمونځ وکړی، مگرامام ابی یوسف (رح) وایی بيله الله اکبر یا الله کبیر یا الله الکبیر په بل نوم سره تکبیرتحریمه روانه دی، ځکه چه (الله) هم اسم ذات دی او هم اسم خاص دی بل څوک په دغه نوم سره نه شی بلل کیدلای او اکبر او کبیر دواړه صفتونه دالله (ج) دی، بیادی نارینه دراسته لاس خپره اودمابین دری گوتی دچپ لاس پرمړوندباندی کښیږ دی اودراسته لاس بټه گوته اوخمچه گوته دی دچپ لاس پرمړوند راوگرځوی اودواړه لاسونه دی ترنامه لاندی ونیسی، ښځه دی هم په عین ترتیب سره راسته لاس پرچپ لاس کښیږدی اودواړه لاسونه دی پرځگر (سینه) باندی ونیسی ﴿سبحانک الله وبحمده﴾ وتبارک اسمک وتعالجدهک ولااله غیرک ﴿دی وواپی بیادی ﴿اعوذ بالله من الشیطن الرجیم او بسم الله الرحمن الرحیم﴾ یوپه بل پسې په خفیه سره ووائی، بیادی سورت د الحمدالله اوورپسی دخپل خوښی دقرآنکریم یوسورت یا دسورت دری آیتونه یا د سورت یواوږد آیت چه د درو(۳) وړوآیتوپه اندازه وی وواپی ځکه چه ویل دالحمدلله اودسورت واجب دی، امام شافعی (رح) دالحمدلله ویل فرض گڼی اوامام مالک (رح) دواړه فرض گڼی، زموږ دلیل دقرآن کریم په (۲۹) جزدالمزمل دسورت شلم (۲۰) آیت مبارک دی ﴿فأقروا ما تیسر من القرآن﴾ یعنی تاسوله قرآن نه هغه څه وویاست چه تاسوته آسان وی ددغه آیت په حکم قرائت فرض دی اوالحمدلله اوضم د الحمدلله بل سورت په احادیثو سره ثابت دی نوځکه واجب دی، کله چه امام لفظ د ولاالضالین وواپی ورپسی دی آمین په خفیه سره وواپی همدارنگه مقتدی دی هم آمین په خفیه سره وواپی، دماپښین اومازدیگرلمونځونه چه په خفیه سره دی نومقتدی ته د آمین ویلودرک نه معلو میږی سکون دی وکړی اوامام یاخانگری لمونځ کونکی دی په ټولو لمونځو کښی له الحمدلله نه ورو سته آمین وایی، بیادی تکبیر وواپی رکوع دی وکړی اولاسونه دی په خلاصو

گوتوسره پر زنگونو تکیه کړی ملادی وغوړوی اوسردی تر ملانه لوړوی اونه دی کښته کوی، په رکوع کښی دی سبحان ربی العظیم چه کم شمیرئې دری ځلی دی وواپی، بیادی سر او ملاراپورته کړی فقط سمع الله لمن حمده دی وواپی مقتدی دی ربناک الحمد وواپی په ځانگړی لمانځه کښی به دواړه وایی، کله چه امام دسمع الله لمن حمده په ویلوسره اومقتدی دربنالك الحمد په ویلو سره سم سیده ودیږی نو تکبیردی وواپی اوسجده دی وکړی، که عذرونلری اول دی دواړه زنگنونه پرځمکه کښیږدی بیادی دواړه لاسونه چه گوئی ئې سره مښتی وی پرځمکه کښیږ دی، بیادی مخ دغوړوپه برابری د دواړو لاسودخپړوپه مابین کښی کښیږدی سجده دی پر پوزه اوپرتندی وکړی، امام ابوحنیفه (رح) وایی چه یوازی پرپوزه یا یوازی پرتندی سجده رواده مگریاران (رح) وایی که عذرنه وی یوازی پرپوزه سجده روانه ده، نارینه دی په سجده کښی گیده له ورونوپورته څنگلی له ځمکی پورته او متی له بغلو (تخرگو) څه لیری ونیسی، ښځه دی گیده دورنوسره څنگلی دځمکی سره اومتی له تخرگوسره ومښلوی دواړه نراو ښځه دی دپښوگوئی وقلی ته مخامخ کړی، په سجده کښی دی سبحان ربی الاعلی چه کم شمیرئې دری ځلی دی وواپی بیادی سرراپورته کړی او تکبیردی وواپی، د تشهد کولو په توگه دی کښینی کله چه ئې په دغه ناسته (جلسه) کښی دیوه تسبیح ویلو په اندازه آرام وکړ بیادی تکبیر وواپی اودوهمه سجده دی وکړی سبحان ربی الاعلی دی دری ځله وواپی او بل تکبیردی وواپی د پښو پرسینودی ددوهم رکعت وولاړی (قیامی) ته راپورته شی، د دوهمی سجدی نه و ولاړی ته د راپورته کیدوپه وخت کښی دی پرځمکه نه کښینی اونه دی لاس په ځمکه تکیه کوی، دوهم رکعت دی هم د اول رکعت پشان ادا کړی، تکبیر تحریمه سبحانک اللهم اوعوذ بالله دی په دوهم رکعت کښی نه وایی، کله چه د دوهم رکعت له دوهمی سجدی نه راپورته شی نارینه دی چپه پښه وغوړوی او پردغه پښه دی کښینی اوراسته پښه دی جگه ودروی دپښوگوئی دی وقلی ته برابری کړی (حضرت بی بی عائشی (رض) د رسول (ص) دلمانځه دغه روایت کړیدی)، ښځه دی دواړی پښی راسته لوری ته وباسی لاسونه دی په خلاصو گوتوسره پر ورنوکښیږدی نودی وواپی:

﴿التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين اشهدان لا اله الا الله واشهد ان محمد عبده ورسوله﴾ په اوله ناسته کښی دی له دغه الفاظونه زیادت نه کوی، که دومره زیادت وکړی چه اللهم صل على محمد دسهوی سجده پر لازمه شوه، په آخرو دوو (۲) رکعتوکښی دی (الحمد لله) وواپی بل سورت دی نه ورسره وایی، که په قدر دالحمد لله پته خوله ودیږی لمونځ ئې روادی خوویل دالحمد لله ډیر فضیلت لری همدارنگه که د فرضوپه آخرو رکعتوکښی له الحمد لله نه وروسته بل سورت وواپی نودسهوی سجده نشته لمونځ ئې صحیح دی . کله چه په آخر کښی دلمانځه جلسه (ناسته) وکړی داناسته هم د اولی ناستی په ترتیب ده یعنی التحيات دی ترعبده ورسوله پوری وواپی بیادی درود ﴿اللهم صل على محمد وعلى ال محمد كما صليت على ابراهيم وعلى ال ابراهيم انك حميد مجيد﴾ او بل درود ﴿اللهم بارك على محمد و على ال محمد كما باركت على ابراهيم وعلى ال ابراهيم انك حميد مجيد﴾ او ورپسی دی دغه دعا ﴿اللهم ربنا اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار﴾ وواپی یادی په مثال ددغه په قرآنی الفاظو بله دعا وواپی بیادی اول ښی خواته

بیا کین خواته په دغه کلماتو سره سلام وگرځوی ﴿السلام علیکم ورحمة الله﴾، په سلام گرځو لوسره دهغه طرف دبارخوسپینوالی باید وویښی، که دعاداللهم ربنا ونه وایی لمونځ ئې صحیح دی .

که څوک دقميص پرلن، دلنگوتی پرول، شمله، دپورنی پرپلو او داسی نورچه دلمونځ کونکی جامه وی سجده وکړی رواده، پسله رکوع څخه په ولاړه (قومه) کښی بيله کوږوالی مستقیم دریدل، د دوو سجده په مابین کښی ناسته کول اوپه رکوع اوسجده کښی آرام کول دامام اعظم ابوبحنیفه (رح) او امام محمد (رح) په مذهب سره فرض نه دی بلکه مؤکدسنت دی، امام ابی یوسف (رح) او امام محمد بن ادریس الشافعی (رح) ئې فرض گڼی.

امام دی دسهارپه لمانځه، دماښام دلمانځه په اول دوو رکعاتو او دماخستن دلمانځه په اول دوو رکعتوکښی قرائت په لوړآواز وایی اودماښام دلمانځه په آخر رکعت اودماخستن دلمانځه په آخردوو رکعتوکښی دی په قراره (خفیه) سره قرائت وایی، که لمونځ ځانته وو نولمونځ کونکی اختیارلری چه دخپل قرائت داوریډلودپاره قرائت په لوړآواز وایی که ئې په خفیه سره وایی، همدارنگه امام دی دماښام اومازديگر په لمونځوکښی قرائت خفیه وایی خو تصحیح دحروفوحتمی ده یعنکه څوک پټه خوله ولاړوی او قرائت په زړه کښی وایی لمونځ ئې صحیح نه دی.

وترلمونځ په مذهب دامام اعظم ابوبحنیفه (رح) دری رکعت په یوه نیت اوپه یوه سلام گرځولوسره واجب دی چه په دریم رکعت کښی وروسته له سورت فاتحی اوسورت څخه اومخکی له رکوع څخه به دعای قنوت وایی:

﴿اللهم انانستعينك ونستغفرك ونؤمن بك ونتوكل عليك ونثنى عليك الخير ونشكر ولا نكفر ونخلع ونترك من يفجرك اللهم اياك نعبدوك نصلی ونسجد واليك نسعی و نحفد ونرجو رحمتك ونخشی عذابك ان عذابك بالكفار ملحق﴾، امام شافعی (رح) وتریورکعت، دری رکعت، پنځه رکعت او اوه رکعت روابولی لیکن دری رکعت افضل گڼی، زموږ دلیل د حضرت عباس (رض) نه روایت دی چه رسول (ص) د وتر په اول رکعت کښی دسبح اسم ربك الاعلی سورت ووايه په دوم رکعت کښی ئې قل یاایها الکفرون اوپه دریم رکعت کښی ئې قل هوالله احد سورت ووايه، وتر دیارانو(رح) په نیزسنت دی که پاته شی قضاء ئې په اتفاق دټولوامامانوشته، دوترپه درو واړو رکعتونو کښی دی سورت فاتحه اویوبل سورت ووايي کله چه ددریم رکعت په آخرکښی د دعای قنوت اراده وکړی الله اکبردی ووايي او لاسونه دی ترغوږوپوری پورته کړی بیرته دی لاسونه ترنامه لاندی ونیسی دعای قنوت دی شروع کړی، په نورولمونځوکښی دی دعای قنوت نه وایی . امام اعظم ابوبحنیفه (رح) وایچه په لمانځه کښی تعین دقرائت نشته چه حتمی دی دسهاردلمانځه په اول رکعت کښی دغه سورت اوپه دوهم رکعت کښی دغه سورت یادماښام دلمانځه په اول رکعت کښی دغه سورت اوپه دوهم رکعت کښی دغه سورت وویل شی که قرائت تعین کړی لمونځ ئې مکروه دی، د قرآنکریم سورتونه یادسورتونوآیتونه لکه څنگه چه په قرآن کښی لیکل شیویدی په هغه ترتیب سره به ئې وایی یعنی که په اول رکعت کښی یوسورت ووايي اوپه دوهم رکعت کښی بیاپه سهوه یاپه عذرسره هغه سورت ووايي څه حرج نشته که ئې په قصد سره ئې ووايي لمونځ مکروه شو، همدارنگه که په اول رکعت کښی دقرآن

یوسورت وواپی اوپه دوهم رکعت کښی له هغه نه مخکنی سورت وواپی هم لمونځ مکروه شو، کمه اندازه دقرائت هغه ده چه له قرآنکریم نه شمیرل کیږی مگریاران (رح) وایی قرائت به تر دری کوچنی آیتو یا واور دآیت چه د دری کوچنی آیتوپه اندازه وی کم نه وی لکه آیت دمداثه اوآیت کرسی . څوک چه اراده وکړی چه په بل چاپسی په جماعت لمونځ وکړی و دوه نیتوته احتیاج لری یعنی یونیت دلماڅه او بل نیت دمتابعیت د امام چه وایی به اقتدامی ده پدغه حاضرامام پسی، مقتدی چه په امام پسی لمونځ کوی هیڅ قرائت دی نه وایی مگرامام شافعی (رح) وایی که خفیه لمونځ وی که جهری لمونځ وی الحمد لله به حتمی وایی، زموږ دلیل دغه حدیث مبارک دی ﷺ من کان له امام فقرة الامام قرائة ځکه چالره امام وی دامام قرائت دده قرائت دی.

د جماعت لمونځ

لمونځ کول په جماعت مؤکد سنت (ټينگ سنت) دی يعنی واجب ته نژدی دی حتی بعضی فقهاء وایي چه لمونځ په جماعت کول فرض دی او کمال الهمام (رح) ئې واجب گڼي، مسلم شريف له حضرت عبدالله ابن مسعود (رض) نه حديث رانقل کړیدی چه بيله عملی منافق څخه بل څوک د جماعت د لمانځه مخالفت نه کوی د جماعت د پريښيدو د پاره شرعی عذرونه شته :

۱. چه ډير حاجت ورته پيداشی نو جماعت دی پرېږدی خپل حاجت دی رفع کړی ځکه چه په ډير دروند اودس لمونځ مکروه دی

۲. ويره له دشمن ياله څيرونکو حيواناتونه ۳. ډير باران يا ځتي يا ډيره تاريخه يا سخت باد چه د مسجد دلاری په پيدا کولو کښی خنډ کيږی ۴. داسی ناروغی چه مسجد ته د تگ توان نلری ۵. چه د مسجد امام مبتدع وی او بل مسجد لیری وی. دامامت ورسپری هغه څوک دی چه د شریعت په احکامونښه خبروی، دغه حکم هغه وخت دی چه امام راتب د مسجد حاضر نه وی ځکه د مسجد امام که څه هم کم علمه وی تربیگانه ملانښه دی، که د شریعت په علم سره برابر وه بيا هغه څوک دامامت وړدی چه ښه قاری وی، که په قرائت کښی هم سره برابر وه بيا هغه څوک دامامت وړدی چه پر هیز گاروی، رسول الله (ص) فرمایي که چا په پرهیز گار امام پسی لمونځ وکړلکه په نبی پسی چه ئې لمونځ وکړ، که په پر هیز گاری کښی هم سره برابر وه بيا هغه څوک دامامت وړدی چه په عمر مشر وی، امامت د مریي مکروه دی ځکه چه مریي د بادار له خدمت نه وزده کړی ته خلاص ندی همدارنگه امامت د صحرانشینه مکروه دی ځکه چه په صحرا کښی جهل غالب دی، امامت د فاسق هم مکروه دی يعنی چه په کبیره گنهنو اخته وی لکه زنا، لواطت، غیبت، د شرابوچښل، غلا کول اوداسی نور، امامت د پرانده هم مکروه دی ځکه چه ږند خپلی جامی له نجاست نه نشی ساتلای امامت د ولدزنا (ارمونی) مکروه دی ځکه چه له ارمونی نه دهرچا نفرت کيږی، که دغه خلگ امامت وکړی لمونځ پسی روادی مگر مکروه دی. امام نباید پر مقتديانوباندی لمونځ اوږد کړی (اوږد والی د لمانځه هله مکروه دی چه ترسنت قرائت بالاوی خوپه قدر دمسنون د چالفاظ نشته).

د ښځو لمونځ په امامت د ښځی مکروه دی بيا هم که ښځوپه امامت د ښځی لمونځ کوی نو ښځه امامه دی په مابین کښی د صف ودریږی لکه لوڅ نارینه چه لمونځ په جماعت کوی .

که د جماعت په لمانځه کښی یو مقتدی وی دامام وراسته طرف ته ترامام یو قدم وروسته دی ودریږی او که مقتديان له یوه نه زیاد وه نو دامام تر شاه دی په امام پسی ودریږی .

دنارینه اقتدا په ښځه یا په نابالغ هلك پسی روانه ده، رسول (ص) وایي تاسی ښځی وروسته کوی لکه خدای (ج) چه دوی وروسته کړیدی، همدارنگه دنابالغ هلك لمونځ نفل دی نواقتدا دمفترض په نفل کونکی پسی روانه ده.

دجماعت په لمانځه کښې دصف ترتیب داسې دی چې اول دی لوی خلگ بیانابالغه هلکان بیا نرښځیان او بیادی ښځې صف یا صفونه تنظیم کړي، د ردمختار او هدایه په حواله که امام دنراو ښځودامامت نیت کړیوی اوبښځه په صف کښې دنرپرځنگ ودریدل دښځې لمونځ صحیح دی مگر د نارینه لمونځ فاسد دی همدارنگه که امام دښځودامامت نیت کړي نه وی نودنارینه لمونځ صحیح دی اودښځې لمونځ فاسد دی، دغه رنگه دځوانانوښځو حاضریدل دجماعت لمانځه ته مکروه دی ځکه ویره دفتنی (زنا) شته .

امام اعظم ابوبحنیفه (رح) وایی چې دزړوښځوحاضریدل دسهار ماښام اوماختن لمانځه ته مکروه نه دی اونه څه حرج شته همدارنگه امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد(رح) وایی چې د سپین سرو ښځوحاضریدل دټولولومونځودپاره روادی ځکه چې سپین سري ښځې ته دچاشوق نه کپړي، مگر د کوکب دری په حواله په نننۍ فتوی سره دی زړی یاسپین سري ښځې هم دجماعت لمانځه ته نه حاضرېږي ځکه چې فتنی ډیري دی دزنا اوربل دی پربعضو زناکاروخلگوځوانه اوزړه ښځه فرق نلري او په سپین سرو ښځوهم اعتمادنشته.

پاک سړی دی په هغه امام پسی لمونځ نه کوي چې دبولودڅخیدو ناروغی ولري یانې بادونه جاری وی یاتپي (زخمی) وی اوله ټپ (زخم) نه ئې وینی جاریوی، همدارنگه پاکي ښځې دی په مستحاضه پسی لمونځ نه کوي، قاری دی په امی پسی لمونځ نه کوي (مطلب له قاری څخه هغه څوک دی چې دومره حفظ دقرآن کریم ئې کړیوی چې لمونځ په رواوی، امی هغه څوک دی چې دومره حفظ دقرآنکریم ئې نه وی کړي چې لمونځ په رواوی)، هغه څوک چې دومره جامی ئې اغوستی وی چې عورت ئې پټ وی په لوڅ اوبرمنډ پسی دی لمونځ نه کوي . امام چې تیمم ئې کړیوی د اودس کونکولمونځ پسی روا دی، همدارنگه امام چې مسح ئې پر موزوباندی کړیوی دهغوکسانولمونځ ورپسی روا دی چې پښی ئې پریولی وی، ولاړخلگ دی په ناست امام پسی لمونځ وکړي یعنی چې امام دناورغۍ په هکله په ولاړه لمونځ نشي کولای ځکه چې په حدیث شریف کښې دبخاری، مشکوة اومسلم ذکر شویدی چې رسول کریم (ص) آخرلمونځ په ناستی کوي اواصحاب کرام (رض) به ورپسی ولاړوه.

څوک دی لمونځ په داسې امام پسی نه کوي چې هغه لمونځ په اشاره کوي، همدارنگه فرض لمونځ دی په هغه امام پسی نه کوي چې لمونځ ئې نفلی وی، دقضائی لمونځ کونکۍ دی په هغه امام پسی لمونځ نه کوي چې داصلی وخت لمونځ کوي ځکه چې په اقتداکښې یووالی دلمانځه شرط دی، اونفل

کونکۍ دی لمونځ وکړي په هغه امام پسی چې فرض لمونځ کوي، که چاپه امام پسی اقتداوکړه وروسته ورته معلومه شوه چې امام لمونځ بی اودسه راکړنودغه مقتدی دی خپل لمونځ بیرته راوگرځوي، دامام له بی اودسی نه خبریدل پخپله دامام په اقرارسره یا د دووکسانو شاهدی غواړي چې ووايي چې موږ دغه امام ولیدی چې بی اودسه شواوبیاپرلمانځه ودریدی، که امام په هیره سره لمونځ په بی اود سی ورکړ واجب دی چې مقتدیان له خپلی بی اودسی نه خبرکړي چې هغوی خپل لمونځونه راوگرځوي پدغه خبرتیاکښې دی امام شرم نه کوي. امام شافعی (رح)

په وینه اودس مات نه بولی نوپه شافعی امام پسی دحنیفیانواقتدانه روا کپړی ولی چه دامام پوزه وینی شی دی اودس نه نوی کوی نواحتیاط پکاردی کله چه معلومه شی چه دغه شافعی امام دحنیفی مذهب مراعات کوی یعنی له وینی څه اودس نوی کوی نواقتدادی ورپسی وکړی همدا رنگه په داسی امام پسی اقتدا روا نده چه دهغه عقائد ستاپه مذهب کښی سبب دده دکفروی لکه (خوارج).

لمونځ کونکي چه په جامویابدن لوبی کوی لمونځ ئې مکروه دی لکه چه پرریره لاس تیروی یاپه پوزه گوتی وهی یاجامی ځنډی او داسی نور، ځکه چه په صحیح حدیث کښی ذکرشودیدی چه په تحقیق سره الله (ج) وتاسی ته دری عملونه مکروه گڼلی دی : په لمانځه کښی په جامولوبی کول، په روژه کښی بی باکی اوبد ویل کول اوپه هدیره کښی خندل . په لمانځه کښی دی شگی یادېری له سجدی له ځای نه نه لیری کوی که پردغه شگوسجده سمه نه لگیدل نویوځل یادوه ځلی دی پلاس برابری کړی، په لمانځه کښی دی په گوتوټکان نه کوی اونه دی گوتی سره جار باسی اونه دی پرتشی لاس نیسی ځکه چه دغه شیطانی عملونه دی، په لمانځه کښی دی جامی نه ځوړندوی لکه چه پټه پرځان واچوی اودواړه پلونه ئې ایله وی یعنی پراوړوئې نه وی راگرځولی یاجپنه یا پوستین یا کورتی ئې اغوستی وی مگرلستونی ئې نه وی اغو ستی، په لمانځه کښی دی دسروینستان نه غوټه کوی اونه دی ښی اوکین طرف ته گوری (په لمانځه کښی کتل دری قسمه دی دسترگوترکنجانوکتل چه کراحت پکښی نشته لیکن دخشوع څخه دلمانځه مخالف عمل دی، بل دسرگرځول چه دا عمل مکروه دی دریم دځگرگرځول چه په دغه عمل لمونځ فاسدپړی) . همدارنگه په التحیات کښی دی دسپی په څیرنه کښینی، دامام ابوجعفرطحاوی (رح) فیه دسپی په څیردناستی تفسیرداسی کړی دی چه کنایې پرځمکه کښیږدی زنگنونه جگ ودرووی ځان سره ټول کړی اولاسونه هم پرځمکه کښیږدی چه په صحیح حدیث کښی هم له دغسی ناستی نه نهی راغلی ده همدارنگه په لمانځه کښی دی دچادسلام ځواب نه په خوله ورکوی اونه پلاس . په لمانځه کښی دی بيله عذره چهارزانونه کښینی ځکه چه سنت طریقه پاتیرې خورک اوچښنگ به هم نه کوی که دغه عملونه وکړی نوپه اتفاق سره لمونځ فاسددی.

په لمانځه کښی بی اودسه کیدل

که لمونځ کونکي په لمانځه کښی بی اودسه شی یادبولوڅاڅکی ورنه خارج شی سلام دی نه گرځوی له لمانځه نه دی راووزی خبری، خورک، چښنگ یا بل داسی عمل دی نه کوی خپل اودس دی نوی کړی بل نیت ته ضرورت نشته بیرته دی په لمانځه کښی شریک شی، کله چه امام سلام وگرځوی نودی دی تیرشوی رکعت یارکعتونه داسی اداکړی لکه په امام پسی، که لمونځ ځانگړی وو داودس نوی کیدونه وروسته دی بیرته لمونځ له هغه ځای نه شروع کړی اوپاته لمونځ دی پای ته ورسوی، که پخپله امام بی اودسه شی سمدستی دی بیله خبرویومقتدی پرخپل ځای ودروی چه قوم ته پاته لمونځ په جمع ورکړی اودی دی خپل اودس نوی کړی، کله چه له اودس نه بیرته راستون شوکه جماعت باقی وو گپون دی ور سره وکړی، که جماعت تمام شوی وولمونځ دی له هغه ځای نه شروع کړی چه ورنه خارج شوی وو، پاته لمونځ دی داسی اداکړی لکه په امام پسی، مگر لمونځ بیرته له سره راگرځول افضل کار دی، که څوک په لمانځه کښی ویده شواو شیطان احتلام ورپښ کړ غسل دی وکړی لمونځ دی له سره راوگرځوی، که چاته په لمانځه کښی لیونتوب ورپښ شو یا بیهوشه شو یانې په زوره

وخنډل نواودس دی نوی کړی اولمونځ دی بیرته له سره راوگرځوی، که چا په لمانځه کښی په قصد یا په سهوه خبری وکړی لمونځ ئې باطل شو، که په آخره ناسته کښی ترالتحیات وروسته بی اودسی ور پښه شوه نوبیله سلام گرځولودی له لمانځه نه ووزی خبری، خورک، چښنگ یا بل دلمانځه مخالف عمل دی نه کوی اودس دی وکړی بیرته دی بیله نیت نه لمانځه ته داخل شی فقط سلام دی وگرځوی ځکه چه دغه سلام واجب دی، که له التحیات نه وروسته په قصد سره اودس مات کړی یا خبری وکړی یا بل داسی عمل وکړی چه منافی دلمانځه وی لمونځ ئې پوره شو ولی چه دلمانځه له افعالوڅخه شی پاته نه شوکه څه هم واجب سلام پاته دی خوپه مابین کښی ئې منافی پیدا شوه .

امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی که چاتیمم کړی وواوپه لمانځه کښی ئې له التحیات نه مخکی یانې له التحیات نه وروسته اوبه ولیدلی لمونځ ئې باطل شو ولی چه امام حنیفه (رح) له لمانځه نه وتل په صنع دلمونځ کونکی فرض گڼی، مگریاران (رح) وتل له لمانځه نه په صنع دلمونځ کونکی فرض نه گڼی نوداوبو لیدل ئې وروسته ترلمانځه شوه، همدارنگه که چاپرموزومسح کړیوه مدت دمصح ئې په لمانځه کښی تیرشو یانې موزه له پښی نه په لږ عمل سره وختل یا امی وو یوسورت دقرآن ئې زده شو (ورپیداشو) یالوڅ ووچاجامی ورکړی یانې په اشاره لمونځ کوی بیاپرکوع او سجده قادرشو یا ور پیاد شوه چه ترمخه ددغه لمونځ پرده بل قضائې لمونځ پاته دی یاقاری امام په لمانځه کښی بی اودسه شواو امی سړی ئې خلیفه کړ یا دسهارپه لمانځه کښی لمرپراوختی یا دجمعی په لمانځه کښی دمازدیگروخت پرداخل شو یانې مسح پرپندکي کړیوه هغه پندکي ولویده اوزخم جوړوو یا ښځه مستحاضه وه استحاض ئې جوړشو ددغوټولولمونځ باطل شو، امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد (رح) وانې چه ددغو ټولوکسانولمونځو نه پوره شوه.

دوولس (۱۲) مسئلی دی چه امام اعظم (رح) اویاران (رح) اختلاف پکینی لری، اصل مقصدادی چه امام اعظم (رح) وتل له لمانخه نه په فعل دلمونخ کونکی فرض گنی که خه هم دغه عوارض له التحیات نه وروسته پینن شوه، نوخنکه چه وتل له لمانخه نه په صنع پاته دی اودلمانخه په مابین کبی په پینیدلو د دغو عوارضولمونخ باطلیری نواودس هم باطل شو، یاران (رح) وایی چه وتل له لمانخه نه په صنع فرض نه دی نولمونخ کونکی. چه په قدردالتحیات کبینستی لمونخ ئې پوره شو، دغه عوارض لکه د باندی ترلمانخه چه پینن شوه نوله لمانخه نه دباندی په دغو عوارضولمونخ نه باطلیری.

قضایي، نفل او سنت لمونځونه

د قضایي لمونځونو قضاء راوړول

که له چانه لمونځ فوت (قضاء) شونوکه چه ورپيادشي دهغه لما نخه قضاء دی راوړی، قول دعليه السلام دی ﴿من نام عن صلوٰه اونسبها فليقضها اذا ذكرها﴾ یعنی که څوک ویده شوله لمانځه څخه یائي هیرشونوکه چه ورپيادشي قضاء دی راوړی، قضایي لمونځ دی دوخت دلمانځه ترمخه وکړی، که ویره وه چه د قضایي لمونځ په کولودوخت لمونځ قضاء کیږي نودوخت لمونځ دی تر مخه کړی بیادی قضایي لمونځ وکړی، که له چانه ډیر لمونځونه قضاء شویوه نوپه ترتیب سره دی قضاء راوړی لکه څنگه چه په اصل کښی واجب شويدي، دبخاری اودحدیثونوپه نوروکتابو کښی ذکرشوی دی چه دخندق په مشهوره غزا کښی له رسول الله (ص) او اصحابانو(رض) څخه څلور لمونځونه قضاء شول نوعليه السلام په ترتیب سره راوگرځول بیائي داسی وویل ﴿صلو کما رايتمونی اصلی﴾ یعنی لمونځ وکړی. لکه څنگه چه زه مو ولیدم چه لمونځ می وکړ، څرنگه چه هغه لمونځونه په ترتیب وه نوپه امر د عليه السلام ترتیب واجب شو، که له چانه ترپنځه لمونځو ډیر قضاء شول نودقضاء راوړلودپاره ئې ترتیب ساقط شو مگر قضاء به ئې راوړی.

په کومو وختو کښی لمونځ مکروه دی

سهار دلمر اخلو پروخت، غرمه دلمر دزوال پروخت، اومازديگر د لمر لويديو پروخت هيڅ لمونځ روانه دی مگر دهغی ورځی دماز ديگر لمونځ يادماز ديگر قضایي لمونځ دلمر لويديو پروخت روا دی. د لمر لويديو پروخت دی ومړی ته لمونځ نه ورکوی اوهم دی دتلاوت سجده نه کوی، وروسته له سهار له لمانځه نه دلمر ختومخ کښی نفل لمونځ مکروه دی، همدارنگه دماز ديگر دلمانځه نه وروسته تر لمر لويديو پوري نفل لمونځ مکروه دی مگر که په دغودواړو وختو کښی دهغه وخت قضایي لمونځ را وگرځوی يادتلاوت سجده وکړی يادمړی لمونځ وکړی نوڅه حرج نشته مگر په ماز ديگر کښی چه لمر ضعيف شی دغه دی هم نه کوی، سهار له سپيدونه وروسته بيله دسهار دوه رکعتہ سنت نور نفل دی نه کوی همدارنگه دماښام دلمانځه نه مخ کښی دی نفل نه کوی.

دنفل اوسنت لمونځونوبیان

په حواله د۳۳ صفحی دکوکب دری نفل د فرض او واجب نه وروسته زائد دی چه سنت هم پکښی شامل دی نوهر سنت نفل دی او هر نفل سنت نه دی، په ترمذی اونسائی کښی لیکلی دی چه رسول (ص) فرمایي که چاپه شپه اوورځ کښی پردوولس رکعتو همیشه توب وکړ الله (ج) به په جنت کښی کور ورته جوړ کړی، دوه رکعتہ دسهار دلمانځه ترمخه، څلور رکعتہ دماښام دلمانځه تر مخه اودوه رکعتہ وروسته، دوه رکعتہ دماښام تر لمانځه وروسته دوه رکعتہ دماښام تر لمانځه وروسته.

سهارپسله سپیدونه دوه رکعته لمونځ سنت دی، څلوررکعته سنت دماپښین ترلمانځه ترمخه اودوه رکعته وروسته، څلوررکعته نفل دمازديگر دلمانځه ترمخه مستحب دی که څوک وغواړي دوه رکعته دی وکړي، دوه رکعته سنت دماپښام دلمانځه وروسته او څلوررکعته نفل دماخستن دلمانځه ترمخه مستحب دی که څوک وغواړي دوه رکعته دی وکړي اودوه رکعته سنت دماخستن دلما نځه وروسته، که څوک غواړي چه نفل لمونځ دورځي دوه رکعته په يوه سلام وکړي اوکه ئې خوښه وي څلوررکعته دی په يوه سلام وکړي خوترڅلوررکعته اضافه په يوه سلام مکروه دی، امام اعظم ابوحنيفه (رح) وايي نفل لمونځ په شپه کښي اته (۸) رکعته په يوه سلام روادی مگر اضافه تراته رکعته په يوه سلام مکروه دی، امام ابی يوسف (رح) اوامام محمد (رح) وايي چه په شپه کښي اضافه تردوه رکعته نفل لمونځ په يوه سلام روانه دی يعنی دوه رکعته افضل دی، دامام اعظم (رح) په نيزڅلوررکعته نفل دی دورځي او دښي اوپه نيزديارانو(رح) دورځي څلوررکعته نفل په يوه سلام دی اودښي دوه رکعته نفل په يوه سلام دی، قرائت ويل د فرض لمانځه په اول دوه رکعتوکښي واجب دی اوپه آخردوه رکعتو کښي لمونځ کونکي اختيارلري که غواړي قرائت دی ووايي که غواړي تسبيح دی ووايي اوکه ئې خوښه وي خاموش دی ودريري مگر قرائت ويل افضل دی، قرائت ويل په ټولونفل او وترلمونځو کښي واجب دی، که چاپه نفلي لمونځ شروع وکړه اولمونځ ئې فاسدکړ نو بيرته دی قضاء راوړي، مگرامام شافعي (رح) وايي چه قضاء ئې نشته، داحکم هله دی چه په قصد سره داخل شي که په سهوه سره داخل شي بيائي قضاء نشته لکه چه څلوررکعته نفل پوره کړي په سهوه سره پنځم رکعت ته ولاړشي وروسته ورپيادشي هغه فاسدکړي نوقضاء ئې نشته، که چادڅلوررکعتونفل لمونځ نيت کړي وو اوله ناسته ئې وکړه وروسته لمونځ ورنه فاسدشونو د دوو رکعتوقضاء دی راوړي ځکه چه اول دوه رکعته ئې داوولي ناستي په تکميل سره صحيح شوه، که څوک په ولاړه سره دنفل لمانځه پرکولوقادروي ولي بيله عذره ئې په ناسته وکړي څه حرج نشته مگر ثواب ئې نيم دی، امام اعظم ابوحنيفه (رح) وايي که چاپه ولاړي دنفل لمونځ شروع وکړه اوبيا بيله عذره کښينستي لمونځ ئې صحيح دی ځکه چه ولاړه په نفل لمانځه کښي فرض نه ده نو کول اونه کول ئې برابردي، که څوک دښاردباندي وي يعنی تر آباديووتلي وي پرېوده (حيوان) باندي نفل لمونځ کول روادی هر طرف ته چه دېوده مخ وي وهغه طرف ته دی په اشاره لمونځ وکړي.

د سهوی د سجدی بیان

سجده دسهوی په زیادتوب اونقصان سره وروسته له سلام نه لازم ده، امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی دسهوی سجده پسله سلام نه ده که له زیادت نه وی که له نقصان نه، دامام شافعی (رح) په نیز دسلام نه مخکی ده اودامام مالک (رح) په نیز که له نقصان نه وه مخکی ترسلام ده اوکه دزیادت نه وه وروسته ترسلام ده، اختلاف محضی په اولیت کینی دی مگردواړه روادی، دفعه شریفی په بعضی کتابوکینی ذکرشویدی که لمونځ کونکی ځا نگرې وونو د سجده سهوی ترمخه دی پر دواړو طرفو سلام وگرځوی بیادی د سهوی سجده وکړی، که امام وو نودراسته طرف له سلام گرځو لووروسته دی دسهوی سجده وکړی ځکه که دواړو لورونه سلام وگرځوی ښایی هغه مقتدیان چه اول دلمانځه ورنه تیرشویوی وپاته رکعتوته ولاړشی، په فتاواي قاسمیه کینی په حواله دنورو فتاواوولیکلی دی چه ځانگرې لمونځ کونکی دی هم پسله راسته لوری سلام نه دسهوی سجده وکړی ځکه که پردواړه خوا سلام وگرځوی نوله لمانځه څخه خارج شوبیاسجده نشی کولای.

دسهوی دسجدی ترتیت داسی دی چه په آخره ناسته کینی دی التحیات ترمحمد عبده ورسوله پوری ووايي نوپرراسته لور دی سلام وگرځوی په تکبیر ویلو سره دی دوی سجدی وکړی او په هره سجده کینی دی سبحان ربی الا علی ووايي چه کم شمیرې دری ځلی دی بیادی التحیات تراخړه، درودونه اودعادلله ربنا ووايي بیادی دواړه خواته سلام وگرځوی نولمونځ خلاص شو قبلیدل ئې دالله (ج) کاردی.

که دلمانځه واجب عمل په سهوه سره پاته شی یافرض عمل په سهوه سره وځنډیږی نودسهوی سجده واجبیږی لکه په سهوه سره دالحمدلله پرینودل، پرینودل ددعای قنوت، په آخره ناسته کینی د التحیات پرینودل، داختر په لمانځه کینی پرینودل دتکبیرونو، په کوم لمانځه کینی چه قرائت خفیه ویل کیږی او امام ئې په لوړ آوازووايي یاپه کوم لمانځه کینی چه قرائت په لوړ آوازویل کیږی اوامام ئې خفیه ووايي ځکه چه داټول واجب عملونه دی دسهوی سجده واجبیږی، که په قصدسره پاته شی لمونځ فاسدشو، همدارنگه که په سهوه سره پسله اولی ناستی نه قیامه وځنډ یدل یاپه ولاړه کینی قرائت وځنډیدی یاله قیامی نه رکوع وځنډیدل یاله قومی نه سجده وځنډیدل یاپه آخررکعت کینی له سجدی نه وروسته ولاړشواخړه ناسته وځنډیدل په دغو ټولو عملونوسره دسهوی سجده واجبیږی، که دغه عملونه په قصدسره وځنډول شی نولمونځ فاسدشو، په سهوه دامام پرمقتدی باندي هم سجده دسهوی واجبیږی ځکه چه مقتدی دامام تابع دی که امام دسهوی سجده ونکړه نومقتدی دی هم نه کوی ځکه چه له امام نه مخالفت روانه دی، که مقتدی سهوه شی سجده د سهوی نه پرامام لازم ده اونه پرمقتدی ځکه که امام سجده وکړی نومتابعت دمقتدی ئې وکړاوه مقتدی سجده وکړی نومخالفت دامام ئې وکړ، که لمونځ کونکی په لومړۍ ناسته کینی سهوه شووروسته ورپیادشوه چه لومړۍ ناسته ده که وناستی ته نژدی وو ناسته دی وکړی التحیات دی ووايي اوکه ولاړی ته نژدی وو د ناستی هڅه دی نه کوی جگ دی شی پاته لمونځ دی پوره کړی په آخرکینی دی دسهوی سجده وکړی، که مقتدی په آخره ناسته کینی سهوه شویعنی ناسته ئې ونه کړه وپنځم رکعت ته جگ

شو ترڅوچه دپنځم رکعت سجده ئې کړې نه وی بیرته دی کښینی د لمانځه په آخر کښی دی دسهوی سجده وکړی، که ئې دپنځم رکعت سجده وکړه لمونځ ئې باطل شواو فرض ئې په نفل سره بدل شول نولازم ده چه شپږم رکعت هم ورسره یوځای کړی ځکه چه په نفل لمونځ کښی طاق رکعتونه نشته، که ئې دڅلورم رکعت ناسته وکړه اوله التحیات نه وروسته ئې سلام ونه گرځاوه دلومړۍ ناستی په فکر وپنځم رکعت ته جگ شوپه قیامه کښی ورپیادشوه چه پنځم رکعت ته جگ شویدی نورکوع اوسجده دی نه کوی بیرته دی کښینی سمدستی دی ښی خواته سلام وگرځوی او د سهوی سجده دی وکړی التحیات، درودونه اودعا داللهم ربنا دی وواپی دواړو خواووته دی سلام وگرځوی لمونځ ئې پوره شو، که ئې دپنځم رکعت سجده وکړه نویادی شپږم رکعت هم ورسره یوځایکړی دسهوی سجده دی وکړی ناسته دی تکمیله کړی دواړوخواووته دی سلام وگرځوی لمونځ ئې پوره شو آخردوه رکعت ته ئې نفل شول، دسهاراوماښام په لمونځوکښی هم دغه ترتیب دی.

که څوک په ژوند کښی اول ځل دلمانځه درکعتوپه شمیر کښی شکمن شوچه دری رکعت ته می وکړه که څلورنولمونځ دی بیرته له سره راوگرځوی ځکه چه رسول (ص) وایی ﴿فلیستقبل صلوٰۃ﴾ یعنی لمونځ دی بیرته راوگرځوی، که شک اول نه وولمونځ کونکی ډیر شکمن کیدی نوکوم شمیرته چه ئې گمان ډیر وو هغه صحیح دی ځکه چه رسول (ص) فرمایي ﴿من شک فی صلوٰۃ فلیتحر الصواب﴾ یعنی که څوک په لمانځه کښی شکمن شونوپه حق کښی دی فکر وکړی، که گمان وهیڅ شمیرته ډیرنه وو نو پر کم شمیردی یقین وکړی یعنی که شک په دری اوڅلورکښی وویقین دی پردری وکړی که شک په دوه اودری کښی وویقین دی پردوه وکړی.

د ناروغه لمونځ

لمونځ کونکی که ناروغه ووپه لمانځه کښی ئې قیامه نه شواي کولای نولمونځ دی په ناسته اداکړی رکوع اوسجده دی کوی، که ئې طاقت درکوع اوسجده هم نه درلودی نولمونځ دی په اشاره کوی خو سجده دی تر رکوع کښته کوی اودسجده دپاره دی کوم جنس مخ ته نه ورپورته کوی لکه بالښت یا داسی نور، نبی علیه السلام فرمایي ﴿ان قدرت ان تسجد علی الارض فاسجدوا لا فامی برأسک﴾ یعنیکه ئې قدرت ووپه پرځمکه سجده وکړی نو سجده دی وکړی که ئې قدرت نه وو په سرسره دی اشاره وکړی که ئې دناستی طاقت نه ووستونی ستخ (دشاپرتخته) دی وغزیری پښی دی وقبلی ته کړی رکوع او سجده دی په اشاره کوی یادی پرېغل پریوزی مخ دی دقبلی وطرف ته کړی رکوع او سجده دی د سر په اشاره وکړی، که ئې دسر په اشاره هم لمونځ کولای نشو نو په سترگو یا په ورځو یا په زړه دی اشاره نه کوی لمونځ دی وځنډوی ترڅوچه صحت مومی، امام ابوحنیفه (رح) فرمایي که لمونځ کونکی پرولاړه قادر ووخوپر رکوع اوسجده قادرنه وو نوولاړه یا (قیامه) پرلازم نه ده لمونځ دی په ناسته اداکړی رکوع اوسجده دی په اشاره سره وکړی، که لمونځ کونکی څه لمونځ په ولاړه وکړ بیاپه همدغه لمانځه کښی ناروغه شود

ولاړې قدرت ئې نه در لودی نوپاته لمونځ دی په ناسته ادا کړې رکوع اوسجده دی وکړې که ئې رکوع اوسجده هم ورته سخته وه نودواړه دی په اشاره سره وکړې که ئې په اشاره هم لمونځ کولای نشونوستونی ستخ دی وغزپړی په اشاره دی لمونځ ادا کړې، که چا د ناروغۍ له کبله لمونځ په ناسته کوي رکوع اوسجده ئې هم کوله په همدغه لمانځه کېنې په ولاړه قادر شو نوپاته لمونځ دی په ولاړه وکړې دغه لیکنه په قدوری کېنې دشیخینو(رح) مذهب دی، دوی اقتدا د ولاړوخلگوپه ناست سړی پسی رواگنې، په مسلم، بخاری او مشکوة کېنې لیکلی دی چه رسول (ص) په ناسته امامت کوی او اصحابان (رض) ورپسی ولاړوه، که چاڅه لمونځ په اشاره سره وکړ اوبیاپه همدغه لمانځه کېنې پررکوع اوسجده قادرشونوتول لمونځ دی له سره راوگرځوی، پر دغه مسئله باندی ټولوامامانوا اتفاق کړیدی ځکه چه اقتدادرکوع کونکی اوسجده کونکی په اشاره کونکی پسی روانه ده، که څوک بیهوشنه شوپنځه لمونځونه یا ترپنځولمونځوکم ورنه قضاء شوه نو کله چه بیرته پرهوښ شی قضاء دی راوړی اوکه له پنځولمونځونه زیادورنه قضاء شوه نو قضاء ور باندی نشته.

د تلاوت سجده

په قرآن مجیدکېنې څلورلس آیتونه دی چه دامام اعظم اوبوحنیفه (رح) په مذهب دهغوی په تلاوت سره پرقاری اواوریدونکی سجده واجب کیږی، دآیتونوپه شمیرکېنې اختلاف دی بعضی علماوایی پنځه لس آیتونه دی اوبعضی وایی چه یوولس آیتونه دی چه دقیقه په لویوکتابوکېنې ئې تفصیل شته دتلاوت سجده په آخرکېنې د سورت اعراف، په سورت رعد، سورت النخل، سورت بنی اسرائیل، سورت مریم، اوله سجده دسورت حج، سورت فرقان، سورت نمل، سورت الم تنزیل، سورت ص، سورت حم السجده، سورت نجم، سورت والانشقاق اوسورت والعلق، په دغوځایوکېنې پرتلاوت کونکی او اوریدونکی سجده دتلاوت واجب ده که ئې قصد د قرآن داوریډوکړیوی که ئې نه وی کړی ځکه چه رسول (ص) فرمایي ﴿السجدة على من سمعها وعلى من تلاها﴾ یعنی سجده د تلاوت شته پراوریدونکی اوپرتلاوت کونکی، که امام آیت دسجدي ووايه سجده به کوی اومقتدی به هم سجده کوی که امام په خفیه لمانځه کېنې آیت دسجدي ووايه سجده به کوی مقتدیانو که څه هم آیت نه دی اوریدلی خودامام په متابعت به سجده ورسره کوی، شخین (رح) وایی مقتدی چه په لمانځه کېنې دقرآن دتلاوت نه منع دی که ئې آیت دسجدي ووايه سجده نه پر امام واجب ده اونه پرمقتدی، مگرامام محمد (رح) وایی چه له لمانځه نه وروسته به ټوله سجده کوی ځکه چه سبب دسجدي پیدا شو امام اعظم اوامام ابی یوسف (رح) وایی مقتدی چه په لمانځه کېنې له قرائت نه منع دی نو دا سبب دسجدي سبب نه دی.

اهل سنت او اهل جماعت چه حنیفی مذهب دی دخپل مذهب دری واپه امامان (رح) ائمه ثلاثه بولی، امام ابی یوسف او امام محمد (رح) یاران بولی، امام اعظم ابوحنیفه او امام ابی یوسف (رح) شیخین بولی یعنی سپین ږری، امام اعظم ابوحنیفه او امام محمد (رح) طرفین بولی یعنی یوسپین ږری بل ځوان.

شیخین (رح) وایی که لمونځ کونکوله داسی چانه آیت دتلاوت د سجدې واوریدی چه په لمانځه کښی شریک نه وو دوی دی په لمانځه کښی دتلاوت سجده نه کوی چه له لمانځه نه فارغ شول سجده دی وکړی، که ئې په لمانځه کښی سجده وکړه کافی نه ده اولمونځ هم نه په فاسدیږی ځکه چه سبب د سجدی چه اوریدل د آیت دی پیداشواوسجده پرلازمه شوه، په لمانځه کښی ځکه روا نده چه آیت د سجدې په لمانځه کښی نه دی ویل شوی، لمونځ ځکه نه په فاسدیږی چه سجده دلمانځه جنسی عمل دی فتوی هم پردغه مذهب ده، مگرامام محمد (رح) وایی که لمونځ کونکو په لمانځه کښی ددغه آیت د اوریدوپه سبب سجده وکړه لمونځ ئې فاسدشو .

که چاله لمانځه نه مخکی آیت دسجدې ووايه سجده ئې ونکړه مجلس ئې بدل نکړ په لمانځه کښی داخل شواوپه لمانځه کښی ئې بیا هم هغه آیت ووايه اوسجده ئې وکړه نودغه یوه سجده د دواړو تلاوتودپاره رواده، که چابيله لمانځه نه تلاوت دسجدې وکړ اوسجده ئې هم وکړه کله چه په لمونځ کښی داخل شویائې هم هغه آیت دسجدې ووايه نوپه لمانځه کښی به بله سجده کوی چاچه په یوه مجلس کښی یوآیت دسجدې څوځلی تکرارکړیوه سجده ورباندی واجب ده، که ئې څوآیتونه د سجدې وویل نو د هر آیت دپاره به سجده کوی، که ئې په یوه مجلس کښی یوآیت د سجدې په څو مختلفوځایوکښی ووايه نوپه هغه شمیربه دتلاوت سجدې کوی .

کله چه څوک نیت دتلاوت دسجدې وکړی الله اکبردی ووايي لاسونه دی نه پورته کوی سمدستی دی سجده وکړی په سجده کښی دی دری ځلی سبحان ربی الاعلی ووايي اوسردی راپورته کړی نه ناسته شته نه دوهمه سجده شته اونه تشهد شته، که چا آیت دسجدې ووايه له هغه ځای نه ولاړی اوبیرته هلته راغی بیائې هغه آیت تکرارووايه نودوی سجدې به کوی، همدارنگه که تلاوت کونکی آیت د سجدې ووايه اوریدونکی واوریدی له هغه ځای نه ولاړی اوبیرته هلته راغی بیاتلاوتکونکی هغه آیت تکرار ووايه او اوریدونکی واوریدی نو اوریدونکی به دوی سجدې کوی دقرآن تلاوت که په لمانځه کښی وی یاغیرله لمانځه نه دآیتوویل په ترتیب سره واجب دی، پریښودل دتلاوت دسجدې مکروه عمل دی ځکه چه پریښودل دتلاوت دسجدې مشابعت دهغه چاسره دی چه له سجدی نه منکر وی په حقیقت سره منکرسجدی کافر دی نومشابهت ئې مکروه دی، که قاری دخلگو په موجودیت سره د قرآن شریف تلاوت کوي اوآیت ته دسجدی راورسیدی په خفیه سره دی ووايي چه دغه شفقت پراوریدونکودی .

په روح البیان کښی ذکرشویدی که چاڅه مشکل درلودی دقرآن شریف څلورلس دسجدی آیتونه دی په ترتیب سره ووايي خو د هر آیت ترمخه دی مخکنی آیت ورسره ملگری کړی چه څورلس آیتونه او څلورلس سجدې خلاصی شوی نودالله (ج) څخه دی د مشکل دحل په باب غوښتنه وکړی انشاء الله مشکل به ئې حل شی.

د مسافر لمونځ

د سفر قصد او په قصد سره عمل کول چه په شرعي سفر سره يادېږي په احکامو کښي تغير راوړي لکه د روژي خوړل او د څلور رکعت له مونځ په بدل کښي دوه رکعت له مونځ کول، که د سفر قصد نه وي چه پر ټوله نړۍ راوگرځي مسافرنه دي، همدارنگه که د سفر نيت وکړي او په سفر ئې شروع کړي نه وي هم مسافرنه بلل کيږي، د سفر مسافره دمقصد ترځاي پوري پروچه لار داوښ په ميانه تگ يا پياده (پلي) ميانه تگ د درو ورځو لارده شپه نه حسابيږي ځکه چه شپه د اسراحت دپاره ده، په سفر کښي له سهار نه تر ماښامه تگ شرط نه دي ځکه چه له مونځ کول، ډوډۍ خوړل او اسراحت کول هم په سفر کښي داخل دي لکه چه په فتاوو او وکښي وايي که څوک د ورځي له سره بيا تر ماښامه پوري تگ وکړي د اسراحت ځاي ته ورسېږي هلته شپه تيره کړي دوهمه او دريمه ورځ همداشان وکړي نو شرعي مسافري دي، په هدايه کښي وايي چه اندازه په فراسخو سره معتبره ده چه په ضيف روايت يوويشت (۲۱) فرسخه او فتوي پراته لس (۱۸) فرسخه ده.

که څوک د درو ورځو لار د موټر په ذريعه په لس (۱۰) ساعته کښي ياد الوتکي په ذريعه په يوه ساعت کښي قطع کړي شرعي مسافر دي .

د وچي دلاري تگ د اوبوله لاري سره برابره دي ځکه هره لارځان ته تعين دوخت غواړي، دامام اعظم اوبو حنيفه (رح) په حکم مسافره څلور رکعتيزه فرض له مونځ دوه رکعت ادا کوي اضافه تر دوه رکعت روانه دي که ئې تر دوه رکعت اضافه فرض له مونځ وکړ گنهاردي، که فرض له مونځ څلور رکعت داسي وکړي چه وروسته له اولو دوو رکعتو په قدر دالتحيات ناسته وکړي نواول دوه رکعت ئې فرض او آخر دوه رکعت ئې نفل شول مگر دغه له مونځ کونکي گنهار شو ځکه چه د دوو رکعتو فرض وځنډي دي، همدارنگه که وروسته له اولو دوو رکعتو ناسته ونه کړي او څلور رکعت فرض ادا کړي فرض له مونځ ئې باطل شو او په نفل سره بدل شو، مگر دامام محمد بن اديس شافعي (رح) په حکم د مسافر څلور رکعت فرض له مونځ عزيمت دي او دوه رکعت ئې رخصت دي، د سهار او ماښام له مونځونه مسافر ندي ځکه کموالي هم پکښي نشته، په سفر کښي چه څوک آرام وي دلماڅه سنت دي نه پرېږدي که ئې تلوار وچه موټر ونه تلي ياد سفر ملگري ناراضه کيدل نو سنت دي پرېږدي.

څوک چه په نيت د سفر له کوره ووت چه له خپل استوگن ښار يا کلي د آباديونه تير شي د سفر له مونځ به کوي، ترڅو چه د اقامت نيت پنځه لس ورځي يا اضافه تر پنځه لس ورځو په کوم بل ښار يا کلي کښي کوي، دغه پنځه لس ورځي يا اضافه مذهب دامام اعظم ابو حنيفه (رح) دي او روايت ئې عبدالله بن عباس (رض) او عبدالله بن عمر (رض) کړيدي، د عسکر نيت د قبول وړنه دي بلکه دامير نيت معتبر دي همدارنگه د ښځي د اقامت نيت اعتبار نلري دميره نيت ئې معتبر دي، د سفر له مونځ له نيت وروسته پر مسافر لازم دي، که مسافرنيت له پنځه لس ورځونه کم وکړ نو له مونځ به پوره نه کوي ځکه چه مسافري يعني د څلور رکعت فرض پرځاي به دوه رکعت کوي همدارنگه که دمقصد منزل ته

ورسپړې اونیت د اوسیدوئې له پنځه لس ورځونه کم وووځونځه لس ورځې ئې تیری کړې بیائې هم داسې نیت ووچه نن یاسبابه ځم اوپه دغه ترتیب کلونه ورباندې تیرشول لمونځ به پوره نه کوی دوه رکعته د سفرلمونځ به کوی ځکه چه مسافردی، له بییهقی نه په صحیح سندسره روایت دی چه عبدالله بن عمر(رض) په آذر بایجان کښی شپږ میاشتی او انس (رض) په نیشاپورکښی شپږ میاشتی تیری کړی لمونځونه ئې دوه رکعته مسافرانه کول، که موټرچلونکی کوم بل ښارته باروړی وی او د بیرته راتلودپاره دبارپه لټه کښی وی چه نن یا سبا به بارپیدا شی لدی ښارنه ځم پدغه امیدکښی میاشتی پرتیری شی لمونځ به دوه رکعته مسافرانه کوی، همدارازهنه دسوارلی وړونکی موټرچلونکی چه له خپل استوگن ښار نه ووزی لمونځ به مسافرانه کوی کله چه بیرته خپل ښارته راشی پوره لمونځ به کوی، داسلام عسکر چه دغزادپاره دکفروطن ته ننوزی ترڅوچه فتح ئې کړی نه وی په مابین کښې د قرار او فرار وی د اقامت نیت ئې صحیح نه دی، مسافرچه په مقیم امام پسی اقتداوکړی اودلمانځه وخت نورهم پاته وی نوپرځان ئې متابعت دامام لازم کړکه په اول دلمانځه کښی شریک شویوی که په آخرکښی لمونځ به پوره څلوررکعته کوی، د مسافر د قضائی لمونځ اقتدادمقیم امام په قضائی لمونځ پسی روانه ده ځکه چه دمسافرقضائی لمونځ په متابعت دامام څلوررکعته نشی کیدای، که امام مسافر وو او مقتدیان مقیم وه امام دی خپل دوه رکعته لمونځ وکړی سلام دی وگرځوی مقیم خلگ دی سلام نه گرځوی خپل لمونځ دی داسی اداکړی چه په پاته رکعتوکښی دی هیڅ قرائت نه وایی په قدر د الحمد لله دی خاموش ودړیږی ځکه چه دوی خلف الامام دی، پر امام باندی مستحب ده چه وروسته له سلام نه پرمقتدیا نو ږغ وکړی (زه مسافریم تاسی خپل لمونځونه پوره کړی) ددی ویناگټه داده چه مقیم خلگ پوه شی چه په پاته لمانځه کښی قرائت ونه وایی، په ابوداود او ترمذی کښی لیکلی دی چه رسول الله (ص) چه مکی ته مسافراغلی وو اودمکی خلگوته ئې لمونځ ورکړ وروسته له سلام نه ئې داسی ویناوکړه، کله چه مسافر خپل داستوگنی ښاریاکلی ته راورسپړی لمونځ به پوره کوی که څه هم د اقامت نیت ئې کړی نه وی ځکه چه په خپل ښارکښی داقامت نیت ته حاجت نشته، که څوک داستو گنی ښاریاکلی بدل کړی یعنی کوم بل ښاریاکلی ئې داستوگنی دپاره غوره کړییاپه سفر ولاړی اوهغه اول استوگن ځای ته ورسیدی لمونځ به پوره نه کوی ځکه چه مسافردی، که حاجی نیت داقامت وکړ چه پنځه لس ورځې به په مکه شریف اومنی کښی تیره وم نیت داقامت ئې صحیح نه دی ځکه چه په نیت کښی دوه ځایه چه فاصله سره لری وویل شوه، همدارنگه که یوازی مکی شریفی ته ورغی اوپه مکه مکرمه کښی دپنځه لس ورځوداوسیدو وخت نه وو داقامت نیت ئې صحیح نه دی لمونځ دی پوره نه کوی ځکه چه مسافر دی، دامام اوبوحنیفه (رح) په مذهب مسافرله جمع کول د دوو لمونځو دफल په لحاظ روادی اودوخت په لحاظ روانه دی یعنی مسافرته روادی چه دماپښین لمونځ د وخت و آخر ته وځنډوی او دمازدیگرلمونځ دوخت په اول کښی وکړی، دغه رنگه دماښام او ماخوستن لمونځونه سره جمع کړی چه دغه عمل په جمع صوری سره یادېږی، جمع حقیقی (جمع وقتی) دوه ځایه رواده لکه په عرفات کښی چه دمازدیگرلمونځ دماپښین په وخت کښی اداکېږی چه دتقدم جمع بلل کېږی اودماښام لمونځ دماخستن په وخت کښی اداکېږی

چه دځنډ جمع بلل کېږي، په احاديثو کېنې چې درسول الله (ص) د جمع روايت شويدي مقصدېي جمع صوري ده، په نورو مذهبو کېنې جمع حقيقي په هر عذر روا ده لکه سفر، باران، ناروغي اوداسي نور.

دغه راز دامام ابوحنيفه (رح) په مذهب په کېنې په هر حال لمونځ په ناستي روادې مگرامام ابويوسف (رح) اوامام محمد (رح) وايي چې بيله عذر روانه دي. که په سفر کېنې لمونځ قضاء شي اوپه کور کېنې ئې قضاء راوړي نود دوو رکعتو د سفر د لمونځ قضاء به راوړي، که له مقیم نه لمونځ قضاء شو غوښتل ئې چې په سفر کېنې ئې قضاء راوړي دڅلور ورکعتو قضاء به راوړي، فرمان وړونکي او گنهار په سفر کېنې يوشان رصخت دي يعني دواړو ته کسر دلمانځه او د روژې خوړل روادې ځکه چې دقرآن کریم دالبقره دسورت په (۱۸۴) آيت کېنې الله (ج) فرمايلي دي ﴿فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعدة من ايام اخر﴾ يعني که څوک ستاسونه په روژه کېنې ناروغي وي ياپه سفر کېنې وي روژه وځوري نو روژه نيول په شمار دخوړل شوو ورځو په نورو ورځو کېنې ورباندې لازم ده پدغه آيت مبارك کېنې د گنهار او فرمان وړونکي توپير نشته، په حديث شريف کېنې راغلي دي د﴿صلوة المسافر ركعتان﴾ يعني د مسافر لمونځ دوه رکعت دي، په حديث شريف کېنې هم دفرمان وړونکي او گنهار توپير نشته، امام شافعي (رح) وايي چې گنهار ته رصخت نشته.

د جمعي دورځي لمونځ

دجمعي لمونځ په آيت، حديث او اجماع سره ټنگ فرض دي او منكر ئې په اتفاق سره كافر دي، دجمعي لمونځ بيله دښار دجامع اودښار دعيدگاه څخه بل ځاي روانه دي، عيدگاه خاص شرط نده بلكه په ټولو طرفو کېنې دښار دجمعي لمونځ روادې، دښار د اطرافو په پيژندنه کېنې اختلاف دي څوك وايي اطراف د ښار هغه دي چې يوميل له ښار نه ليري وي څوك وايي چې دوه ميله له ښار نه ليري وي څوك وايي چې دوه فرسخه ليري وي څوك وايي چې دموذن اذان وروسيږي اوڅوك وايي هغه منطقه چې يو سړي سهار پلي ورځه روان شي دجمعي لمونځ په ښار کېنې وکړي مخکې د ماښام نه بيرته خپل ټاټوبي ته ورسېږي، امام اعظم ابوحنيفه (رح) اوامام محمد (رح) وايي چې په يوه ښار کېنې څوځايه دجمعي لمونځ کيدونکي دي چې دغه مذهب صحيح اوهم پردغه مذهب فتوي ده، دمصر (ښار) په تعريف کېنې هم اختلاف دي امام ابو يوسف (رح) وايي چې ښار هغه ځاي دي چې هلته امير او قاضي وي او د شرع شريفي احکام او حدود جاري وي دغه حکم امام کرخي (رح) هم غوره کړيدي، دامام ابويوسف (رح) بل روايت دادې چې دښار دجامع هغه لويه جامع ده چې دښار تر مسجد وږي لمونځ کونکي پکښې ځايدلای شي دغه روايت هم امام کرخي (رح) غوره کړيدي، د جمعي لمونځ په کليو کېنې روانه دي اوامامت د جمعي دورځي دلمانځه بيله پاچا يا امير د وخت يا هغه څوک چې امير د وخت مامور کړي وي روانه دي

دجمعي دورځي دلمانځه شرطونه : دماښام وخت دي وروسته له ماښام نه روانه دي، امام به دلمانځه نه مخکې دوي خطبي وايي په لير ناسته سره به دخطبو په ماښام کېنې بيلوالی کوي چې پدغه باندې اجماع د امت ده اوهم

به امام خطبه په ولاړی اویا ډک بدن سره وایی، امام ابوحنیفه (رح) فرمایي که خطیب لنډه خطبه ووايي رواده يعني که خطیب دخطبې په نیت دومره ذکر ووايي سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله کفایت کوي ځکه چه خدای پاک دقرآنکریم دالجمعه دسورت په نهم (۹) آیت مبارک کښی ذکر کړیدی ﴿فاسعوا لی ذکر الله﴾ پدغه آیت کښی ذکر راغلی دی که اوږدوی اوکه لنډوی، یاران (رح) وایی چه نوم د خطبې شونوداوږد ذکر څخه چاره نشته، دیارانو (رح) دمذهب بناء پر عرف ده چه فقط سبحان الله والحمد لله خطبه نه شمیری . خطبه په ناستی یاپه بی اودسی ویل رواده ځکه چه مقصد حاصل شومگرمکروه ده ځکه چه دښی علیه السلام له سنت نه مخالفت دی، د جمعی دلمونځ بل شرط جماعت دی اودامام ابوحنیفه (رح) په مذهب په جماعت کښی به بیله امام نه لږترلږه دری کسان نور موجودوی، یاران (رح) وایی چه بیله امام نه به دوه کسان نور موجودوی، امام دی په دواوړو رکعتوکښی قرائت په لوړاواز وایی اودقرآن شریف دسورت تعین نشته، دجمعی لمونځ پرمسافر، پر ښځه، پر ناروغه، پر نابالغه، پر پراڼده فرض نه دی که دوی دجمعی لمونځ دخلگوسره په جماعت وکړ دماپښین لمونځ ورباندی ساقط شویعنی دماپښین لمونځ دی نه کوی . مسافر، ناروغه او مری لره روادی چه دجمعی په لمانځه کښی امامت وکړی ځکه چه د جمعی لمونځ ته حاضرشی نو ورباندی فرض شو، که چابيله عذره په کورکښی دماپښین لمونځ دجمعدلمانځه دجماعت نه مخکی وکړ لمونځ ئې روادی مگرمکروه دی، امام ابوحنیفه (رح) وایی که دغه لمونځ کونکی په کورکښی دماپښین دلمانځه وروسته فکر بدل کړاودجمعی لمانځه ته روان شوهغه لمونځ چه کورئې کړیدی باطل شو، کله چه مسجد جامع ته ورسیدی دجمعی لمونځ هم ورنه تیرشوی وو نودماپښین لمونځ به بیرته راگرځوی، امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد (رح) وایی چه دکوردماپښین لمونځ ئې هغه وخت باطل دی چه دجمعی دورځی په لمانځه کښی له امام سره گډون وکړی، په ښارکښی معذور کسانواو د زندان زندا نیاوته دجمعی دورځی دماپښین لمونځ په جماعت سره مکروه دی . که څوک دجمعی لمانځه ته حاضرشوپه جماعت کښی دی له امام سره گډون وکړی وروسته له سلام نه دی ولاړ شی دتیرشوی لمونځ قضاء دی راوړی، دمثال په توگه که دامام سره په دوهم رکعت کښی گډون وکړی نو وروسته له سلام نه دی د اول رکعت قضاء راوړی، امام ابوحنیفه (رح) وایی که امام په حال کښی دناستی وواوتشهدئ ویل یادسهوی په سجده کښی وو گډون دی ورسره وکړی، مگرامام ابی یوسف (رح) اومحمد (رح) وایی که دغه سپری ددوهم رکعت ډیره حصه له امام سره ونيول دجمعی لمونځ دی ورسره پوره کړی که ئې ددوهم رکعت لږ حصه له امام سره ونيول نودامام له سلام گرځولو وروسته دی دماپښین څلور رکعته فرض پوره کړی یعنی که د دوهم رکعت په رکوع کښی په جماعت کښی گډون وکړی نودامام له سلام نه وروسته دی دماپښین څلور رکعته فرض پوره کړی، امام اعظم ابوحنیه (رح) وایی کله چه امام وخطبې ته حاضرشی نولمونځ کونکی دی سنت اونفل لمونځ پریږدی په دغه وخت کښی قرائت دقرآن، سلام اچول، دسلام ځواب ورکول، سنت لمونځ یاتحیه المسجد مکروه دی ترڅوچه امام له خطبې نه فارغ کیږی څوک دی خبری هم نه کوی دامام خطبې ته دی غوړشی ځکه چه دخطبې اوریدل واجب دی، یاران (رح) وایی ترڅوچه امام په خطبه شروع کړی نه وی خبری کول روادی، امام شافعی (رح) وایی سنت قبلی یاتحیه المسجد یادسلام ځواب مکروه نه دی بلکه روادی . کله چه مؤذن اول اذان

ناری کړی خلگ دی پلورل اوپیرودل بس کړی دجمعی لمانځه ته دی حاضرشی په دغه قول دالله (ج) چه دسورت الجمعة په نهم (۹) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَادَى لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ﴾ یعنی ای مؤمنانو کله چه دجمعی دورځی دلمانځه اذان ناری شو پلورل اوپیرودل بس کړی دالله د ذکر و لوری ته منډی وهی، پدغه وخت کښی هر هغه عمل چه دلمانځه خنډ کړی حرام دی لکه خوراک خوب، مجلس، پلورل، پیرودل اوداسی نور. امام چه دجمعی د ورځی د دوو خطبوه مابین کښی کښینی دغه وخت ددعا د قبلیدو وخت دی هرڅوک دی یوه لنډه دعا وکړی.

د اختر و نولمونځ

ددواړواخترو لمونځونه واجب دی دکمکی اختر په ورځ و عیدگاه ته دتگ نه مخکی څه شی خوړل مستحب دی، دلمانځه دپاره دی غسل وکړی ځان دی خوشبویه کړی ښی جامی دی واغوندی که ئې د فطر صدقه (سرسایه) ورکړی نه وی هغه دی هم له ځان سره واخلي اود عیدگاه په لوردی روان شی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه د عیدگاه پرلاردی تکبیرنه وایی مگریاران (رح) وایی چه د عیدگاه پرلوردی تکبیر وایی، داختر دلمانځه نه مخکی دی نفل نه کوی کله چه په راختلو دلمر په قدر د دوو نیزود لمانځه وخت رواشو اود لمانځه دوخت تر ختمیدو تر مخه چه دلمرزوال دی امام دی دوه رکعت و واجب په جماعت دخلگوا دادا کړی، دکمکی اختر دلمانځه نیت داسی دی (نیت می دی دزړه داخله لمونځ کوم دوه رکعت و واجب دکمکی اختر سره د شپږ تکبیرو په دغه حاضر وخت دڅانښت اقدامی ده پدغه امام پسی مخ می دی پرلوری دکعبی شریفی) دلوی اختر دلمانځه په نیت کښی دکمکی اختر په عوض کښی (لوی) اختر ویل کړی نور نیت ئې فرق نلری، لومړی رکعت دی په تکبیر تحریمه سره شروع کړی سبحانه اللهم دی و وایی بیادی لاسونه تر غوړو پوری لوړ کړی بل تکبیر دی و وایی او لاسونه دی ځوړند ونیسی بیادی دوهم تکبیر و وایی لاسونه دی تر غوړو پوری لوړ کړی لاسونه دی ځوړند ونیسی بیادی دریم تکبیر و وایی لاسونه دی تر غوړو پوری لوړ کړی او تر نامه لاندی دی ونیسی سورت فاتحه او یوبل سورت دی په لوړ آواز و وایی دنورولمونځو پشان دی رکوع او سجده وکړی، کله چه دوهم رکعت ته راجگ شی اول به سورت فاتحه او یوبل سورت په لوړ آواز و وایی بیابه داول رکعت پشان دری تکبیرونه و وایی لاسونه به ځوړند ونیسی په څلورم تکبیر سره به دنورولمونځو پشان رکوع، سجده اوناسته وکړی پسله سلام نه به امام دوی سنت خطبی و وایی دخطبی په لړ کښی به خلگ د فطر په صدقه اودهغه په احکامو خبر کړی اودعابه وکړی، دغه ترتیب له عبدالله بن مسعود، حذیفه، دابوموسی اشعری اونورو صحابه کرام رضی الله عنهما څخه را نقل شوی دی، نور احناف ئې هم معتبر گنی

که له چانه داختر دلمانځه جماعت پاته شو قضاء ئې نشته ترك د واجب ئې وکړ گنهگاردی . که داختر میاشت نه معلومیده په اوریځ کښی پټه وه وروسته له زوال نه دوو کسانو دقاضی یا حاکم په حضور کښی دمیاشتی د لیدلو شاهدی ورکړه نوپه سبا ورځ دی د اختر لمونځ ادا کړل شی، که په کوم عذر سره په دوهمه ورځ دلما نځه مخنیوی وشي نوپه دریمه ورځ دی لمونځ نه کوی .

مستحب دی چه دلوی اختردلمانخه دپاره غسل وکړی خوشبویی ولگوي اودلمانخه تر فراغت پوری خورک وځنډوی وعیدگاه ته دی روان شی پرلاری دی تکبیرونه په لورآوازوایی په عیدگاه کښی دی امام دوه رکعتہ واجب لمونځ دکمکی اخترپشان په جماعت دخلگواداکړی، دلمانخه نه وروسته دی امام یوپه بل پسی دوی خطبی وویای اوپه خطبه کښی دی خلگوته دقربانی احکام او د تشریق تکبیرونه بیان کړی، که دکوم عذرپه سبب داختردلمانخه مخنیوی وشي نوسباورځ دی لمونځ وکړی، په دریمه ورځ داختر لمونځ روانه دی، دامام حنیفه (رح) په مذهب دتشریق تکبیرونه دعرفات د ورځی دسهاردلمانخه وروسته شروع اوداختردلومړی ورځی دمازدیگروروسته ختمیږی چه ټوله اته (۸) لمونځونه کیږی ، دامام ابویوسف (رح) اوامام محمد(رح) په مذهب تکبیرونه د آخری ورځی دمازدیگردلمانخه وروسته ختمیږی چه ټوله درویش (۲۳) لمونځونه کیږی، همدارنگه دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په مذهب دتشریق تکبیرونه دکلوپراوسیدونکو، پرمسافر، پربښځه پرهغه چاچه لمونځونه ئې په جماعت نه وی واجب نه دی، په مذهب دیارانو(رح) د تشریق تکبیرونه پر نراوښځه، پرمقیم او مسافر، دنباریادکلوپراوسیدونکوکه ئې لمونځ په جماعت وی یا په ځانگړه توگه وی پر ټولوواجب دی، ټولوشرحواوافتاواوو د یارانوپرمذهب فتوی کړیده، دتشریق تکبیرونه پسله فرض لمانخه نه دادی *الله اکبر الله اکبر لاله الاالله والله اکبر الله اکبرولله الحمد* داختردلمانخه دپاره اذان اواقامة نشته.

تراویح، د کسوف او استسقا لمونځونه

د کسوف لمونځ

کله چه لمړتورشی (تندری ونیسی) امام دی دخلگوسره په جماعت دوه رکعتہ نفل لمونځ وکړی په هر رکعت کښی دی په خفیه سره اوږدقرائت وایی اویوه رکوع دی کوی، امام ابو یوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه قرائت دی په لوړ آواز وایی بیادی په گډون دټولوخلگو دعا وکړی ترڅوچه لمړله تندری نه خلاصیږی امامت دی دجمعی دورځی امام وکړی، که امام حاضر نه وو نو هریودی ځان ته لمونځ وکړی، که سپوږمۍ توره شی (خسوف) دپاره دجماعت لمونځ نشته هرڅوک دی ځانته لمونځ وکړی همدارنگه دخسوف په لمانځه کښی خطبه نشته.

د استسقاء لمونځ

امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه دباران غوښتلودلمانځه دپاره سنت لمونځ په جماعت سره نشته که هرڅوک ځانته لمونځ کوی روادی، امام ابو یوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه په جماعت سره دی دوه رکعتہ نفل لمونځ وکړی امام دی قرائت په دواړو رکعتوکښی په لوړ آواز وایی وروسته له لمانځه دی پرځمکه خطبه وویي یعنی خطبه دی پرممبرنه وایی چه خلگ له گنهنه توبه وباسی، بیا دی مخ پر قبله ودیږی دعا اوزاری دی وکړی امام دی خپل څادر واړوی اومقتدیان دی څادرونه نه اړوی، اړول دڅادر د نیک پالی دپاره کیږی که څادرخلورکنجه وو نولورپی کښته او کښته دی لوړ کړی اوکه څادرگردی وو راسته پلودی چپ اوږی ته او چپ پلودی راسته اوږی ته واړوی داستسقاء دپاره دی دکفارو اهل ذمه نه حاضریږی.

د روژی د میاشتی قیام (تراویح)

د روژی په میاشت کښی دماخستن وروسته دخلگوراغونډیدل مستحب دی امام دی پدغه خلگو سره پنځه ترویج لمونځ اداکړی (ترویج څلوررکعتہ دی) او هره ترویج دی په دوه سلامه اداکړی او په مابین کښی ددووترویجودی په قدردیوی ترویج ناسته وکړی بیادی امام دخلگوپه گډون وترلمونځ اداکړی، بيله د روژی دمیا شتی بل وخت دی وترلمونځ په جماعت نه کوی.

د قدوری ملاصاحب تراویح مستحب وگڼلی چه دا روایت ضعیف دی، په صحیح مذهب او روایت سره چه دحنیفیانودلوړو فقهاوو(رح) غوره دی شل رکعتہ تراویح سنت مؤکد دی، همدارنگه و نارینو ته تراویح په جماعت سره سنت مؤکد دی.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library